ISSN 1560-7615

ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ឯកសារបោះពុម្ពផ្សាយរបស់
វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ឆ្នាំទី៨ លេខ ១ | មករា - មីនា ឆ្នាំ២០០៤ | តម្លៃ ១.៥០០៛

ការវិវត្តន៍នៃការគ្រប់គ្រងទំនាស់ក្នុងរយៈពេលបោះឆ្នោត

លោកស្រី Caroline Hughes ទីប្រឹក្សាខាងក្រៅរបស់ វិបសអ បានពិនិត្យពីការប្រែប្រួលក្នុងចរិតនៃទំនាស់ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់ក្នុងរយៈពេលបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជា ។*

នៅប្រទេសកម្ពុជា មានការបោះឆ្នោតលើកទី៤ គិតតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣មក ឬការបោះឆ្នោតលើកទី៣ ដែលរៀបចំដោយស្ថាប័នរដ្ឋកម្ពុជា ។ ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងការយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះការសិក្សារបស់ វិបសអ ស្តីពីទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតជាទូទៅនៅឆ្នាំ១៩៩៨, មជ្ឈមណ្ឌលដើម្បីសន្តិភាព និងអភិវឌ្ឍន៍ បានចាត់ចែងធ្វើការសិក្សាលើកទី២ដើម្បីផ្តល់ការវិភាគលើការវិវត្តន៍ពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំនៃយន្តការគ្រប់គ្រងទំនាស់ឆ្លងតាមការបោះឆ្នោតទាំង៣លើកចុងក្រោយ ។ ក្នុងការងារនេះ ក្រុមអ្នកស្រាវជ្រាវមានទិសដៅបី ។ ទី១ ការប្រៀបធៀបមើលពីចរិត និងមូលហេតុនៃការរីករាលដាលទំនាស់ និងភាពសក្តិសិទ្ធិនៃយន្តការនានាដែលបានប្រើប្រាស់ សំរាប់គ្រប់គ្រងទំនាស់ (ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨ និង ២០០៣) ដើម្បីកសាងគំរូមួយនៃការរីករាលដាលទំនាស់ ។ ទី២ ការពិនិត្យអង្កេតពីទំនាស់ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់នៅកំរិតមូលដ្ឋាន តាមរយៈការចុះសិក្សាដល់ទីកន្លែងឃុំមួយចំនួន ហើយនេះជាយុទ្ធសាស្ត្រស្រាវជ្រាវមួយដែលមិនបានអនុវត្តទេ ក្នុងការសិក្សាលើការបោះឆ្នោតនៅឆ្នាំ១៩៩៨ ។ ទី៣ ការផ្តោតលើផលប៉ះពាល់នៃដំណើរការប្រែប្រួលរយៈពេលវែងនានា ដែលបានកើតមានតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៨ (ជាពិសេសការជួយមតិដ៏ច្រើនរបស់សង្គមស៊ីវិល វិមជ្ឈការអំណាចទៅឱ្យអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន និងកំណែទំរង់ គជប) ដើម្បីវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់ទៅលើទំនាស់ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់ ។ ទី៤ ការពិនិត្យពីវិស័យមួយចំនួនដែលមានកំណែទំរង់តិចតួច (ពិសេសរចនាសម្ព័ន្ធនៃលទ្ធភាពប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ) និងការធ្វើអង្កេតពីភាពសក្តិសិទ្ធិនៃបណ្តាកម្មវិធីទ្រទ្រង់ដោយអង្គការអន្តរជាតិនានា ដើម្បីដោះស្រាយទំនាស់ក្នុងរឿងនេះ ។

ទោះជាផ្លូវលិចទឹកបង្កដោយទឹកភ្លៀងធ្លាក់ខ្លាំងក៏ដោយ ក៏អ្នកបោះឆ្នោតនៅកំពង់ស្ពឺ ធ្វើដំណើរទៅកាន់កន្លែងបោះឆ្នោតដែរ ។

ជារួម ក្រុមស្រាវជ្រាវបានរកឃើញថា ទំនាស់នៅឆ្នាំ២០០៣ មានកំរិតទាបជាងកាលពីឆ្នាំ១៩៩៨ ច្រើន ។ គេគិតថារឿងនេះកើតចេញពីការវិវត្តន៍ជាវិជ្ជមានដូចតទៅៈ ការចូលរួមច្រើនជាងមុនពីសំណាក់គណបក្សធំៗ និងអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលក្នុងការងាររៀបចំការបោះឆ្នោត ដូចជា ការតាក់តែងក្របខ័ណ្ឌនិងបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ គ្រឹះច្បាប់កាន់តែលំអិតនិងល្អប្រសើរសំរាប់ការបោះឆ្នោត ការបើកចំហនិងលទ្ធភាពទាក់ទងបានកាន់តែច្រើនក្នុងរបៀបរបបធ្វើការងាររបស់បណ្តាស្ថាប័នបោះឆ្នោតកំរិតជាតិនិងមូលដ្ឋាន និងការចូលរួមកាន់តែច្រើនពី SRP និង FUNCINPEC ក្នុងការងារនយោបាយនៅមូលដ្ឋានតាមរយៈតួនាទីរបស់ពួកគេក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ។ម្យ៉ាងទៀត ដំនើរការពិគ្រោះយោបល់ ក្នុងនេះមានទាំងក្រុមការងារបង្ការទំនាស់ក្នុងយន្តការបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជា (COPCEL) ដែលបានទាក់ទាញការប្តេជ្ញាចិត្តពីអ្នក

* របាយការណ៍ពេញលេញនៃការសិក្សានេះ ដែលផ្តល់ទុនដោយរដ្ឋាភិបាលអូស្ត្រាលី (AusAid) វិបសអ នឹងបោះពុម្ពផ្សាយជាឯកសារ ពិភាក្សានៅខែមករា ២០០៤ ។ ទស្សនៈទាំងឡាយនៅក្នុងឯកសារនេះ គឺជាគំនិតផ្ទាល់របស់អ្នកនិពន្ធ និងមិនមែនជារបស់ វិបសអ ទេ ។

មាតិកា

ការវិវត្តន៍នៃការគ្រប់គ្រងទំនាស់ក្នុងរយៈពេលបោះឆ្នោត.....១
ប្រហុក និងសន្តិសុខស្បៀង.....៦
អ្នកភូមិក្លងសំបេខ្លួនតាមការថយចុះធនធានធម្មជាតិ.....១០
តាមដានសេដ្ឋកិច្ច— ស្ថានភាពក្រៅប្រទេស.....១៤
— ស្ថានភាពក្នុងប្រទេស.....១៦
— សន្ទស្សន៍សេដ្ឋកិច្ច.....១៧
សទ្ទានុក្រម.....១៩
ព័ត៌មានថ្មីៗពី វិបសអ.....២០

នយោបាយក្នុងជួររដ្ឋាភិបាល គណបក្សប្រឆាំង និង NGOs, ធ្វើឱ្យមជ្ឈដ្ឋានអ្នកនយោបាយកំរិតជាតិមានឆន្ទៈកាន់តែច្រើន ដើម្បីធ្វើការពិភាក្សាដោយចំហ និងមានវិធានការបង្ការទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ ។

ទោះបីមានការរីកចំរើនដូច្នេះក្តី ក៏នៅតែមានទំនាស់ផុសឡើងនៅឆ្នាំ២០០៣ ជាពិសេសក្រោយពេលផ្សព្វផ្សាយលទ្ធផលបោះឆ្នោត ។ អត្ថបទសង្ខេបនេះបង្ហាញពីការសន្និដ្ឋានមួយចំនួនក្នុងការសិក្សាឆ្នាំ២០០៣ ដែលជាប់ទាក់ទិននឹងការកសាងគំរូមួយនៃការរីករាលដាលទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជា ។ ដោយប្រើគំរូដែលកសាងបាន ក្រុមស្រាវជ្រាវបានធ្វើការវាយតំលៃលើកម្មវិធីពីរនៃកំណែទំរង់ស្ថាប័ន (គឺកំណែទំរង់ គជប និងវិមជ្ឈការអំណាចទៅឱ្យក្រុមប្រឹក្សាឃុំដែលជាប់ឆ្នោត) និងផលប៉ះពាល់ទៅលើការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ ។

ការកសាងគំរូនៃការរីករាលដាលទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជា

ការសិក្សាឆ្នាំ១៩៩៨ របស់ វិបសអ បានផ្តល់មតិថា ការរីករាលដាលទំនាស់បានកើតមានឡើងដោយសារកត្តាពីរដែលជាប់ទាក់ទងគ្នាៈ ភាពទន់ខ្សោយនៃស្ថាប័ននានា និងកង្វះស្មារតីជាសហគមន៏នយោបាយក្នុងចំណោមគូភាគីទំនាស់ ។ ការទន់ខ្សោយខាងស្ថាប័នកើតមានឡើងនៅពេលស្ថាប័នរដ្ឋនានា ឬមួយខ្វះសមត្ថភាពបច្ចេកទេស (បណ្តាលពីកង្វះបទពិសោធន៏ កង្វះធនធានឬការដឹកនាំខ្សោយ) ឬមួយខ្វះភាពពេញលក្ខណៈច្បាប់ខាងនយោបាយ (ដោយសារចំណាប់អារម្មណ៏ថាមានការលំអៀងអំពើពុករលួយ ការរំលោភបំពាន ឬភាពមិនតំណាង) ។ កង្វះស្មារតីជាសហគមន៏នយោបាយក្នុងចំណោមគូភាគីទំនាស់ កើតមានឡើងនៅពេលពួកគេមិនទុកចិត្តគ្នា មិនព្រមសហការគ្នា មើលឃើញគ្នាថាជាអ្នកចូលរួមមិនពេញលក្ខណៈច្បាប់ក្នុងដំណើរការនយោបាយ និងជារឿយៗមានការយល់ឃើញផ្ទុយគ្នាជាមូលដ្ឋានអំពីព្រឹត្តិការណ៏នយោបាយនានា ។ ចំណុចទាំងនេះបានគួបផ្សំគ្នាបង្កើនការមិនទុកចិត្តទៅវិញទៅមក និងអឆន្ទៈដើម្បីស្វែងរកដំណោះស្រាយសំរុះសំរួលគ្នាលើការខ្វែងមតិ ។

ទំនាក់ទំនងរវាងភាពទន់ខ្សោយខាងស្ថាប័ន និងស្មារតីជាសហគមន៏នយោបាយក្នុងចំណោមអ្នកនយោបាយ វាមានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ ។ កត្តាទាំងពីរនេះអាចជួយពង្រឹងគ្នាទៅវិញទៅមក ឬក៏អាចគួបផ្សំគ្នាបង្កើតជាអន្ទាក់វិលវង់មួយ (vicious circle) ។ ក្នុងនេះសកម្មភាពដ៏មានប្រសិទ្ធភាពពីសំណាក់ស្ថាប័នមានអំណាចនានា អាចជួយផ្តល់ដំណោះស្រាយមានយុត្តិធម៌ និងលើកកំពស់ជំហរផ្សារភ្ជាប់ និងភក្តីភាពចំពោះសហគមន៏នយោបាយ ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នា អារម្មណ៏ដ៏រឹងប៉ឹងនៃទំនុកចិត្ត និងសហប្រតិបត្តិការក្នុងចំណោមសមាជិកនៃសហគមន៏នយោបាយ នឹងអនុញ្ញាតឱ្យមានការផុសឡើងនូវស្ថាប័នដ៏មានអំណាចនានាដែលអាចធ្វើសកម្មភាពបានយ៉ាងមានប្រសិទ្ធភាព (ក្រាហ្វិក១) ។ ផ្ទុយទៅវិញ ទំនុកចិត្តខ្សោយ និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការខ្សោយ ច្រើនតែធ្វើឱ្យខូចខាតដល់លទ្ធភាពធ្វើការងាររបស់ស្ថាប័ននានា ហើយស្ថាប័ននានាដែលទន់ខ្សោយ និងធ្វើប្រតិបត្តិការតាមបែបបទមិនរលូនល្អនិងគ្មានប្រសិទ្ធភាព ច្រើនតែបង្កើនភាពមិនទុកចិត្តគ្នារវាងតួអង្គនានាខាងនយោបាយ និងកាត់បន្ថយកំរិតនៃកិច្ចសហប្រតិបត្តិការខាងនយោបាយ (ក្រាហ្វិក២) ។ ក្នុងករណីសិក្សានានាពីទំនាស់ដែលផុសឡើងនៅឆ្នាំ២០០៣ មានការប្រើគំរូនេះ សំរាប់ធ្វើវិភាគដោយយកចិត្តទុកដាក់ជាពិសេសដល់បែបបទដែល ការគ្រប់គ្រងទំនាស់មិនសមស្របដោយស្ថាប័នមួយចំនួន បានបង្កការរីករាលដាលទំនាស់ដូចមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក២ ។

ការគ្រប់គ្រងទំនាស់មានសារៈសំខាន់ណាស់ក្នុងដំណើរការនេះ ។ ទាំងការសិក្សាឆ្នាំ២០០៣ និង ១៩៩៨ បានបង្ហាញថា យន្តការសំរាប់គ្រប់គ្រងទំនាស់ដែលមិនសក្តិសិទ្ធិឬមិនពេញលក្ខណៈច្បាប់ ច្រើនតែបង្កើនការមិនទុកចិត្តគ្នា និងការរីករាលដាលទំនាស់ ។ ផ្ទុយទៅវិញ យន្តការសំរាប់គ្រប់គ្រងទំនាស់ដែលសក្តិសិទ្ធិ និងពេញលក្ខណៈច្បាប់ អាចជួយជំរុញទំនាក់ទំនងដ៏មានផ្លែផ្ការវាងគូភាគីនានានៃទំនាស់ និងរវាងគណបក្ស និងស្ថាប័នរដ្ឋនានា ។ បែបបទដែលយន្តការមិនសក្តិសិទ្ធិសំរាប់គ្រប់គ្រងទំនាស់ ធ្វើឱ្យចុះខ្សោយដល់អារម្មណ៏ផ្សារភ្ជាប់របស់គណបក្សរងគ្រោះ ជាមួយនឹងតួអង្គស្ថាប័ននានា (និងបង្កើនការមិនទុកចិត្តគ្នារវាងគណបក្សនយោបាយនានា) គឺមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក៣ ។ ទាំងការសិក្សាឆ្នាំ២០០៣ និង ១៩៩៨ បានបង្ហាញថា មានការខុសគ្នាជារឿយៗក្នុងវិធីដែលបណ្តាគណបក្សនយោបាយបកស្រាយបញ្ហានានានៅក្នុងដំណើរការបោះឆ្នោត ។ ខណៈដែលតួអង្គមួយក្រុម តែងមើលឃើញការលំបាកផ្សេងៗខាងនីតិវិធីថាជាការខ្វះខាតខាងបច្ចេកទេស ប៉ុន្តែមួយក្រុមទៀតតែងមើលឃើញថាជា "ល្បិចកលខាងនយោបាយ" ។ ចំណាប់អារម្មណ៏ខុសគ្នាជាមូលដ្ឋានបែបនេះអំពីព្រឹត្តិការណ៏នានា ធ្វើឱ្យគេពិបាកនឹងរកបាននូវយន្តការគ្រប់គ្រងទំនាស់ដែលអាចដោះស្រាយការព្រួយបារម្ភរបស់ភាគីទាំងពីរបាន ។ នៅពេលស្ថាប័នរដ្ឋ មិនអាចរកបានយន្តការគ្រប់គ្រងទំនាស់ដែលអាចដោះស្រាយគំនិតយល់ឃើញទាំងពីរបែប ប៉ុន្តែដោះបានតែមួយ, ទំនាស់វាច្រើនតែរីករាលដាល ។ ដោយសារដំណើរការខាងស្ថាប័នបានដោះស្រាយតែការបកស្រាយមួយបែប ដូច្នេះវាធ្វើឱ្យភាគីឯទៀតៗយល់ឃើញថា ការព្រួយបារម្ភរបស់ខ្លួនមិនត្រូវបានយកមកពិចារណាទេ ។ រឿងនេះនាំឱ្យមានការថយចុះអារម្មណ៏ផ្សារភ្ជាប់ជាមួយបណ្តាស្ថាប័ននិង ដំណើរការបោះឆ្នោត ការមិនទុកចិត្តកាន់តែខ្លាំងចំពោះគូប្រឆាំងខាងនយោបាយ និងការកាត់បន្ថយទំហំឆន្ទៈល្អដែលត្រូវមាន ដើម្បីចរចារកដំណោះស្រាយសំរុះសំរួល ។

ក្រាហ្វិក១. ស្ថាប័ននានា និងសហគមន៏នយោបាយៈ បែបបទល្អនៃការគ្រប់គ្រងទំនាស់ដ៏សក្តិសិទ្ធិ

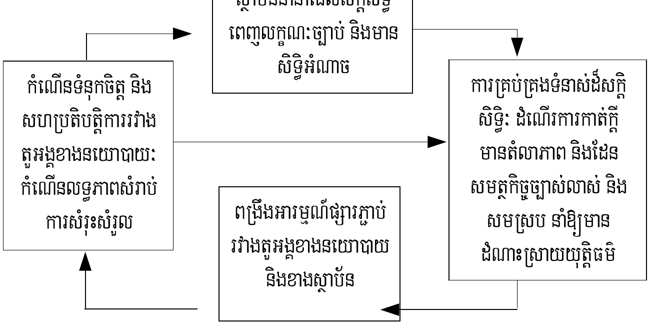

ក្រាហ្វិក២. ស្ថាប័ននានា និងសហគមន៏នយោបាយៈ អន្ទាក់វិលវង់នៃការគ្រប់គ្រងទំនាស់មិនសក្តិសិទ្ធិ

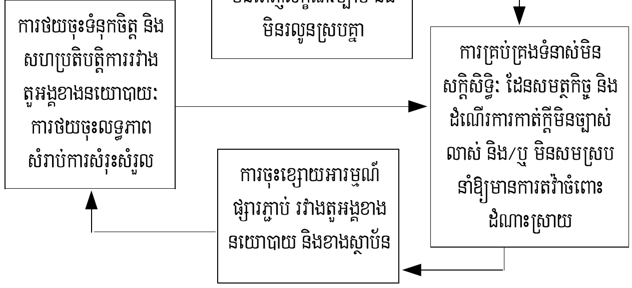

គំរូនេះផ្តល់ការទស្សន៍ទាយពីលទ្ធភាពមានជោគជ័យនៃយន្តការគ្រប់គ្រងទំនាស់ សំរាប់ទំនាស់ដ៏ជាក់លាក់នានា ។ ផ្អែកលើការសិក្សាពីការរីករាលដាលទំនាស់ពីឆ្នាំ១៩៩៨ ដល់ ២០០៣, ការសិក្សាឆ្នាំ២០០៣ បង្ហាញថា លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យដូចខាងក្រោមអាចជួយជំរុញឱ្យមានការគ្រប់គ្រងទំនាស់ដ៏សក្តិសិទ្ធិ:

- មានការឯកភាពគ្នាពីចរិតនៃទំនាស់
- មានការឯកភាពគ្នាពីយន្តការសមស្របដើម្បីគ្រប់គ្រងទំនាស់
- អ្នកគ្រប់គ្រងទំនាស់មានសិទ្ធិអំណាចគ្រប់គ្រាន់សំរាប់អនុវត្តដំណើរការគ្រប់គ្រងទំនាស់, ក្នុងនេះមានទាំងការដាក់ទោសអ្នកប្រព្រឹត្តខុសដែលមកពីស្ថាប័នឯទៀតៗផង
- មានការឯកភាពគ្នាពីលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យសំរាប់វាស់វែងជោគជ័យ
- យន្តការសំរាប់គ្រប់គ្រងទំនាស់គឺ មានដាក់អនុវត្តយ៉ាងសក្តិសិទ្ធិ មានតំលាភាព និងអាចទាក់ទងប្រើប្រាស់បាន ។

បើសិនមានលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យណាមួយបំពេញមិនបាន ការគ្រប់គ្រងទំនាស់ប្រហែលមិនបានសក្តិសិទ្ធិល្អទេ ។

ការសិក្សាពីទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ បង្ហាញថា ចំពោះទំនាស់ធំៗបំផុតក្នុងឆ្នាំនោះ (ទំនាស់ពីក៏រិតសន្តិសុខសំរាប់ការបោះឆ្នោត ទំនាស់ពីតួនាទីរបស់ប្រធានភូមិ ទំនាស់ទាក់ទិននឹងការចុះបញ្ជីអ្នកបោះឆ្នោត និងទំនាស់ពីចំណាត់ការរបស់ គជប លើពាក្យបណ្តឹង) គំរូនេះបានពិពណ៌នាយ៉ាងត្រឹមត្រូវពីដំណើរការរីករាលដាលទំនាស់ ដែលនាំទៅដល់ការមិនទទួលស្គាល់លទ្ធផលដោយគណបក្សប្រឆាំងនៅក្រោយពេលបោះឆ្នោត ។ ដូច្នេះគំរូនេះមានប្រយោជន៍ សំរាប់ការវាយតំលៃពីវិភាគទាននៃបណ្តាកម្មវិធីផ្លាសប្តូរស្ថាប័នដើម្បីជួយពង្រឹងការគ្រប់គ្រងទំនាស់ក្នុងពេលបោះឆ្នោត ។

ការកែប្រែខាងស្ថាប័ន: កំណែទំរង់ គជប

ការសិក្សាឆ្នាំ១៩៩៨ របស់ វបសអ បានរកឃើញថា ដំណើរការបង្កើត គជប, អាណត្តិ គជប, និងបែបបទធ្វើប្រតិបត្តិការរបស់ គជប, គឺជាឧបសគ្គដ៏ធំចំពោះការគ្រប់គ្រងទំនាស់ឱ្យបានសក្តិសិទ្ធិក្នុងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ១៩៩៨ ។ គជប ត្រូវបានបង្កើតឡើងក្នុងពេលដែលគណបក្សនយោបាយខ្លះស្ថិតនៅក្រៅប្រទេស, អាណត្តិ និងអំណាចនៃ គជប កំណត់មិនច្បាស់, សមាជិកនៅក៏រិតជាតិមានលក្ខណៈនយោបាយយ៉ាងចំហ, និងសមាជិកនៅក៏រិតមូលដ្ឋានទទួលការចោទប្រកាន់ជាទូទៅថាលំអៀង, វិធីធ្វើប្រតិបត្តិការមានចោទទាំងបញ្ហាបច្ចេកទេស និងកង្វះការយកចិត្តទុកដាក់ពីតំលាភាព ការបានចូលរួម ឬភាពរលូនល្អ ។ ដោយមូលហេតុនេះ គជប នៅតែទន់ខ្សោយ មានដំណើរការមិនរលូនល្អ ហើយក្នុងការសិក្សារបស់ វបសអ មានអ្នកឆ្លើយសំភាសន៍ជាច្រើនយល់ថា គជប គ្មានភាពពេញលក្ខណៈច្បាប់ទេ ។

ក្រាហ្វិក៣. គំរូនៃការរីករាលដាលទំនាស់: ការគ្រប់គ្រងទំនាស់អន់ខ្សោយបង្កើនការមិនទុកចិត្តគ្នា

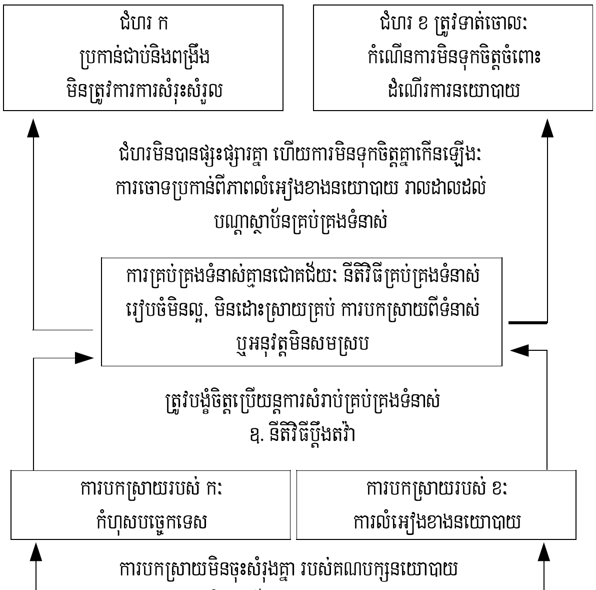

ពីឆ្នាំ១៩៩៨-២០០៣ មានការអនុម័តកំណែទំរង់មួយចំនួនដើម្បីឆ្លើយតបនឹងការទិតៀននៅឆ្នាំ១៩៩៨ ហើយក៏នាំឱ្យមានការជជែកវែកញែកថ្មីៗទៀត ។ ការសិក្សាពីការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ បានរកឃើញបញ្ហាចោទបីប្រភេទ គឺភាពមិនលំអៀង ស្វ័យភាព និងចរិតនៃរបៀបរបបធ្វើការងារ ដែលនៅលេចធ្លោជាងគេសំរាប់យកមកវែកញែកវិភាគលើកំណែទំរង់ គជប ក្នុងឆ្នាំ២០០២-០៣ ។

ភាពមិនលំអៀងរបស់ គជប

ការទិតៀនពីភាពមិនលំអៀងរបស់ គជប នៅឆ្នាំ១៩៩៨ ផ្តោតលើទាំងដំណើរការជ្រើសរើស ដែលធ្វើឱ្យសមាជិកមានលក្ខណៈតំណាងយ៉ាងចំហនូវគណបក្សឬផលប្រយោជន៍តាមផ្នែក, និងលើការចោទប្រកាន់កាន់តែច្រើនថា គជប គឺត្រួតត្រាដោយគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា (CPP) ហើយទទួលបញ្ជាផ្ទាល់ពីគណបក្សនេះ ទាំងនៅក៏រិតជាតិ និងក៏រិតមូលដ្ឋាន ។ ការផ្លាស់ក្នុងសមាសភាព គជប នៅឆ្នាំ២០០២ មានជាអាទិ៍ ការជ្រើសយកសមាជិកឯករាជ្យ ជាជាងយកបេក្ខជនរបស់គណបក្ស ។ វិសោធនកម្មច្បាប់បោះឆ្នោតបានតំរូវថា សមាជិកនៃ គខប និង គឃប ត្រូវជ្រើសរើសឡើងវិញស្របតាមលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យខាងសមត្ថភាពដែលមានចែងច្បាស់ ។ ប្រភេទមន្ត្រីនៅមូលដ្ឋាន ដែលត្រូវហាមចូលបំរើក្នុងគណៈកម្មាធិការបោះឆ្នោតនៅមូលដ្ឋាន ត្រូវបានពង្រីកបន្ថែម ។

ទាក់ទិននឹងការផ្លាស់ប្តូរទាំងនេះ មានការទិតៀនថ្មីៗទៀតបានផុសឡើងដែលចោទថា ដំនើរការជ្រើសរើសថ្មីសំរាប់គណៈកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត (គជប) គណៈកម្មាធិការខេត្តរៀបចំការបោះឆ្នោត (គខប) និងគណៈកម្មាធិការឃុំ-សង្កាត់រៀបចំការបោះឆ្នោត (គឃប) គ្មានតម្លាភាពគ្រប់គ្រាន់ទេ ។ សមាជិក គជប ត្រូវស្នើឈ្មោះឡើងដោយក្រសួងមហាផ្ទៃ ហើយគណបក្សប្រឆាំង និងបណ្តាអង្គការតាមដានការបោះឆ្នោតបានចោទថា ដោយសារក្រសួងមហាផ្ទៃ គឺត្រួតត្រាដោយគណបក្សនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាល (CPP និង FUNCINPEC) ដូច្នេះដំណើរការជ្រើសរើសបែបនេះ មិនអាចធានាភាពមិនលំអៀងរបស់ គជប បានទេ ។ ការទិតៀនចំពោះនីតិវិធីក៏រិតមូលដ្ឋានមានដូចជាការចោទថា ពុំមានការផ្សព្វផ្សាយគ្រប់គ្រាន់ទេនូវមុខតំណែងត្រូវជ្រើសរើស ដែលច្រើនតែធ្វើឱ្យបុគ្គលដដែលត្រូវបានជ្រើសរើសឱ្យបំរើការម្តងទៀត គឺវាបំផ្លាញចោលអស់នូវឥទ្ធិពលល្អនៃកំណែទំរង់ និងមានស្ត្រីតិចពេកក្នុងគណៈកម្មាធិការបោះឆ្នោត ធ្វើឱ្យគណៈកម្មាធិការគ្មានភាពតំណាងឱ្យប្រជាជន ។

ស្វ័យភាពរបស់ គជប

ការទិតៀនពីស្វ័យភាពរបស់ គជប នៅឆ្នាំ១៩៩៨ ផ្តោតលើការអះអាងថាទី១ ដែនសមត្ថកិច្ចរបស់ គជប មិនច្បាស់លាស់ ឬមិនសមស្រប និង ទី២

ទោះបី គជប មានសមត្ថកិច្ចក្នុងករណីជាក់លាក់អ្វីមួយ ប៉ុន្តែស្ថាប័នឯទៀតៗបានរារាំង គជប ក្នុងការធ្វើប្រតិបត្តិការឱ្យបានសក្តិសិទ្ធិ និងមានសិទ្ធិអំណាច ។ ចំពោះ គខប និង គឃប ក៏មានការទិតៀនដូច្នេះដែរ ។ នៅឆ្នាំ២០០៣ សិទ្ធិអំណាចរបស់ គជប មានចែងកាន់តែលំអិតនៅក្នុងច្បាប់វិសោធនកម្មនៃច្បាប់បោះឆ្នោត ។ ជាពិសេសមានការយកចិត្តទុកដាក់កាន់តែច្រើនចំពោះតួនាទីផ្សេងៗរបស់អាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន និងគណៈកម្មាធិការបោះឆ្នោតថ្នាក់មូលដ្ឋាន ។ ការប្រើក្រមសីលធម៌ដើម្បីតំរែតំរង់ឥរិយាបទតួអង្គផ្សេងៗខាងនយោបាយ និងខាងស្ថាប័នរដ្ឋ បានញុំាងឱ្យតួនាទីរបស់ភាគីនានាបានកាន់តែច្បាស់លាស់ថែមទៀត ។

ថ្វីបើកិច្ចប្រឹងប្រែងទាំងនេះបានជួយកែលំអស្ថានការណ៍ ប៉ុន្តែនៅមានការយល់ខុសច្រើនណាស់ពីដែនសមត្ថកិច្ចពិតរបស់ គជប និងមានការឈ្លោះគ្នាច្រើនណាស់ពីរឿងនេះ ។ ក្នុងវិស័យខ្លះ ដូចជាបញ្ហាសន្តិសុខជាដើម សមត្ថកិច្ចរបស់ គជប គឺមានកំរិត ។ បទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌគឺជាដែនសមត្ថកិច្ចក្រសួងមហាផ្ទៃ ។ ប៉ុន្តែការស្រាវជ្រាវក្នុងឆ្នាំ២០០៣ បង្ហាញថា ជួនកាល គឃប បានខិតខំគ្រប់គ្រងទំនាស់ ដែលគួរតែទុកឱ្យប៉ូលីសដោះស្រាយ ពីព្រោះមានបទឧក្រិដ្ឋ ។ ក្នុងករណីខ្លះទៀតតួអង្គខាងនយោបាយបានទិតៀន គជប ចំពោះការមិនបានចាត់វិធានការក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ ដូចជាមានឃាដកម្មនយោបាយជាដើម ដែលត្រូវហួសពីសមត្ថកិច្ចរបស់ គជប ។ ដូចគ្នាដែរ តួនាទី គជប ក្នុងការដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ាក្រោយការបោះឆ្នោត គឺជាបញ្ហាជំទាស់គ្នាក្តៅគគុក ។ តួអង្គខាងនយោបាយមួយចំនួនអះអាងថា គជប មិនគួរមានតួនាទីដោះស្រាយការតវ៉ាប្រឆាំងនឹងបុគ្គលិករបស់ គជប ខ្លួនឯងផ្ទាល់នោះទេ ។

បញ្ហាផ្សេងទៀតទាក់ទិននឹងដែនសមត្ថកិច្ច គជប មានដូចជា គជប ខ្វះលទ្ធភាពដាក់បង្ខំឱ្យអនុវត្តក្រមសីលធម៌របស់ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ ។ ច្បាប់មិនបានផ្តល់អំណាចឱ្យ គជប ដាក់ទណ្ឌកម្មអ្នករំលោភក្រមសីលធម៌ទេ ធ្វើឱ្យក្រមនេះ មិនសូវសក្តិសិទ្ធិល្អក្នុងការគ្រប់គ្រងសកម្មភាពរបស់តួអង្គខាងនយោបាយ ។ ច្បាប់ក៏មិនបានចែងឱ្យ គជប មានសិទ្ធិអំណាចលើប្រធានភូមិដែរ ហើយជាលទ្ធផល គជប ត្រូវស្នើសុំឱ្យក្រសួងមហាផ្ទៃជួយដោះស្រាយពីការចោទប្រកាន់លើប្រធានភូមិពីបទទិញសន្លឹកឆ្នោត ឬធ្វើការបំភិតបំភ័យ ។

លើសពីនេះទៀត មានការបន្តចោទប្រកាន់ថា គជប ទទួលបញ្ជាពី គបក ហើយតួអង្គខាងនយោបាយខ្លះបន្តចោទថា សឹងតែគ្រប់កង្វះខាតក្នុងប្រតិបត្តិការរបស់ គជប គឺកើតមានឡើងដោយសារតែរឿងនេះ ។ នៅកំរិតមូលដ្ឋាន មានការទិតៀនពីការពឹងផ្អែករបស់ គជប ទៅលើប្រធានភូមិ ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយពត៌មានដល់ប្រជាជន និងមានការអះអាងថា ការជ្រើសរើសគ្រូបង្រៀនឱ្យបំរើការក្នុង គឃប បានធ្វើឱ្យមន្ត្រី គឃប ងាយទទួលរងការបំភិតបំភ័យពីសំណាក់អាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ដែលជាអ្នកប្រើប្រាស់ពួកគេស្ទើរពេញៗមួយឆ្នាំ ។ អ្នកតាមដានការបោះឆ្នោត ក៏អះអាងដែរថា ឃើញមានច្រើនហួសពេកនូវពួកមន្ត្រី គខប និង គឃប ដែលមានខ្សែរយៈជាប់ជាមួយ គបក ។

សមត្ថភាពបច្ចេកទេសរបស់ គជប

សមត្ថភាពបច្ចេកទេសរបស់ គជប គឺជាបញ្ហាចំបងមួយនៅឆ្នាំ១៩៩៨ (ឆ្នាំមានការបោះឆ្នោតលើកទី១ ដែលរៀបចំដោយស្ថាប័នរដ្ឋកម្ពុជា គិតតាំងពីពេលមានសង្គ្រាមមក) ប៉ុន្តែនៅឆ្នាំ២០០៣ បញ្ហានេះបានថយចុះវិញ ។ បទពិសោធន៍កាន់តែច្រើនរបស់មន្ត្រីបោះឆ្នោត ធ្វើឱ្យសមត្ថភាពកើនឡើងដូច្នេះហើយបើសិនមានកំហុសឆ្គងអ្វីមួយ គេច្រើនតែចោទថា បង្កដោយកត្តាខាងនយោបាយ ។ ការតវ៉ានៅឆ្នាំ១៩៩៨ អំពីដំណើរការគ្មាន តម្លាភាព ឬការបើកចំហឱ្យចូលរួម, គជប អាចដោះស្រាយបានមួយកំរិតនៅឆ្នាំ២០០៣ តាមការប្រឹងប្រែងបើកចំហឡើង ។ នៅកំរិតជាតិ គឺមានការជួបប្រជុំប្រចាំសប្តាហ៍ជាមួយគណបក្សនយោបាយ NGOs និងតំណាងប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ, ការចូលរួមយ៉ាងទៀងទាត់របស់ គជប ក្នុងវេទិកា COPCEL, និងការយកចិត្តទុកដាក់កាន់តែច្រើនដល់ការផ្តល់ពត៌មានឱ្យបានរហ័ស ទៅឱ្យមជ្ឈដ្ឋានសារពត៌មាន ។ នៅកំរិតមូលដ្ឋាន គឺមានការជួបប្រជុំប្រចាំសប្តាហ៍ជាមួយអ្នកឃោសនារបស់គណបក្សនៅឯការិយាល័យ គឃប ដើម្បីបញ្ជូនពត៌មានពីថ្នាក់លើ ទទួលបណ្តឹងតវ៉ា និងពិភាក្សាពីបញ្ហានានាដែលផុសឡើងទាក់ទិននឹងការឃោសនា ឬការបោះឆ្នោត ។

អ្នកឆ្លើយសំភាសន៍ជាទូទៅក្នុងការសិក្សានេះ បានកោតសរសើរដល់ការប្រឹងប្រែងនេះនៅមុនពេលបោះឆ្នោត ។ ប៉ុន្តែនៅក្រោយពេលបោះឆ្នោត មានការទិតៀនជាទូទៅដល់សមត្ថភាពរបស់ គជប ក្នុងការដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ា ។ ដូចឆ្នាំ១៩៩៨ដែរ ដំណើរការប្តឹងតវ៉ា គឺជារឿងមួយដ៏ស្មុគស្មាញបំផុតក្នុងការបោះឆ្នោត ។ ថ្វីបើនីតិវិធីប្តឹងតវ៉ា មានចែងក្នុងច្បាប់នឹងបទប្បញ្ញត្តិនៅឆ្នាំ២០០៣យ៉ាងលំអិត ច្រើនជាងកាលពីឆ្នាំ១៩៩៨ក្តី ប៉ុន្តែនៅតែមានអ្នកបន្តទិតៀនពីការលំបាកក្នុងការដាក់ពាក្យបណ្តឹង ដោយសារជំហររឹងរូសជាផ្លូវការ ឬការទាមទារមិនសមរម្យទាក់ទិននឹងការផ្តល់ភស្តុតាងបញ្ជាក់ការតវ៉ា ។ មានការទិតៀន គជប ផងដែរពីកង្វះភាពទន់ភ្លន់និងតំលាភាពទាក់ទិននឹងការសំរេចយល់ព្រមទទួលយកពាក្យបណ្តឹង និងអំណាចរបស់ គជប ក្នុងការបដិសេធពាក្យបណ្តឹងប្រឆាំងនឹង គជប ខ្លួនឯង ។

លទ្ធផលនៃកំណែទំរង់ គជប

ថ្វីបើមានការកែលំអច្រើនណាស់ហើយក៏ដោយ ប៉ុន្តែ នៅមានការមិនពេញចិត្តច្រើនណាស់ចំពោះ គជប ជាពិសេសទាក់ទិននឹងសកម្មភាពក្រោយពេលបោះឆ្នោត ។ ប្រតិបត្តិការរបស់ គជប នៅមុនពេលបោះឆ្នោតបានទទួលការកោតសរសើរច្រើនជាងឆ្នាំ១៩៩៨ខ្លាំងណាស់ ។ គណបក្សប្រឆាំង និងអង្គការតាមដានការបោះឆ្នោតនានា នៅតែបន្តមិនទុកចិត្តចំពោះភាពមិនលំអៀង និងស្វ័យភាពរបស់ គឃប ថ្វីបើនៅកំរិតមូលដ្ឋាន គណបក្សធំៗទាំងអស់បានចូលពាក់ព័ន្ធក្នុងកម្មវិធីសកម្មភាពរបស់ គឃប ក្តី ។

ប្រតិបត្តិការនៃ គជប នៅតែមានការប៉ះពាល់មិនល្អដោយសារកង្វះភាពច្បាស់លាស់ ទាក់ទិនជាមួយនឹងស្ថាប័នឯទៀតៗ ។ ដោយឡែក សកម្មភាពរបស់ក្រសួងមហាផ្ទៃ (ដែលមានភារកិច្ចជ្រើសរើសសមាជិក គជប រក្សាសន្តិសុខ និងដាក់វិន័យលើមន្ត្រីមូលដ្ឋាន) ត្រូវធ្វើឱ្យមានតំលាភាព និងគណនេយ្យភាពខ្ពស់ថែមទៀត ដើម្បីឱ្យស៊ីគ្នានឹងការខំប្រឹងប្រែងរបស់ គជប ក្នុងរឿងនេះ ។ ដូចគ្នាដែរ ការជួយទ្រទ្រង់ដ៏ច្បាស់លាស់របស់ក្រសួងពត៌មានក្នុងការចាត់ចែងជាមួយប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ នឹងធ្វើឱ្យ គជប មានជំហរកាន់តែរឹងប៉ឹង និងសក្តិសិទ្ធិ ។ ការចូលរួមច្រើនថែមទៀតពីសំណាក់ស្ថាប័នទាំងពីរនៅក្នុងដំណើរការកសាងតំលាភាព និងគណនេយ្យភាពរបស់ គជប នឹងជួយរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ដល់ការគ្រប់គ្រងទំនាស់ក្នុងពេលបោះឆ្នោត ។

ការផ្លាស់ប្តូរខាងស្ថាប័នៈ វិមជ្ឈការ

ការធ្វើវិមជ្ឈការអំណាចទៅឱ្យក្រុមប្រឹក្សាឃុំ គឺជាជំហានមួយដ៏សំខាន់គួរកត់សំគាល់ ពីព្រោះអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានបានទទួលការទិតៀនខ្លាំងណាស់នៅឆ្នាំ១៩៩៨ ថាបានធ្វើសកម្មភាពខុសច្បាប់ ដូចជា ការទិញសន្លឹកឆ្នោត ការបំភិតបំភ័យ ការដកហូតប័ណ្ណបោះឆ្នោត ការរៀបចំពិធីស្បថស្បែរផ្សេងៗ

ដើម្បីប្រមូលសមាជិកថ្មីចូល CPP និងការប្រើធនធានរដ្ឋដើម្បីធ្វើការឃោសនា ។ ជាគោលការណ៍ ការបោះឆ្នោតជ្រើសរើសក្រុមប្រឹក្សាឃុំមានគណបក្សច្រើនចូលរួម ត្រូវបង្កើតបាននូវស្ថានភាពនយោបាយពហុបក្សនៅអាជ្ញាធរកំរិតមូលដ្ឋាន ដែលនឹងទប់ស្កាត់ការរំលោភអំនាចបែបនេះបាន ។ ក្រុមស្រាវជ្រាវបានស៊ើបអង្កេតពីរឿងនេះតាមរយៈករណីសិក្សាលើ ៩ឃុំ ក្នុងខេត្តតាកែវ កំពត បាត់ដំបង និងកំពង់ចាម ។

ក្នុងករណីសិក្សាលើឃុំទាំងនេះ បានរកឃើញថា ផលប៉ះពាល់នយោបាយជាវិជ្ជមាននៃវិមជ្ឈការមានជាអាទិ៍ តួនាទីតាមច្បាប់កំណត់ នៃគណបក្សធំៗទាំងបីនៅក្នុងឃុំភាគច្រើន ហើយតួនាទីនេះបានអនុវត្តយ៉ាងហោចណាស់ ១៨ខែមុនការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ ។ នេះជាចំណុចកែលំអមួយធំណាស់ បើធៀបនឹងឆ្នាំ១៩៩៨ ។ តួនាទីជាអ្នកឈ្នះឆ្នោតក្នុងក្រុមប្រឹក្សាឃុំ បានផ្ដល់ភាពពេញច្បាប់ដល់វត្តមានសកម្មជនរបស់គណបក្សធំៗទាំងបីនៅក្នុងឃុំ និងអនុញ្ញាតឱ្យគណបក្សពង្រីកបណ្ដាញរបស់ខ្លួន ។ រឿងនេះបានបង្កើនជាពិសេសនូវកំលាំងខាងស្ថាប័ននៃគណបក្សប្រឆាំង SRP ។ គេបានកត់សំគាល់ដែរថា ក្នុងឃុំខ្លះ បទពិសោធន៍ធ្វើការងាររួមគ្នាជាដៃគូចំនួន ១២ខែ ជាមួយគណបក្សនយោបាយប្រជែងគ្នា បានកាត់បន្ថយការមិនទុកចិត្តគ្នា និងជំរុញទំនាក់ទំនងមិត្តភាពរវាងគណបក្សនានា ប៉ុន្ដែវិសាលភាព និងភាពរឹងប៉ឹងនៃទំនាក់ទំនងនេះ គេពិបាកវាស់វែងឱ្យបានច្បាស់ ។

មានកំហិតសំខាន់ៗមួយចំនួន ចំពោះផលប៉ះពាល់ខាងនយោបាយនៃវិមជ្ឈការ ។ ទី១ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំជាច្រើន ជាពិសេសមកពីគណបក្ស FUNCINPEC និង SRP និងពី CPP ផងដែរ, ខ្វះបទពិសោធន៍ ដូច្នេះមិនបាន កាន់កាប់អំណាចទៅតាមបែបបទដែលគួរធ្វើនោះទេ ទាំងទាក់ទិននឹងសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំផងគ្នា ទាំងទាក់ទិននឹងអ្នកក្រៅ ដូចជា ប្រធានភូមិជាដើម ។ ក្រុមប្រឹក្សាឃុំនានាមិនទាន់ចាប់ផ្ដើមអនុវត្តគោលនយោបាយទេ ពីព្រោះមិនទាន់បានទទួលមូលនិធិបែងចែកឱ្យ ដូច្នេះមានបទពិសោធន៍តិចតួចក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាជាក់ស្ដែង ។ រឿងនេះបានកាត់បន្ថយលទ្ធភាពកសាងរបៀបរបបធ្វើការរឹងប៉ឹង និងទំនាក់ទំនងជាមួយសហគមន៍មូលដ្ឋាន បើធៀបនឹងទំនាក់ទំនងជាមួយគណបក្សរៀងៗខ្លួន ។ ក្រុមប្រឹក្សាឃុំមានធនធានតិចតួច សំរាប់ធ្វើសកម្មភាពក្នុងការងារទាក់ទិននឹងការបោះឆ្នោត ។ ក្នុងឃុំខ្លះ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំដែលមកពី FUNCINPEC និង SRP បានរាយការណ៍ថា ខ្លួនត្រូវសហសេវិកមកពី CPP ផាត់ចេញពីតួនាទីមានឥទ្ធិពល ។ ក្នុងឃុំខ្លះទៀត ប្រធានភូមិហាក់ដូចរាយការណ៍ឡើងផ្ទាល់ទៅថ្នាក់ស្រុក ឬទៅគណបក្សនយោបាយរបស់ខ្លួន ដោយរំលងចោលក្រុមប្រឹក្សាឃុំ ។

លទ្ធផលវិជ្ជមានអាចកត់សំគាល់បាននៃវិមជ្ឈការនៅក្នុងដំណើរការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ គឺមានសេរីភាពធំទូលាយជាងកាលពីឆ្នាំ១៩៩៨ ដើម្បីធ្វើការឃោសនាក្នុងឃុំ (ប៉ុន្ដែមានការទិតៀនច្រើនឡើងពីអាជ្ញាធរមូលដ្ឋានឯទៀត ជាពិសេសប្រធានភូមិ) ។ ប៉ុន្ដែកង្វះបទពិសោធន៍នៃក្រុមប្រឹក្សាឃុំ បានប៉ះពាល់ដល់លទ្ធភាពបំពេញតួនាទីថ្មីនៃការចុះបញ្ជីអ្នកបោះឆ្នោត ហើយរឿងនេះក៏ក្លាយជាប្រភពទំនាស់យ៉ាងច្រើននៅក្រោយថ្ងៃបោះឆ្នោត ។ម្យ៉ាងទៀតកង្វះបទពិសោធន៍នៃសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមកពី FUNCINPEC និង SRP និងរបស់គណបក្សទាំងពីរនេះក្នុងការកសាងបណ្ដាញរឹងមាំនៅកំរិតមូលដ្ឋាន បានកាត់បន្ថយលទ្ធភាពរបស់ពួកគេក្នុងការប្រជែងជាមួយយុទ្ធសាស្ត្ររៀបចំអង្គការចាត់តាំងក្នុងឃុំដ៏ជំនាញរបស់ CPP ។ រឿងនេះសំខាន់ណាស់ ពីព្រោះ FUNCINPEC និង SRP ក្រោយមកបានអះអាងថាអ្នកគាំទ្ររបស់ខ្លួន មិនបានទទួលពត៌មានគ្រប់គ្រាន់ពីភ្នាក់ងាររដ្ឋអំពីការចុះបញ្ជី និងការទៅបោះឆ្នោត ។ នៅថ្ងៃបោះឆ្នោត ខាង CPP អាចកេណ្ឌបានយ៉ាងសក្ដិសិទ្ធិនូវអ្នកគាំទ្ររបស់ខ្លួន ប៉ុន្ដែខាង FUNCINPEC និង SRP ខ្វះជំនាញច្រើនណាស់ក្នុងការងារនេះ ។

ដោយមូលហេតុខាងលើ ទំនាស់មួយចំនួននៅតែមិនអាចដោះស្រាយបាននៅកំរិតមូលដ្ឋាន គឺការតវ៉ាថាមាន ការចុះបញ្ជីអ្នកបោះឆ្នោត "បរទេស" ខុសច្បាប់ដោយស្មៀនឃុំ ការចែកចាយពត៌មានមិនស្មើភាពទៅដល់អ្នកគាំទ្រគណបក្សខុសៗគ្នា, អ្នកភូមិត្រូវបានប្រធានភូមិបំភិតបំភ័យ ហើយក៏ខ្លាចរអាក្នុងការពិភាក្សាដោយចំហពីរឿងនយោបាយ ការិយាល័យបោះឆ្នោត និងរាប់សន្លឹកឆ្នោត មិនបានឆ្លើយតបសមស្របទេចំពោះបញ្ហាចោទ និងការតវ៉ា ។

ពេលនេះវាឆាប់ពេកហើយ ដើម្បីធ្វើការវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់រយៈពេលវែងនៃវិមជ្ឈការ ប៉ុន្ដែឥទ្ធិពលរយៈពេលខ្លីដ៏សំខាន់បំផុតគឺ ការពង្រីកសេរីភាពឱ្យសកម្មជនគណបក្សនយោបាយក្នុងឃុំភាគច្រើន ។ ប៉ុន្ដែការស្រាវជ្រាវបានរកឃើញថា សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំមកពីគណបក្សខុសៗគ្នានៅមានការខ្វែងមតិគ្នាជ្រាលជ្រៅណាស់ពីរឿង បំភិតបំភ័យ អាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន និងគណៈកម្មាធិការបោះឆ្នោត កាន់ជើងគណបក្សនយោបាយ, ការទិញសន្លឹកឆ្នោត និងលទ្ធភាពទទួលបានពត៌មាន ។ រឿងនេះបានផ្ដល់គំនិតថា តំណាងគណបក្សកំរិតមូលដ្ឋានខ្វះខាតទឹកចិត្តរឹងប៉ឹង ដើម្បីលើកកម្ពស់សហគមន៍នយោបាយ និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការ ហើយទៅអនាគតអាចមានបញ្ហាចោទ ក្នុងការស្វែងរកការមូលមតិរវាងគណបក្សខុសៗគ្នាអំពីបញ្ហានានាក្នុងឃុំ ។

ការតវ៉ាពីសមត្ថភាពមិនស្មើគ្នានៃគណបក្សនយោបាយផ្សេងៗក្នុងការផ្ដល់ពត៌មាន ជួយទ្រទ្រង់ និងកេណ្ឌអ្នកគាំទ្រទៅបោះឆ្នោត បានតានតឹងខ្លាំងក្លាយជាទំនាស់ធ្ងន់ធ្ងរនៅក្រោយថ្ងៃបោះឆ្នោត ។ សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំដែលមិនសូវមានបទពិសោធន៍ ជាពិសេសអ្នកមកពីគណបក្សថ្មីៗ ត្រូវការជំនួយទ្រទ្រង់ដើម្បីក្លាយជា អ្នកដឹកនាំនៅមូលដ្ឋានដែលត្រូវជួយផ្ដល់ពត៌មាន និងកៀងគរពួកអ្នកភូមិ ទោះបីមានការខ្វះខាតធនធានក្ដី, ហើយអង្គការឯទៀតៗ ក៏គួរទទួលបានការលើកទឹកចិត្តឱ្យចូលរួមក្នុងការងារនេះដែរ ។ គជប ត្រូវដោះស្រាយបញ្ហាកាន់ជើងគណបក្សនៅក្នុងលំហូរពត៌មានទៅកាន់ពួកអ្នកភូមិតាមរយៈការពង្រីកកម្មវិធីអប់រំអ្នកបោះឆ្នោតរបស់ខ្លួន ។

សេចក្ដីសន្និដ្ឋានៈ កំណែទំរង់ស្ថាប័ន និងការបោះឆ្នោតឆ្នាំ២០០៣ ធៀបនឹងឆ្នាំ១៩៩៨ ការសិក្សាបានរកឃើញថា ទិដ្ឋភាពដូចខាងក្រោមខាងស្ថាប័នបានកែលំអឡើង ហើយបានពង្រឹងអារម្មណ៍ផ្សារភ្ជាប់រវាងតួអង្គខាងនយោបាយ និងខាងស្ថាប័ន និងកាត់បន្ថយការមិនទុកចិត្តគ្នារវាងគណបក្សនយោបាយនានាៈ

១. ការចូលរួមកាន់តែធំទូលាយក្នុងការតាក់តែង និងអនុម័តបទប្បញ្ញត្តិ និងច្បាប់បោះឆ្នោត ដែលបានបង្កើនយ៉ាងខ្លាំងនូវភាពត្រឹមត្រូវគ្រប់ជ្រុងជ្រោយនៃក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ ហើយតាមនេះបានជួយពង្រឹងដល់ភាពពេញលក្ខណៈច្បាប់នៃស្ថាប័ន និងដំណើរការនានា

២. សេចក្ដីថែងកាន់តែលំអិតក្នុងបទប្បញ្ញត្តិនិងច្បាប់បោះឆ្នោត បានបង្កើនយ៉ាងខ្លាំងនូវតំលាភាពក្នុងការធ្វើសេចក្ដីសំរេចផ្សេងៗ ព្រមទាំងកាត់បន្ថយសកម្មភាពតាមទំនើងចិត្តរបស់ស្ថាប័ននានាដែលបង្កការមិនទុក

តទៅទំព័រទី ១៣

ប្រហុក និងសន្តិសុខស្បៀងៈ ការវាយតំលៃនៅតាមដាយត្រី

លោក Bruce McKenney និងព្រុំ តុលា អ្នកស្រាវជ្រាវ វិបសអ បានពិនិត្យអំពីសារៈសំខាន់នៃប្រហុក ដែលជាប្រភពប្រូតេអ៊ីនក្នុងសន្តិសុខស្បៀងរបស់អ្នកក្រីក្រនៅកម្ពុជា ។

ប្រហុកត្រូវបានចាត់ជាអាហារមូលដ្ឋានសំខាន់បំផុត សំរាប់ប្រជាជនកម្ពុជានៅជនបទ បន្ទាប់ពីស្រូវអង្ករ ។ ប្រហុកដែលធ្វើពីត្រីតូចថោកៗ និងអាចបរិភោគឆៅ ឬឆ្អិន ឬបង់ក្នុងសម្ល គឺជាប្រភពប្រូតេអ៊ីនដ៏សំខាន់នៅក្នុងរបបហូបចុករបស់ប្រជាជនកម្ពុជា។ ម្យ៉ាងទៀត ដោយសារវាជាអាហារផ្អាប់ទុក គេអាចស្តុកទុកបានជាច្រើនខែដោយមិនខូចគុណភាព ។ ដូច្នេះវាជាប្រភពប្រូតេអ៊ីនដែលគេទុកចិត្តបានថា អាចមានពេញៗមួយឆ្នាំ (និងធ្វើរួចជាស្រេច) ទោះបីផុតរដូវសំបូរត្រីហើយក្តី ។ ទោះបីប្រហុកមានតួនាទីសំខាន់នៅក្នុងសន្តិសុខស្បៀងបែបនេះក្តី ក៏ការសិក្សាស្រាវជ្រាវក្នុងប្រធានបទនេះ មានតិចតួចបំផុត (ជាពិសេសបើធៀបនឹងស្រូវអង្ករ)។ ក្នុងនេះបញ្ហាសំខាន់ៗមួយចំនួនគឺៈ ការស្វែងយល់ឱ្យបានកាន់តែច្រើនពីបែបបទដែលប្រហុកមានចំណែកនៅក្នុងយុទ្ធសាស្ត្ររកចិញ្ចឹមជីវិតនៅជនបទ, ការវាយតំលៃពីនិន្នាការនៃការធ្វើពាណិជ្ជកម្មប្រហុក, និងការរកមើលពីការគំរាមកំហែងក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន និងទៅអនាគតចំពោះការផ្គត់ផ្គង់ និងលទ្ធភាពមានប្រហុកតំលៃថោកសមរម្យ ។

ដើម្បីពិនិត្យពីបញ្ហានេះ កម្មវិធីធនធានធម្មជាតិ និងបរិស្ថាននៃវិបសអ បានធ្វើការស្រាវជ្រាវនៅតាមដាយត្រី[១] នៅកំពង់លួងក្នុងខេត្តកំពង់ឆ្នាំង កាលពីខែមករា-មីនា ២០០៣ ។ ជារៀងរាល់ឆ្នាំ ក្នុងរដូវត្រីចុះ, ដាយត្រី នៅតាមដងទន្លេសាប (៥-៣០គ.ម ខាងជើងក្រុងភ្នំពេញ) ចាប់ត្រីបានប្រហែល ១៥.០០០តោន ដែលភាគច្រើនជាត្រីរៀល ត្រីស្លឹកឫស្សី ឬត្រីផ្សេងទៀតសំរាប់ធ្វើប្រហុក ។ កសិករជាច្រើនពាន់នាក់ធ្វើដំណើរមកដាយត្រី ជាពិសេសក្នុងខែមករា ដើម្បីទិញត្រីធ្វើប្រហុកសំរាប់ហូបប្រចាំឆ្នាំ ។ វិបសអ បានធ្វើអង្កេតលើអ្នកធ្វើប្រហុកតាមគ្រួសារ ៥៥នាក់នៅកន្លែងដាយ និងបានធ្វើសំភាសន៍អ្នកផ្តល់ពត៌មានគន្លឹះៗជាច្រើននាក់ទៀត ដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងផលិតកម្ម និងពាណិជ្ជកម្មប្រហុក ដូចជា អ្នកធ្វើប្រហុកជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម អ្នកធ្វើទឹកត្រីជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម និងអ្នកដឹកជញ្ជូនតាមទូក និងតាមរថយន្ត ។ ដោយការស្រាវជ្រាវមានទ្រង់ទ្រាយតូច ការសិក្សាមានគោលដៅដ៏សាមញ្ញ ដើម្បីផ្តល់ការវាយតំលៃជាដំបូងមួយពីបញ្ហាសំខាន់ៗមួយចំនួន និងគូសរំលេចនូវចំណុចផ្សេងៗដែលគួរមានអន្តរាគមន៍ខាងគោលនយោបាយ និង/ឬការស្រាវជ្រាវស៊ីជំរៅថែមទៀតទៅអនាគត ។

កសិករនៅកន្លែងដាយ

អ្នកធ្វើប្រហុកទាំង ៥៥នាក់ដែលត្រូវបានធ្វើអង្កេតនៅកន្លែងដាយសំរាប់ការសិក្សានេះ បានសំគាល់ខ្លួនឯងថាជាកសិករ ។ ជាមធ្យមពួកគេមានដីស្រែ ១ហិកតា និងផលិតស្រូវបាន ១តោន/ឆ្នាំ សំរាប់ក្រុមគ្រួសារមានគ្នា ៦នាក់ ។ ពួកគេភាគច្រើនមកពីបណ្តាខេត្តជិតៗគឺ កណ្តាល កំពង់ស្ពឺ និង កំពង់ឆ្នាំង ប៉ុន្តែ អ្នកខ្លះធ្វើដំណើរមកតាំងពីខេត្តព្រៃវែង និងស្វាយរៀង ដែលនៅឆ្ងាយ ។ ដំណើរប្រចាំឆ្នាំមកធ្វើប្រហុកនៅកន្លែងដាយ គឺជាប្រពៃណីយូរមកហើយ ហើយភាគច្រើនបានមកជារៀងរាល់ឆ្នាំ អស់ជាង ១០ឆ្នាំហើយ ។

តាមធម្មតា សមាជិក ២ ឬ ៣នាក់ក្នុងគ្រួសារនិមួយៗ ធ្វើដំណើរមកកន្លែងដាយត្រី ក្រោយពេលប្រមូលផលស្រូវបានរួចរាល់ ។ អ្នកមកពីខេត្តជិតៗច្រើនស្នាក់នៅ ២-៣ថ្ងៃ, ប៉ុន្តែអ្នកមកពីព្រៃវែង ស្វាយរៀង ច្រើនស្នាក់នៅយូរជាង ដើម្បីប្រឹងប្រែងរកចំណូលដោយលក់ពលកម្មនៅកន្លែងដាយ ។ កាលពីដើម កសិករធ្វើដំណើរតាមរទេះគោមកកន្លែងដាយ និងយកស្រូវអង្ករដូរយកត្រី ប៉ុន្តែបច្ចុប្បន្នពួកគេច្រើនធ្វើដំណើរជាក្រុមតាមរថយន្តធំ និងទិញត្រីដោយក្រដាសប្រាក់តែម្តង ។ មានកសិករតែ ២០%ទេដែលរាយការណ៍ថាទិញត្រីដោយយកស្រូវអង្ករមកដូរទាំងអស់ និងមាន ២០% ទៀតរាយការណ៍ថាទិញត្រីជាប្រាក់ផង និងដូរជាស្រូវអង្ករផង ។

សន្តិសុខស្បៀងនៅតែជាមូលហេតុចំបងដែលកសិករធ្វើដំណើរមកដាយ ក្នុងនេះមានប្រហែល១ភាគ៣ រាយការណ៍ថា ពួកគេគ្រោងលក់ប្រហុកខ្លះ ប៉ុន្តែមិនច្រើនទេ (ប្រហែល ៥០គ.ក ជាមធ្យម) ។ ដូចមានបង្ហាញក្នុងតារាង១ កសិករ ៨០-៩០% បញ្ជាក់ថា ពួកគេមកកន្លែងដាយ ពីព្រោះនៅឯភូមិខ្វះត្រីធ្វើប្រហុក ហើយពួកគេចង់ធ្វើយ៉ាងណាឱ្យមានប្រហុកសំរាប់ហូបក្នុងគ្រួសារបានពេញមួយឆ្នាំ ។ កសិករប្រហែលពាក់កណ្តាលប្រាប់ថា ពួកគេមកធ្វើប្រហុកខ្លួនឯង ព្រោះអស់សោហ៊ុយតិចជាងការទិញប្រហុកពីឈ្មួញនៅក្នុងភូមិ ។ ទោះបីកសិករប្រហែល ៤០% និយាយថា ពួកគេបានសប្បាយរីករាយ ដោយសារប្រពៃណីមកកន្លែងដាយត្រីជារៀងរាល់ឆ្នាំ ប៉ុន្តែរឿងនេះមិនមែនជាកត្តាចំបងនៃការសំរេចចិត្តធ្វើដំណើររបស់ពួកគេទេ ។

ការធ្វើប្រហុក និងការបរិភោគ

ការធ្វើប្រហុកមានច្រើនដំណាក់កាល ។ ទី១ កសិករទិញត្រីស្រស់ពីឈ្មួញ (អ្នកទទួលត្រីពីដាយដែលធ្វើប្រតិបត្តិការនៅក្នុងទន្លេ ដើម្បីយកមកលក់នៅច្រាំងទន្លេ) ។ ក្រោយទិញបានហើយ កសិករកាត់ក្បាលត្រី រួចដាក់វាក្នុងកញ្ជើឫស្សី ។ កសិករយកកញ្ជើត្រីនេះទៅទន្លេ ដើម្បីជាន់វា និងជ្រមុជជ្រាវលាងវាយកខ្លាញ់ និងគ្រឿងក្នុងពោះចេញ ។ ការចោលក្បាល ខ្លាញ់ និងអ្វីៗផ្សេងទៀត ធ្វើឱ្យត្រីបាត់ទំងន់ប្រហែលពាក់កណ្តាល (ឧ. ១០០គ.កត្រីស្រស់ ក្លាយជា ៥០គ.ក ត្រីកែច្នៃសំរាប់ធ្វើប្រហុក) ។ ដំណាក់កាលចុងក្រោយគឺយកត្រីកែច្នៃប្រឡាក់អំបិល និងញាត់ក្នុងពាងទុកប្រហែលមួយខែឱ្យវាកាច់ ទើបបរិភោគបាន ។ ជាមធ្យម អំបិលតំណាងឱ្យប្រហែល ៣០% នៃទំងន់ប្រហុក (ឧ. ៥០គ.ក ត្រីកែច្នៃក្លាយជា ៦៥គ.ក ប្រហុកក្រោយប្រឡាក់អំបិលហើយ) ។ បុរសនិងស្ត្រីពាក់ព័ន្ធទាំងអស់គ្នាក្នុងការធ្វើប្រហុក ប៉ុន្តែស្ត្រីដើរតួនាទីចំបងជាង ។ តាមធម្មតា ស្ត្រី (ជួនកាលមានកូនជួយផង) ជាអ្នកធ្វើសកម្មភាពកែច្នៃត្រី ចំណែកបុរសដើរតួនាទីចំបងក្នុងការផ្ទុកត្រី និងយកត្រីចុះឡើងពីច្រាំងទន្លេ ។

តារាង១ៈ ហេតុអ្វីកសិករធ្វើដំណើរមកដាយត្រី

កត្តានាំឱ្យមានសេចក្តីសំរេចធ្វើដំណើរមកដាយត្រី	% អ្នកឆ្លើយសំភាសន៍ *
មានត្រីប្រហុកច្រើននៅទីនេះ ខ្វះត្រីធ្វើប្រហុកក្នុងភូមិខ្ញុំ	89
ដើម្បីឱ្យក្រុមគ្រួសារខ្ញុំមានប្រហុកហូបពេញមួយឆ្នាំ	82
ប្រហុកមានតំលៃថោកជាងបើធៀបនឹងថ្លៃទិញពីឈ្មួញក្នុងភូមិ	55
រីករាយនឹងឱកាសល្អប្រចាំឆ្នាំខាងសង្គមកិច្ច និងវប្បធម៌	38
គ្រោងលក់ប្រហុកខ្លះ – ការបង្កើតប្រាក់ចំណូល	33

** ផ្អែកលើអង្កេតកសិករ ៥៥នាក់ៈ ធ្វើឱ្យមានចម្លើយច្រើនយ៉ាង*

មានការសាកសួរកសិករនៅដាយត្រីពីការបរិភោគប្រហុកក្នុងឆ្នាំ២០០២ និងចំនួនប្រហុកដែលពួកគេផលិតក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ។ ទាំងអស់គ្នាធ្វើប្រហុកឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ហូបពេញមួយឆ្នាំ ។ ជាការកំរណាស់ដែលពួកគេត្រូវទិញប្រហុកបន្ថែមនៅក្នុងឆ្នាំ (ប៉ុន្តែកសិករអាចមានហូបត្រី និងធនធានជលផលផ្សេងទៀតដែលចាប់បានក្នុងស្រែ) ។ ជាមធ្យមក្នុងឆ្នាំ២០០២ មួយគ្រួសារហូបប្រហុកអស់ ៦២គ.ក (ឬ ១០,១គ.ក/នាក់) ។ ដូចមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក១ ការហូបប្រហុកសឹងតែថេរក្នុងពេញមួយឆ្នាំ លើកលែងតែនៅរដូវដកស្ទូង និងច្រូតកាត់ដែលការហូបឡើងខ្ពស់បំផុត ពីព្រោះកសិកររវល់ខ្លាំងណាស់ក្នុងរយៈពេលនេះ ហើយប្រហុកគឺជា "អាហាររហ័ស" មានតំលៃថោក ។ ប្រហុកស្រួលយកធ្វើម្ហូបក្នុងពេលកសិករប្រវាស់ដៃគ្នា (ម្ចាស់ស្រែត្រូវដកស្ទូង ឬច្រូតកាត់ ទទួលបន្ទុកដោះស្រាយបាយទឹក) ។ ក្នុងឆ្នាំ២០០៣ កសិករធ្វើប្រហុកជាមធ្យម ៩៥គ.ក សំរាប់ប្រើប្រាស់ក្នុងគ្រួសារ (ឬ ១៥,៧គ.ក/នាក់) គឺច្រើនជាងបរិមាណហូបក្នុងឆ្នាំ២០០២ ។ ដូច្នេះវាអាចជាតួលេខប៉ាន់ស្មានខ្ពស់បំផុតនៃតំរូវការប្រើប្រាស់សំរាប់មួយឆ្នាំ ពីព្រោះកសិករខ្លះប្រហែលត្រូវការលក់ប្រហុកមួយចំនួននៅក្នុងឆ្នាំ ប៉ុន្តែពេលនេះមិនទាន់មានគំរោងអ្វីទេ ។

ក្រាហ្វិក១. ការប្រើប្រាស់ប្រហុកប្រចាំឆ្នាំក្នុងគ្រួសារក្នុងឆ្នាំ២០០២

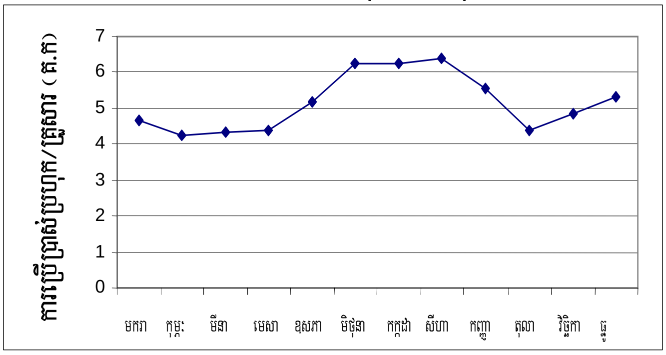

តំលៃប្រហុក

ប្រហុកនៅតែជាម្ហូបអាហារតំលៃថោក និងជាប្រភពប្រូតេអ៊ីនដ៏សំខាន់ដដែល ។ នៅឆ្នាំ២០០៣ តំលៃជាមធ្យមសំរាប់កសិករធ្វើប្រហុកនៅដាយគឺ ៣៦០៛/គ.ក ប្រហុក (ឬ ០,០៩ដុល្លារ) ។ ទោះបីគិតបញ្ចូលបន្ទុកចំណាយផ្សេងទៀតរបស់កសិករដូចជា ការដឹកជញ្ជូនទៅមកដាយត្រីផងក្ដី ក៏ប្រហុកមានតំលៃត្រឹមតែ ៥១៥៛/គ.ក (ឬ ០,១៣ដុល្លារ) ប៉ុណ្ណោះ គឺថ្លៃជាងស្រូវ ១គ.កតែបន្តិច ឬថោកជាងថ្លៃអង្ករបន្តិច ។ សំរាប់កសិករកម្ពុជាភាគច្រើនប្រភពប្រូតេអ៊ីនផ្សេងទៀត ក្រៅពីប្រហុកមានថ្លៃខ្ពស់ហួសលទ្ធភាពរបស់ពួកគេ ។ ឧ. សាច់ជ្រូកជាប់ខ្លាញ់តាមធម្មតាថ្លៃ ៤០០០-៨០០០៛/គ.ក (១-២ដុល្លារ) ហើយមាន់ក៏ថ្លៃប្រហែលគ្នាដែរ ។ ដូច្នេះ ទាល់តែប្រហុកឡើងថ្លៃខ្លាំងណាស់ ទើបកសិករពិចារណាផ្លាស់ប្ដូរទៅរកប្រភពសាច់ផ្សេងទៀត ។ រឿងនេះកាន់តែពិតថែមទៀត បើផ្អែកតាមទស្សនៈជាទូទៅដែលថាកសិករចូលចិត្តរសជាតិប្រហុក ជាជាងសាច់ផ្សេងទៀត ។

តារាង២: បន្ទុកចំណាយរបស់កសិករអ្នកធ្វើប្រហុកនៅដាយត្រី

បន្ទុកចំណាយធ្វើប្រហុក	2003		2002		2001	
	រៀល	ដុល្លារ	រៀល	ដុល្លារ	រៀល	ដុល្លារ
ថ្លៃត្រី (គ.ក)[ក]	201		155		126	$0.03
ចំណាយទិញត្រី – ប្រហុក ៦៥គ.ក[ខ]	20,100		15,500		12,600	$3.19
ថ្លៃអំបិល (គ.ក)	218		507		521	$0.13
ចំណាយអំបិល -ប្រហុក ៦៥គ.ក	3,270		7,605		7,815	$1.98
សរុបចំណាយលើប្រហុក[គ]	23,370		23,105		20,415	$5.17
ចំណាយលើប្រហុក/គ.ក	360		355		314	$0.08
ត្រីជាភាគរយនៃចំណាយលើប្រហុក	86%	67%	62%			

[ក] *កសិករច្រើនទិញត្រីស្លឹកឬស្សីមកធ្វើប្រហុកនៅឆ្នាំ២០០៣ ពីព្រោះដាយចាប់បានត្រីនេះភាគច្រើន ។ កាលពីឆ្នាំ ២០០១ និង ២០០២ ដាយចាប់បានត្រីរៀលភាគច្រើន ។ កសិករចូលចិត្តប្រើត្រីរៀលបើសិនអាចរកបាន ។*

[ខ] *ជាមធ្យមកសិករធ្វើប្រហុក ៦៥គ.ក/គ្រួសារក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ។ ចំនួននេះត្រូវការត្រីស្រស់ ១០០គ.ក (ស្មើនឹង ៥០គ.កត្រីកែច្នៃ) និងអំបិល ១៥គ.ក ។*

[គ] *កសិករក៏ត្រូវចំណាយលើការដឹកជញ្ជូនទៅមកដាយត្រី ការស្នាក់នៅតាមមាត់ទន្លេមួយយប់ និងសំភារបរិក្ខារ ។ នៅឆ្នាំ២០០៣ ចំណាយទាំងអស់នេះគឺប្រហែល ១០.០០០រៀល/គ្រួសារ (ឬ ២,៥០ដុល្លារ) ។ នៅពេលបូក*

កំណើនតំលៃប្រហុក និងកង្វះប្រភពប្រូតេអ៊ីនផ្សេងទៀតដែលថោកគួរសមអាចឱ្យកសិកររកហូបបាន វាបង្ហាញពីលទ្ធភាពមានបញ្ហាចោទចំពោះសន្តិសុខស្បៀងក្នុងពេលខាងមុខ ។ នៅឯដាយត្រី ថ្លៃត្រីប្រហុកបានកើន ៦០% ពីឆ្នាំ២០០១ ដល់ ២០០៣ (តារាង២) ។ ទោះបីថ្លៃអំបិលដែលធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំង បានជួយសំរាលផលប៉ះពាល់នៃការឡើងថ្លៃត្រីក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ក្ដី ប៉ុន្តែវាប្រហែលមិនអាចធ្លាក់ចុះច្រើនយ៉ាងដូច្នេះទៀតបានទេ ។ ថ្លៃអំបិលគឺប្រហែល ៥០០៛/គ.ក ទាំងក្នុងឆ្នាំ២០០១ និង ២០០២ ប៉ុន្តែធ្លាក់ចុះដល់ ២២០៛/គ.ក ជាមធ្យមនៅឆ្នាំ២០០៣ ។ រឿងនេះប្រហែលផុសចេញពីអំបិលនាំចូលដ៏ថោក (ប្រហែលគ្មានដាក់ជាតិអ៊ីយ៉ូដទេ) មកពីវៀតណាមដែលមកប្រជែងថ្លៃជាមួយអំបិលមានដាក់អ៊ីយ៉ូដរបស់ផលិតករអំបិលនៅខេត្តកំពត[២] ។ កសិករបញ្ជាក់ទៀតថា ក្រោយពីបានឃើញអំបិលមានថ្លៃខ្ពស់នៅកន្លែងដាយកាលពីមុន ឥឡូវនេះជាច្រើននាក់បានយកអំបិលតំលៃថោកមកពីភូមិរបស់ខ្លួន ។

ការផ្គត់ផ្គង់ត្រីកំពុងថយចុះ?

ផ្អែកតាមទិន្នន័យរបស់នាយកដ្ឋានជលផល បរិមាណត្រីចាប់បានតាមដាយត្រីមានស្ថិរភាពក្នុងទសវត្សរ៍កន្លងមក (ប្រហែលពី ១១.០០០ ទៅ ១៧.០០០តោន) ។ មានតែក្នុងឆ្នាំ ១៩៩៨-៩៩ទេ ដែលត្រីចាប់បានមានចំនួនតិចជាងនេះ គឺចុះទាបបន្តិចជាង ៩.០០០តោន (តារាង៣) ។ ប្រភេទត្រីចាប់បានសំរាប់ធ្វើប្រហុកជាទូទៅ វាដើរតាមបរិមាណត្រីចាប់បានសរុប ពីព្រោះវាតំណាងឱ្យប្រហែល ៤០-៦០% នៃត្រីចាប់បាន លើកលែងតែនៅឆ្នាំ២០០១-០២ និង ២០០២-០៣ ។ ក្នុងពីរឆ្នាំចុងក្រោយ អត្រាខាងលើចុះដល់ ២០-២៥% ។ ការធ្លាក់ចុះគួរឱ្យភ្ញាក់ផ្អើលនៃប្រភេទត្រីប្រហុក ហាក់ដូចជាកត្តាចំបងនៃការឡើងថ្លៃត្រីក្នុងរយៈពីរឆ្នាំចុងក្រោយ ។ ប៉ុន្តែរឿងនេះ ក៏អាចមិនមែនដូច្នេះដែរ ។ អ្នកជីវសាស្ត្រខាងត្រីបានផ្ដល់គំនិតថា ប្រហែលគ្មានការធ្លាក់ចុះលឿនបែបនេះក្នុងប្រភេទត្រីប្រហុកទេ ពីព្រោះវាជាប្រភេទត្រីតូចៗដែលបន្តកូនបានយ៉ាងលឿន និងច្រើនតែអាចប្រជែងរស់បានយ៉ាងល្អក្នុងតំបន់ធ្វើនេសាទខ្លាំង បើធៀបនឹងត្រីប្រភេទធំដែលមានវដ្តបន្តពូជវែងជាង ។ និន្នាការជាតួយ៉ាងក្នុងប្រភេទត្រីចាប់បាន គឺច្រើនតែត្រីប្រភេទធំថយចុះ និងត្រីប្រភេទតូចកើនឡើង ។

ដូច្នេះគេ ផ្ដល់គំនិតថា ពុំមានការធ្លាក់ចុះបរិមាណត្រីប្រហុកចាប់បាននោះទេ ប៉ុន្តែ មានចោទបញ្ហាក្នុងការប្រមូលទិន្នន័យ ។

តើការផ្គត់ផ្គង់ប្រភេទត្រីធ្វើប្រហុកបានថយចុះពិតមែនឬយ៉ាងណា គឺជាចំណុចត្រូវជជែកវែកញែកទៀត ប៉ុន្តែគ្មានអ្វីត្រូវសង្ស័យច្រើនទេដែលថា តំរូវការត្រីប្រភេទនេះដោយតួអង្គធ្វើពាណិជ្ជកម្ម និងអ្នកនាំចេញ កំពុងកើនឡើងនិងបានរួមចំណែកក្នុងកិរិតណាមួយធ្វើឱ្យត្រីឡើងថ្លៃ ។ ដូចមានបង្ហាញក្នុងក្រាហ្វិក២ អ្នកមានផលប្រយោជន៍ដែលប្រជែងគ្នាយកត្រីពីដាយ មានជាអាទិ៍ កសិករ អ្នកកែច្នៃជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម អ្នកធ្វើទឹកត្រីជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម អ្នកដឹកជញ្ជូនត្រីបំរើឱ្យទីផ្សារក្នុងស្រុក និងអ្នកនាំចេញត្រីទៅវៀតណាម ។ ម្ចាស់ដាយអាចលក់ត្រីដោយផ្ទាល់ទៅឱ្យទូកអ្នកនាំចេញ និងអ្នកធ្វើទឹកត្រី (ដែលមានទីតាំងនៅតាមដងទន្លេ) ឬលក់តាមរយៈឈ្មួញដែលទទួលត្រីយកទៅច្រាំងទន្លេដើម្បីលក់ទៅឱ្យកសិករ អ្នកដឹកជញ្ជូន និងអ្នកកែច្នៃជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម ។ នៅពេលកាត់ក្បាល និងសំអាតខ្លាញ់ត្រីចេញអស់ហើយ អ្នកកែច្នៃត្រីជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម លក់ត្រីទៅឱ្យអ្នកធ្វើប្រហុកជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្ម និងអ្នកដឹកជញ្ជូន ។

សកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មនៅកន្លែងដាយត្រី កើនឡើងគួរកត់សំគាល់ក្នុងប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗ ។ ឧទាហរណ៍ នៅដាយកំពង់លួង ចំនួនអ្នកកែច្នៃត្រីជាលក្ខណៈពាណិជ្ជកម្មដោយមានប្រើម៉ាស៊ីនកាត់ក្បាល និងជំរះខ្លាញ់ បានកើនយ៉ាងខ្លាំងពីត្រឹម ២-៣នាក់នៅពាក់កណ្ដាលទសវត្សរ៍១៩៩០ មកដល់ ៣០-៣៥នាក់នៅឆ្នាំ២០០៣ ។ ក្នុងពេលសំបូរត្រីបំផុត ម៉ាស៊ីនទាំងនេះអាច កែច្នៃត្រីបាន ៥-១៥តោន/ថ្ងៃ/គ្រឿង ។ ស្របតាមកំណើនសមត្ថភាព កែច្នៃត្រី អ្នកដឹកជញ្ជូនប្រាប់ថា ចំនួនរថយន្តដឹកត្រី (ទាំងត្រីកែច្នៃ និងមិន កែច្នៃ) ពីដាយទៅទីផ្សារក្នុងស្រុក កើនឡើងយ៉ាងទៀងទាត់ក្នុងពីរ-បីឆ្នាំ ចុងក្រោយ ។ អ្នកដឹកជញ្ជូនជាច្រើនដឹកត្រីទៅដល់ទីផ្សារតាមភូមិក្នុងខេត្តនានាដែលនៅជុំវិញកន្លែងដាយដោយផ្ទាល់តែម្ដង ដើម្បីលក់ទៅឱ្យកសិករ ។ ដោយសារការចែកចាយបានទៅដល់ទីផ្សារ និងអ្នកប្រើប្រាស់ថ្មីៗទៀត វាក៏មានឥទ្ធិពលពង្រីកតំរូវការត្រីសរុប ។ តំរូវការត្រីកាន់តែច្រើនសំរាប់ធ្វើផលិតផលផ្សេងៗទៀតក្រៅពីប្រហុក (សំខាន់គឺទឹកត្រី) ក៏អាចបង្កើនសំពាធផងដែរលើថ្លៃត្រី ប៉ុន្តែការសិក្សានេះមិនអាចកំណត់ពីនិន្នាការក្នុងវិស័យនេះបានទេ ។ ម្យ៉ាងទៀត តំរូវការនាំចេញត្រីហាក់ដូចកំពុងកើនឡើង ។ អ្នកផ្ដល់ពត៌មានសំខាន់ៗជាច្រើននាក់បានកត់សំគាល់ពីកំណើនទូកនាំចេញត្រីពីដាយទៅវៀតណាម ។ ទូកទាំងនេះដែលដឹកត្រីបាន ២០-៧០ តោន អាចមើលឃើញនៅឯកំពង់លួង ក្នុងរយៈពេលធ្វើការស្រាវជ្រាវ ប៉ុន្តែមិនអាចប៉ាន់ស្មានពី ចំនួនទូក ឬបរិមាណត្រីនាំចេញបានទេ ។

ក្រាហ្វិក២. ការលក់ត្រីតូចៗមានតំលៃថោក ចេញពីដាយត្រី

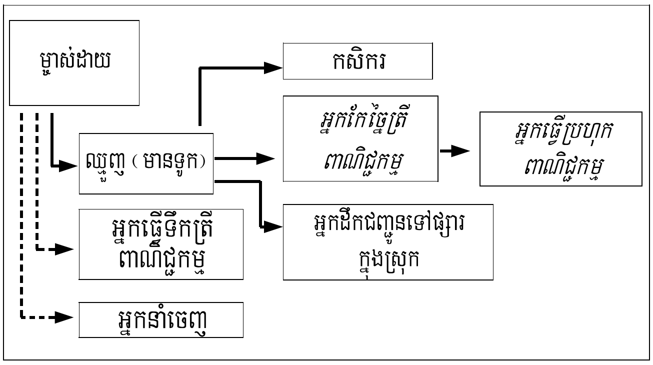

ទោះបីមានកំណើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងការចែកចាយត្រីចេញពីដាយទៅតំបន់ជនបទនានាក្ដី ក៏កសិករប្រហែលបន្តធ្វើដំណើរប្រចាំឆ្នាំមកកាន់ដាយត្រីជាច្រើនឆ្នាំតទៅមុខទៀត ។ ទី១ កសិករកត់សំគាល់ថា ពួកគេមកដាយត្រី ក្រោយពេលច្រូតស្រូវរួច គឺពេលមិនសូវមានអ្វីធ្វើ ឬមានច្រកអ្វីផ្សេងដើម្បីប្រើប្រាស់ពេលវេលាឱ្យមានផលិតភាព ។ ទី២ ថ្វីបើការចែកចាយត្រីមានការកែលំអ ប៉ុន្តែកសិករជាច្រើនបញ្ជាក់ថា ពួកគេនឹងអាចធានាការផ្គត់ផ្គង់ប្រហុកប្រចាំឆ្នាំបានលុះត្រាតែធ្វើដំណើរមកដាយ ។ ម្យ៉ាងទៀត កសិករចង់ធ្វើប្រហុកដោយខ្លួនឯង ដើម្បីធានាគុណភាព ។ ពួកគេកត់សំគាល់ថា គុណភាពនិងរស់ជាតិប្រហុកពាណិជ្ជកម្មច្រើនតែអន់ ដោយសារប្រើអំបិលច្រើនហួស និងប្រើត្រីគុណភាពអន់ (ឧ. ការកាត់ក្បាល និងជំរះខ្លាញ់ធ្វើមិនបានល្អ) ។

ការសន្និដ្ឋាន និងអនុសាសន៍

ទោះបីក្នុងពីរឆ្នាំកន្លងមក ត្រីប្រហុកបានឡើងថ្លៃគួរកត់សំគាល់ក្ដី ក៏គេមិនទាន់ឃើញមានវិបត្តិអ្វីទេក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន ។ ប៉ុន្តែបើនិន្នាការឡើងថ្លៃនេះត្រូវបន្តទៅមុខក្នុងរយៈពេលវែង ប្រជាជនកម្ពុជានៅជនបទនឹងត្រូវប្រឈមមុខនឹងប្រហុកថ្លៃខ្ពស់ ហើយគេហាក់ដូចមិនឃើញមានប្រភពប្រូតេអ៊ីនអ្វីផ្សេងដែលថោក និងមានប្រជាប្រិយភាពប្រហាក់ប្រហែលនឹងប្រហុកទេ ។ ពាណិជ្ជភាវូបនីយកម្មនៃសកម្មភាពនានានៅដាយត្រី អាចមានលក្ខណៈវិជ្ជមានសំរាប់សន្តិសុខស្បៀង (ជួយសំចៃប្រាក់កសិករ) បើសិនការកែច្នៃទ្រង់ទ្រាយធំធ្វើឱ្យតំលៃថយចុះ ការត្រួតពិនិត្យគុណភាពអាចកែលំអ

តារាង៣: បរិមាណត្រីប្រហុកចាប់បាន ធៀបនឹងបរិមាណត្រីចាប់បានសរុបនៅដាយ

	ត្រីចាប់បាននៅតាមដាយត្រី (ជាតោន) គិតតាមឆ្នាំ[ក]								
ត្រីចាប់បាននៅដាយ	1994-95	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03
ត្រីប្រហុក (សំរាប់តែខែមករា)[គ]	8,396	2,881[ខ]	5,741	4,044	2,349	5,344	3,291	1,712	1,887
ត្រីប្រហុក (មួយរដូវ)	N/A	9,041	8,534	5,880	4,183	5,799	7,095	2,906	3,189
ត្រីចាប់បានសរុបនៅដាយ (រដូវ)	N/A	14,429	16,835	14,605	8,894	11,438	14,974	14,332	12,427
ភាគរយត្រីប្រហុកក្នុងត្រីចាប់បានសរុប (រដូវ)	N/A	63%	51%	40%	47%	51%	47%	20%	26%

[ក] ទិន្នន័យសំរាប់ឆ្នាំ និងរដូវ ឆ្លុះបញ្ចាំងបរិមាណចាប់បានក្នុងរយៈ ៦ខែ ពីតុលា ដល់ មីនា ។ ទិន្នន័យត្រីចាប់បានសំរាប់ឆ្នាំ១៩៩៤-៩៥ ផ្អែកលើការសិក្សាមួយរបស់នាយកដ្ឋានជលផល និងគណៈកម្មាធិការទន្លេមេគង្គ (Lieng et al. 1995) ។ សំរាប់ឆ្នាំឯទៀតៗទាំងអស់ គឺតាមតួលេខប៉ាន់ស្មានរបស់នាយកដ្ឋានជលផល (១៩៩៥-២០០៣)

[ខ] ទិន្នន័យទាំងនេះឆ្លុះបញ្ចាំងបរិមាណចាប់បាននៅខែធ្នូ និង មករា គួបគ្នា

ឡើង ហើយច្រកចែកចាយអាចបានទៅដល់តំបន់ជនបទនានាដែលនៅជុំវិញ ឱ្យបានសព្វគ្រប់ល្អ ។ ក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន វាសុទ្ធសឹងជាបញ្ហាប្រឈមដ៏ធំៗ ពីព្រោះបន្ទុកចំណាយធ្វើប្រហុកពាណិជ្ជកម្ម វាប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹងបន្ទុកចំណាយរបស់កសិករ ឯការត្រួតពិនិត្យគុណភាពមានតិចតួចបំផុត ហើយកសិករជាច្រើនបញ្ជាក់ថា ពួកគេត្រូវតែមកកន្លែងដាយ ពីព្រោះនៅឯភូមិគ្មានត្រីធ្វើប្រហុកទេ ។

ដោយហេតុថាការសិក្សានេះជាការវាយតំលៃជាដំបូងមួយ ដូច្នេះអនុសាសន៍ផ្តោតលើវិស័យនានាដែលគួរមានការស្រាវជ្រាវ និងការយកចិត្តទុកដាក់ថែមទៀតក្នុងប៉ុន្មានឆ្នាំខាងមុខ គឺមានៈ

- **តាមដានថ្លៃត្រីប្រភេទផ្សេងៗដែលសំរាប់ធ្វើប្រហុក ជាពិសេសក្នុងរយៈពេលសំបូរត្រីបំផុតនៅខែមករា** ។ បើសិនថ្លៃត្រីបន្តកើនឡើង គួរមានការស្រាវជ្រាវច្រើនថែមទៀត ដើម្បីកំណត់ពីកំរិតនាំចេញ ពីព្រោះការនាំចេញកាត់បន្ថយការផ្គត់ផ្គង់ក្នុងស្រុក ដែលអាចធ្វើឱ្យថ្លៃត្រីក្នុងស្រុកកើនឡើង ។ ដូចគ្នាដែរ គួរមានការត្រួតពិនិត្យថែមទៀត អំពីវិធីសាស្ត្រប្រមូលទិន្នន័យក្នុងពីរ-បីឆ្នាំខាងមុខនេះ ដើម្បីធានាគុណភាពទិន្នន័យ និងជួយបំភ្លឺថាតើការថយចុះការផ្គត់ផ្គង់ត្រី វាអាចប៉ះពាល់កំរិតណាដល់ថ្លៃត្រី ។ ដោយសារសារៈសំខាន់នៃប្រហុកចំពោះសន្តិសុខស្បៀង ដូច្នេះត្រូវមានវិធានការធានាឱ្យបានលើគុណភាពនៃការតាមដាន និងប្រមូលទិន្នន័យ ។ ដូចគ្នានឹងការយកឱនភាពស្រូវអង្ករ មកតាមដានរកមើលតំបន់មានអសន្តិសុខស្បៀងដែរ គេគួរមានវិធានការដើម្បីរកមើលការគំរាមកំហែងផ្សេងៗចំពោះការផ្គត់ផ្គង់ និងតំលៃថោករបស់ប្រហុក ។
- **ធ្វើយ៉ាងណាឱ្យមានឧបសគ្គតិចបំផុតចំពោះពាណិជ្ជកម្ម និងការចែកចាយប្រហុក និងប្រភេទត្រីធ្វើប្រហុក (កែច្នៃ និងមិនទាន់កែច្នៃ)** ។ ក្នុងវិស័យផ្សេងទៀតដែលសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម បានរីកលូតលាស់ល្អ គេឃើញមាននិន្នាការក្នុងចំណោមស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាល និងមន្ត្រី/អាជ្ញាធរនានា ក្នុងការតំរូវឡើងនូវអាជ្ញាប័ណ្ណ លិខិតអនុញ្ញាត និងប្រាក់កំរៃ (សូមអានឯកសារពិភាក្សារបស់ វបសអ លេខ២៧ និង ២៨ ស្តីពីការនាំចេញត្រី និងពាណិជ្ជកម្មជ័រទឹក) ។ ការតំរូវបែបនេះចំពោះពាណិជ្ជកម្មប្រហុក ទោះបីជាពាណិជ្ជកម្មផ្លូវការ ឬមិនផ្លូវការក្តី មិនត្រូវបង្កើតឡើង ឬអនុញ្ញាតសោះឡើយ ។ ដើម្បីធានាសន្តិសុខស្បៀងនៅប្រទេសកម្ពុជា ថ្លៃប្រហុកត្រូវនៅថោកជាចាំបាច់ ។ រឿងនេះទាមទារការរក្សាបន្ទុកចំណាយម៉ាឃីទីង និងចែកចាយឱ្យនៅទាប ។
- **សិក្សាស្រាវជ្រាវពីឱកាសល្អដើម្បីប្រយុទ្ធបញ្ហាកង្វះជាតិអ៊ីយ៉ូដ តាមរយៈការប្រើអំបិលមានដាក់អ៊ីយ៉ូដនៅក្នុងប្រហុក** ។ ប្រហុកគឺជាប្រភពអំបិលដ៏សំខាន់មួយដែលមានពេញៗមួយឆ្នាំសំរាប់ប្រជាជនកម្ពុជា ។ លទ្ធផលរកឃើញក្នុងការសិក្សានេះបង្ហាញថា កសិករ (និងសមាជិកគ្រួសាររបស់គេ) បរិភោគប្រហុកប្រហែល ១០-១៥គ.ក/ឆ្នាំ ។ ក្នុងចំនួននេះអំបិលមានប្រហែល ៣,០-៤,៥គ.ក ឬប្រហែល ៨-១២ក្រាម/ថ្ងៃជាមធ្យម ។ ជារឿយៗគេសន្មតថា ស្តង់ដាបរិភោគអំបិលក្នុងប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ផ្សេងៗទៀតគឺ ១០ក្រាម/ថ្ងៃ ហើយគេក៏ដឹងច្បាស់ថា អំបិលមានប្រើតិចទេក្នុងការចំអិនអាហារនៅជនបទកម្ពុជា ក្រៅពីអំបិលដែលមានដាក់នៅក្នុងប្រហុក ដូច្នេះគេអាចនិយាយយ៉ាងត្រឹមត្រូវថា មួយភាគធំនៃអំបិលហូបចូលនៅក្នុងតំបន់ជនបទ គឺបានមកពីប្រហុក ។ ដោយមូលហេតុនេះ ការប្រើអំបិលដាក់អ៊ីយ៉ូដធ្វើប្រហុក វាមានសារៈសំខាន់ខ្លាំងណាស់ បើសិនគេចង់កាត់បន្ថយបញ្ហាកង្វះជាតិអ៊ីយ៉ូដនៅកម្ពុជា ។ នៅកន្លែងដាយក្នុងរយៈពេលមួយសប្តាហ៍នៃខែមករា កសិករជាច្រើនពាន់នាក់ត្រូវធ្វើការសំរេចចិត្តថាតើត្រូវប្រើអំបិលអ្វី (សំរាប់បរិភោគពេញមួយឆ្នាំ) ។ ការធ្វើប្រហុកនៅកន្លែងដាយ គឺជាឱកាសល្អមួយសំរាប់លើកទឹកចិត្តដល់ការប្រើអំបិលមានដាក់អ៊ីយ៉ូដ និងបំផុសការយល់ដឹងពីអត្ថប្រយោជន៍របស់វាចំពោះសុខភាព ។ មានការប្រឹងប្រែងយ៉ាងច្រើនដែលផ្តោតលើការធានាឱ្យមានការដាក់ជាតិអ៊ីយ៉ូដនៅក្នុងអំបិលផលិតចេញ ប៉ុន្តែប្រទេសកម្ពុជាមានចំណុចល្អពិសេសលើសគេមួយ ពីព្រោះតាមការជំរុញឱ្យប្រើអំបិលមានជាតិអ៊ីយ៉ូដនៅក្នុងគ្រឿងបរិភោគដ៏មានប្រជាប្រិយភាពតែមួយមុខ (ប្រហុក) គេអាចទទួលលទ្ធផលជាវិជ្ជមានយ៉ាងធំទូលាយបាន ។

ឯកសារយោង

1. Department of Fisheries (1995-2003), “Total Catch (Ton) by Species of Dai Fisheries in Kandal/Phnom Penh in the Open Season”, (Phnom Penh: Department of Fisheries)
2. Lieng, S., C. Yim, and N.P. Van Zalinge (1995), “Freshwater Fisheries of Cambodia, I: The Bagnet (Dai) Fishery in the Tonle Sap River, *Asian Fisheries Science* 8 (1995): 255-262

កំណត់សំគាល់

១. ដាយគឺជាទូកអួសត្រីមួយដែលចងជាប់នៅមួយកន្លែងក្នុងទន្លេ សំរាប់ចាប់ត្រីដែលធ្វើបម្លាស់ទីចុះតាមទឹក ។

២. ជាតិអ៊ីយ៉ូដ បានដាក់បន្ថែមក្នុងអំបិលនៅកំពត ក្នុងប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងត្រួត ត្រាមួយដែលគេវាយការណ៍ថាមានលក្ខណៈផ្តាច់មុខ ។ គេគិតថា ការ ត្រួតត្រាផ្តាច់មុខនេះមានលក្ខណៈចាំបាច់ ដើម្បីធានាឱ្យមានការបរិភោគ អំបិលមានជាតិអ៊ីយ៉ូដនៅកម្ពុជា ។ ការដាក់ជាតិអ៊ីយ៉ូដក្នុងអំបិល អាច ជាមធ្យោបាយដ៏សក្តិសិទ្ធិមួយដើម្បីប្រយុទ្ធនឹងបញ្ហាសុខភាពផ្សេងៗ បង្កឡើងដោយកង្វះជាតិអ៊ីយ៉ូដ ។ បញ្ហាមានដូចជា ជំងឺពកក កង្វះស្មារតី ផ្តោតមូលល្អ ចលនារាងកាយមិនសូវរៀបរយ និងកំរិតបញ្ញាទាប ។

៣. ដោយបានដឹងពីកំណើនការនាំចេញប្រភេទត្រីសំរាប់ធ្វើប្រហុក នាយកដ្ឋានជលផលបានណែនាំពួកម្ចាស់ដាយ ឱ្យលក់តែត្រីដែលចាប់បាននៅ ពេលយប់ទៅឱ្យអ្នកនាំចេញ ហើយរឿងនេះហាក់ដូចជាជំហានទី១ ដែល អាចអនុវត្តបានជាក់ស្តែង។ កាលពីមុន ម្ចាស់ដាយភាគច្រើន មិនធ្វើ ប្រតិបត្តិការនៅពេលយប់ទេ ហើយត្រីវាចុះហួសអស់ទៅ ។ គេបិទដាយ នៅពេលយប់ ពីព្រោះការលក់ពេលយប់ដូចជាសំរាប់ធ្វើចំណីសត្វជាដើម មិនអាចផាត់ចំណាយពលកម្មបានទេ ហើយត្រីក៏មិនអាចស្តុកទុកសំរាប់លក់នៅថ្ងៃបន្ទាប់ដែរ ។ អ្នកនាំចេញសុខចិត្តបង់ថ្លៃខ្ពស់ជាងសំរាប់ត្រីចាប់នៅពេលយប់ ដូច្នេះមានដាយច្រើនជាងមុនបានធ្វើប្រតិបត្តិការ ពេលយប់ក្នុងឆ្នាំ២០០២-០៣ ។ ដោយសារត្រីវាចុះតាមទឹកហូរ ដូច្នេះ គេមិនដឹងច្បាស់ទេថា តើការចាប់ត្រីនៅពេលយប់ វាប៉ះពាល់ដល់បរិមាណត្រីចាប់បាននៅពេលថ្ងៃដែរឬយ៉ាងណា ។

អ្នកភូមិភ្នងសំរបខ្លួនតាមការថយចុះធនធានធម្មជាតិ

ការធ្វើអាជីវកម្មលើធនធានធម្មជាតិក្នុងទសវត្សរ៍កន្លងទៅ មានផលប៉ះពាល់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរចំពោះខេត្តមណ្ឌលគិរី ។ ក្នុងការសិក្សាមួយរបស់អង្គការស៊ីដសេកម្ពុជា លោក Jonh P. McAndrew, ម៉ម-សម្បត្តិ ហុង-គីមលី និង គី-ប៊ុនថៃ បានពិនិត្យពីឥទ្ធិពលនៃការថយចុះធនធានធម្មជាតិទៅលើជីវភាពអ្នកភូមិភ្នងក្នុងឃុំពីរ ។*

តាំងពីដើមទសវត្សរ៍១៩៩០ ការបើកចំហសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា និងការប្រឹងប្រែងរកថវិកាសំរាប់ពង្រឹងមូលដ្ឋានខាងនយោបាយ និងយោធា មានផលប៉ះពាល់យ៉ាងច្រើនចំពោះខេត្តមណ្ឌលគិរីនៅភាគឦសាននៃប្រទេសកម្ពុជា ។ ការកាប់ឈើទាំងស្របច្បាប់ និងមិនស្របច្បាប់ និងការប្រមាញ់សត្វព្រៃដោយគ្មានច្បាប់គ្រប់គ្រង បានកាត់បន្ថយធនធានធម្មជាតិដ៏សំបូរនៅក្នុងខេត្ត ។ ម្យ៉ាងទៀតចំណាកស្រុកចូលយ៉ាងលឿន អាចធ្វើឱ្យការធ្លាក់ចុះនេះកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើងថែមទៀត ។ ដោយធនធានធម្មជាតិកាន់តែមានកំរិត ប្រជាជនដើមត្រូវបង្ខំចិត្តសំរបខ្លួនតាម ដែលអាចប៉ះពាល់ដល់ការគង់វង្សនៃរបៀបរស់នៅរបស់ពួកគេតែម្តង ។ អត្ថបទនេះផ្តោតលើការផ្លាស់ប្តូរដែលកើតមានឡើងក្នុងឃុំភ្នងពីរនៅខេត្តមណ្ឌលគិរី (ឃុំដាក់ដាំ ក្នុងស្រុកអូររាំង និងឃុំស្រែព្រះ ក្នុងស្រុកកែវសីមា) និងដែលជាលទ្ធផលនៃកំណើនសកម្មភាពទីផ្សារ និងការថយចុះធនធានធម្មជាតិ ។

វិធីស្រាវជ្រាវ

ការចុះស្រាវជ្រាវដល់ទីកន្លែងសំរាប់ការសិក្សានេះ បានធ្វើជាច្រើនលើកពីខែវិច្ឆិកា ២០០២ ដល់មីនា ២០០៣ ។ មានប្រើវិធីស្រាវជ្រាវបីចំបងៗ: អង្កេតតាមគ្រួសារ, ការសំភាសន៍អ្នកផ្តល់ពត៌មានសំខាន់ៗ និងការវាយតំលៃជនបទមានការចូលរួម (PRAs) ។ ក្រុមស្រាវជ្រាវ រួមមាន បុគ្គលិកស៊ីដសេកម្ពុជា ៤នាក់ សមភាគីជាបុគ្គលិកមន្ទីរអភិវឌ្ឍន៍ជនបទខេត្ត ១នាក់, និងអ្នកសួរសំភាសន៍ជនជាតិភ្នង ៧នាក់, សរុបមកគឺមានបុរស ៨នាក់ និងស្ត្រី ៤នាក់, ប៉ុន្តែមិនមែនចុះធ្វើការទាំងអស់គ្នារាល់ៗលើកនោះទេ ។ បុគ្គលិកស៊ីដសេនៅខេត្តផ្សេងទៀត បានមកជួយធ្វើ PRAs នៅស្រែព្រះ ។ អង្កេតតាមគ្រួសារបានធ្វើនៅគ្រប់ភូមិក្នុងឃុំទាំងពីរ តាមរបៀបជ្រើសរើសគំរូតាងដោយចៃដន្យ ២៥% ។

លទ្ធផលរកឃើញសំខាន់ៗ

ការថយចុះធនធានធម្មជាតិ

ក្នុងការប្រឹងប្រែងកសាងជីវិតឡើងវិញនៅក្រោយរបបខ្មែរក្រហម និងនៅក្នុងការប្រែប្រួលផ្សេងៗបង្កឡើងដោយសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារ, ប្រជាជននៅឃុំដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ បានជួបនឹងការធ្វើអាជីវកម្មទៅលើបរិស្ថានធម្មជាតិរបស់ខ្លួនយ៉ាងលឿន ដែលមានទាំងការកាប់ឈើស្របច្បាប់ និងមិនស្របច្បាប់ ការបរបាញ់ដោយគ្មានច្បាប់គ្រប់គ្រង, និងការនេសាទបំផ្លិចបំផ្លាញ ។ នៅឃុំដាក់ដាំ មានការកាប់ឈើខុសច្បាប់ជាទ្រង់ទ្រាយធំ ។ អ្នកភូមិ នៅចងចាំថា មានរថយន្តធុនធ្ងន់ទាំងខ្សែៗដឹកឈើហ៊ុបឆ្លងកាត់ឃុំ ចេញទៅវៀតណាម ។ អ្នកកាប់ឈើខុសច្បាប់ មានកាន់អាវុធ ហើយពេលខ្លះមានប៉ូលីសព្រំដែន និងកងទ័ពជូនដំណើរផង ។ នៅខែធ្នូ ១៩៩៩ យុទ្ធនាការកំចាត់ការកាប់ឈើខុសច្បាប់នៅមណ្ឌលគិរី បានបំផុសការយកចិត្តទុកដាក់ដល់បញ្ហាមួយដែលបានកើតមានពាសពេញខេត្តជាច្រើនឆ្នាំមកហើយ ប៉ុន្តែមិនបានកាត់បន្ថយវាទេ ។ តាមពិត ការបញ្ចូលក្នុងមុខតំណែងវិញនូវមន្ត្រីរាជការដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពខាងលើ បានធ្វើឱ្យអ្នកឯទៀតកាន់តែហ៊ានថែមទៀតក្នុងការបន្តសកម្មភាពកាប់ឈើខុសច្បាប់ ។

នៅស្រែព្រះ មន្ត្រីក្នុងកងយោធពលខេមរភូមិន្ទកម្ពុជា (RCAF) បានធ្វើការកាប់ឈើទ្រង់ទ្រាយធំប្រហែលពីឆ្នាំ១៩៩៣-៩៦ ។ នៅឆ្នាំ១៩៩៧-៩៨ ក្រុមហ៊ុន Samling ដែលមានសម្បទានលើឃុំស្រែព្រះទាំងអស់ ឬសឹងតែទាំងអស់ បានបង្កើនល្បឿនកាប់ឈើក្នុងឃុំ ហើយក្នុងប្រតិបត្តិការនេះបានកាប់យកដើមឈើផ្តល់ជ័រធំៗជាច្រើន ។ នៅពេលក្រុមហ៊ុន Samling បញ្ឈប់ប្រតិបត្តិការនៅឆ្នាំ១៩៩៩ ការបាត់បង់ដើមឈើផ្តល់ជ័រក្នុងឃុំស្រែព្រះ បានប៉ះពាល់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់ប្រាក់ចំណូលរបស់អ្នកមូលដ្ឋានភាគច្រើន ។ ការយកជ័រទឹក គឺជាប្រភពចំណូលធំបំផុតរបស់គ្រួសារភាគច្រើនក្នុងឃុំ ។ តួលេខប៉ាន់ស្មានមធ្យមនៃការបាត់បង់ដើមឈើផ្តល់ជ័រក្នុង ៦ភូមិនៅស្រែព្រះ គឺប្រហែល ៥០% ។

នៅដាក់ដាំ ទាហាន និងប៉ូលីសដែលឈរជើងនៅទីរួមខេត្តសែនមនោរម្យ មានកាំភ្លើង និងបានធ្វើប្រមាញ់ ដើម្បីរកម្ហូប និងប្រាក់ចំណូលបន្ថែម ។ អ្នកកាប់ឈើខុសច្បាប់ក៏បរបាញ់សត្វព្រៃដែរ ។ នៅស្រែព្រះ ការកាប់ឈើយ៉ាងខ្លាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣-៩៨ បានបង្កការខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរ ពិសេសដល់សត្វព្រៃ ។ RCAF និងអ្នកកាប់ឈើនៃក្រុមហ៊ុន Samling មានកាន់កាំភ្លើង ហើយបានធ្វើការបរបាញ់សត្វព្រៃមកធ្វើម្ហូប ។ កងទ័ព និងប៉ូលីសក៏បានចូលមកក្នុងឃុំជាក្រុម ដើម្បីបរបាញ់សត្វព្រៃធំៗ ។ នៅដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ ធនធានត្រីក៏ទទួលការគំរាមកំហែងពីកងទ័ព និងប៉ូលីស ដែលបានចូលមកក្នុងឃុំដើម្បីឆក់យកត្រីដែរ ។

យុទ្ធសាស្ត្ររកចិញ្ចឹមជីវិត

ក្នុងឃុំនិមួយៗ ការរកចិញ្ចឹមជីវិតក្នុងគ្រួសារធ្វើតាមរយៈសកម្មភាពផលិតកម្មច្រើនបែបយ៉ាង ។ គ្រួសារគំរូតាងសឹងតែទាំងអស់នៅដាក់ដាំ និងមួយភាគធំនៅស្រែព្រះ ប្រកបរបរធ្វើចំការ ឬកសិកម្មកាប់ព្រៃដុតដាំដំណាំ ។ ឃុំដាក់ដាំមានដីខ្ពស់ និងមានគ្រួសារតិចតួចទេដែលធ្វើស្រែមានភ្លឺទប់ទឹក ប៉ុន្តែឃុំស្រែព្រះមានដីទំនាបជាង ហើយជាងពាក់កណ្តាលនៃ គ្រួ-សារក្នុងឃុំនេះធ្វើស្រែមានភ្លឺទប់ទឹក ។ ក្នុងឃុំទាំងពីរមានចិញ្ចឹមជ្រូក និងមាន់យ៉ាងច្រើន ។ គួរកត់សំគាល់ថា គ្រួសារភាគច្រើនណាស់ក្នុងឃុំទាំងពីរតែងទៅរកម្ហូប និងផលិតផលផ្សេងទៀតពីព្រៃ ព្រមទាំងធ្វើការបរបាញ់ និងដាក់អន្ទាក់ ។ រឿងនេះបញ្ជាក់ពីសារៈសំខាន់នៃធនធានព្រៃឈើចំពោះជីវិតរស់នៅរបស់ប្រជាជនក្នុងមូលដ្ឋាន ។ ការនេសាទក៏មានជាទូទៅដូចគ្នាក្នុងឃុំទាំងពីរ ។ ជាការប្រៀបធៀបការផលិតនិងលក់ទំនិញ ឬការទិញនិងលក់ទំនិញ មិនសូវមានអ្នកភូមិធ្វើច្រើនទេក្នុងឃុំទាំងពីរ ។ ការងារស៊ីប្រាក់កំរៃឃើញមានច្រើនជាងនៅដាក់ដាំ បើធៀបនឹងស្រែព្រះ ប៉ុន្តែ វាមិនមែនជាយុទ្ធសាស្ត្ររកចិញ្ចឹមជីវិតនាំមុខគេទេក្នុងឃុំទាំងពីរនេះ (សូមមើលតារាង១) ។

* របាយការណ៍ពេញលេញមានចំណងជើងថា *ការសំរបខ្លួនរបស់ប្រជាជនដើមតាមការថយចុះធនធានធម្មជាតិ: បទពិសោធន៍ក្នុងឃុំពីរនៅភាគឦសានកម្ពុជា* អាចរកបានជាភាសាខ្មែរ និងអង់គ្លេសពីអង្គការស៊ីដសេកម្ពុជា ។

ក្រាហ្វិក១. ចំណូលគ្រួសារគិតតាមប្រភព វិច្ឆិកា ២០០២-មករា ២០០៣

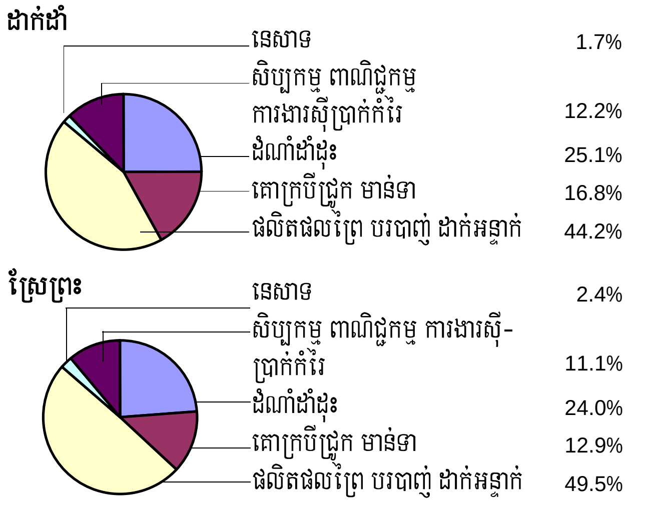

ការប្រៀបធៀបចំណូលគ្រួសារគិតតាមប្រភពសំរាប់ឃុំទាំងពីរ បានបង្ហាញពីលក្ខណៈស្រដៀងគ្នា និងខុសគ្នាក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធនៃចំណូលគ្រួសារ ។ នៅដាក់ដាំ ចំនែកធំៗបំផុតក្នុងចំណូលគ្រួសារគំរូតាង គឺបានមកពីការបរបាញ់ ដាក់អន្ទាក់ និងធ្វើចំការ ។ ផ្ទុយទៅវិញនៅស្រែព្រះ ចំណែកធំៗបំផុតក្នុងចំណូលគ្រួសារគំរូតាង គឺបានមកពីការប្រមូលផលព្រៃឈើ (ជាពិសេសការដងជ័រទឹក) និងការធ្វើស្រែទប់ទឹក ។ ថ្វីបើមានការខុសប្លែកគ្នាបែបនេះ ប៉ុន្តែសារៈសំខាន់នៃព្រៃឈើ និងធនធានដីធ្លីចំពោះជីវភាពរបស់ប្រជាជនក្នុងឃុំទាំងពីរ នៅតែអាចមើលឃើញយ៉ាងច្បាស់ (សូមមើលក្រាហ្វិក១) ។

ភាពក្រីក្រក្នុងឃុំទាំងពីរក៏មានកំរិតខ្ពស់គួរកត់សំគាល់ដែរ ។ របាយការណ៍មួយផ្សព្វផ្សាយដោយរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា (RGC) និងកម្មវិធីស្បៀងអាហារពិភពលោក (WFP) នៅខែមីនា ២០០៣ បានបញ្ជាក់ថា បន្ទាត់ក្រីក្រសំរាប់តំបន់ជនបទនៅកម្ពុជា[៣] ត្រូវបានកំនត់ត្រឹម ១.០៣៦រៀល/នាក់/ថ្ងៃ ឬ ៣៧៨.១៤០៛/នាក់/ឆ្នាំ ។ នៅដាក់ដាំក្នុងចំណោម ៦៥គ្រួសារគំរូតាង មាន ៣៥គ្រួសារ ឬ ៥៤% ធ្លាក់ក្រោមបន្ទាត់ក្រីក្រនេះ ។ នៅស្រែព្រះ ក្នុងចំណោម ៧៤គ្រួសារគំរូតាង មាន ៤៧គ្រួសារ ឬ ៦៣% ធ្លាក់ក្រោមបន្ទាត់ក្រីក្រ ។ ភាពក្រីក្រនេះ វាខ្ពស់យ៉ាងខ្លាំងជាងកំរិត ៤០,១% សំរាប់គ្រួសារជនបទកម្ពុជាទាំងអស់ដែលក្រសួងផែនការ បានកំណត់ថា ស្ថិតក្រោមបន្ទាត់ក្រីក្រនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩[៤] ។

ផលប៉ះពាល់

យុទ្ធសាស្ត្រលើកកំពស់ជីវភាពរស់នៅ

ទោះបីមានការបំផ្លិចបំផ្លាញធនធានព្រៃឈើ ដោយសារការកាប់ឈើស្របច្បាប់ និងមិនស្របច្បាប់ និងការបរបាញ់គ្មានច្បាប់គ្រប់គ្រងក្តី ក៏ប្រជាជនដើមជាជនជាតិភាគតិចក្នុងឃុំដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ នៅតែពឹងផ្អែកយ៉ាងច្រើនលើធនធានព្រៃឈើដើម្បីទ្រទ្រង់ជីវភាព ។ ការសំរបខ្លួនតាមការថយចុះធនធានធម្មជាតិ ធ្វើឡើងជាសំខាន់ តាមការខំរកចិញ្ចឹមជីវិតឱ្យរស់រាននៅលើធនធានតិចជាងមុន ដោយទាញយកផលកាន់តែខ្លាំងពីមូលដ្ឋានធនធានដែលរួមតូច ។ រឿងនេះនាំឱ្យមានការបរបាញ់កាន់តែមមាញឹកនៅដាក់ដាំ និងការយកជ័រពីដើមឈើមិនទាន់គ្រប់អាយុនៅស្រែព្រះ ។ ការបាត់បង់ចំណូលបានពីព្រៃឈើ វាជំរុញឱ្យមានការពឹងផ្អែកកាន់តែច្រើនថែមទៀតលើការដាំដំណាំ និងការចិញ្ចឹមសត្វ (ជ្រូកនិងមាន់) ។ ប៉ុន្តែការថយចុះដីជាតិដី និងការធ្លាក់ភ្លៀងមិនទៀងទាត់ដែលជាប់ទាក់ទិននឹងការបាត់បង់ព្រៃឈើ បានកាត់បន្ថយសក្តានុពលសំរាប់ការផលិតផលដំណាំ ។ រីឯតំរូវការទីផ្សារនូវផលដំណាំលក់យកប្រាក់ ដូចជា គ្រាប់ស្វាយចន្ទីជាដើម ក៏មានកំរិតទាបជាងការរំពឹងទុក ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នា កំណើនសកម្មភាពទីផ្សារក៏មិនបានប្រែក្លាយប្រជាជនមូលដ្ឋានឱ្យទៅជាសហគ្រិន ឬអ្នកជំនួញ ឬក៏ផ្តល់ការងារមានប្រាក់កំរៃសមរម្យ និងមានលក្ខណៈជាប់លាប់នោះដែរ ។

ដោយសារ យុទ្ធសាស្ត្រទ្រទ្រង់ជីវិតតាមគ្រួសារដែលត្រូវផ្តោតលើលទ្ធភាពខាងក្នុង និងកង្វះមធ្យោបាយផ្សេងដែលមានរយៈពេលខ្លីនិងអាចរស់រានបាន, ដូច្នេះលទ្ធភាពប្រើប្រាស់ និងការត្រួតត្រាគ្រប់គ្រងធនធានធម្មជាតិ នៅតែមានសារៈសំខាន់បំផុត ។ បើសកម្មភាពកាប់ឈើកើតមានឡើងវិញក្នុងឃុំទាំងពីរ វានឹងបំផ្លិចបំផ្លាញដល់សហគមន៍នៅមូលដ្ឋានខ្លាំងណាស់ ជា-ពិសេសគ្រួសារអ្នកដងជ័រនៅស្រែព្រះ ។ ដោយសារដើមឈើផ្តល់ជ័រស្ទើរតែទាំងអស់ គេកំពុងយកជ័រវាទៅហើយនៅឃុំស្រែព្រះ ដូច្នេះគ្រួសារអ្នកភូមិប្រហែលមិនអាចប៉ះប៉ូវការខូចខាតដោយសារការកាប់ឈើក្នុងពេលអនាគតតាមរយៈការពង្រីកសកម្មភាពទៅក្នុងកន្លែងថ្មីទៀតបានទេ ។ កំរិតប្រាក់ចំនូល និងសន្តិសុខស្បៀងដែលធ្លាក់ចុះស្រាប់ហើយ នឹងត្រូវថយចុះថែមទៀត ។ ដូច្នេះ ជាការមួយចាំបាច់បំផុតដែលរដ្ឋាភិបាល ដោយមានការគាំទ្រពីប្រជាពលរដ្ឋផង ត្រូវពង្រឹងការអនុវត្តច្បាប់ហាមឃាត់ការកាប់ឈើផ្តល់ជ័រ ។ ម្យ៉ាងទៀត ពាណិជ្ជកម្មជ័រទឹកត្រូវតែការពារឱ្យមានដំណើរការតទៅមុខទៀត ។ សម្តេចនាយករដ្ឋមន្ត្រី ហ៊ុន សែន ក្នុងបទឧទ្ទេសនាមកាលពីខែឧសភា ២០០៣ បានប្រកាសយ៉ាងច្បាស់ថា "យើងត្រូវផ្តល់អាទិភាពទី១ ទៅឱ្យប្រជាជន... ខ្ញុំសូមផ្តល់អនុសាសន៍យ៉ាងច្បាស់ថា មិនត្រូវអនុញ្ញាតឱ្យកាប់ព្រៃដែលប្រជាជនដងយកជ័រនោះទេ"[៥] ។

ក្រៅពីការពង្រឹងច្បាប់ហាមឃាត់ការកាប់ដើមឈើផ្តល់ជ័រ គេចាំបាច់ត្រូវពិចារណាឡើងវិញពីលទ្ធភាពអាចរស់រានបាននៃសម្បទានព្រៃឈើ[៦] ។ សម្បទានកាប់ឈើរបស់ក្រុមហ៊ុន Samling នៅភាគខាងត្បូងខេត្តមណ្ឌលគិរី គ្មានសកម្មភាពទេតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៩ មក ។ ប៉ុន្តែ ក្រុមហ៊ុន Samling បានដាក់ផែនការគ្រប់គ្រងជាយុទ្ធសាស្ត្រមួយជូនរាជរដ្ឋាភិបាលហើយ ហើយបើសិនជាទទួលបានការអនុម័តយល់ព្រម ក្រុមហ៊ុនអាចចាប់ផ្តើមធ្វើប្រតិបត្តិការកាប់ឈើឡើងវិញ ។ អ្នកអភិរក្សមួយចំនួនបានទទួលស្គាល់ថា សម្បទានកាប់

តារាង១. យុទ្ធសាស្ត្ររកចិញ្ចឹមជីវិតតាមគ្រួសារក្នុងឆ្នាំកន្លងមក, វិច្ឆិកា

	ដាក់ដាំ	ស្រែព្រះ
ការដាំដុះដោយកាប់ព្រៃដុត	64	61
ការធ្វើស្រែមានភ្លឺទប់ទឹក	3	43
ការចិញ្ចឹមជ្រូក	59	54
ការចិញ្ចឹមមាន់	63	68
ការចិញ្ចឹមទា	22	10
ការរកឃ្មុំពីព្រៃ	60	69
ការរកផលិតផលផ្សេងទៀតពីព្រៃ	57	71
ការបរបាញ់ ឬដាក់អន្ទាក់	45	52
ការនេសាទ	60	69
ការផលិតនិងលក់ទំនិញ	28	23
ការទិញនិងលក់ទំនិញ	9	13
ការងារស៊ីប្រាក់កំរៃ	36	31
	n = 65 សំរាប់ដាក់ដាំ	n = 74 សំរាប់ស្រែព្រះ

** ទិន្នន័យប្រមូលបានក្នុងរយៈពេលនេះ*

ឈើមានចីរភាពនិងមានការគ្រប់គ្រងល្អ អាចជាជំរើសមួយប្រសើរជាងការកាប់ឈើខុសច្បាប់ដែលអាចកើតមានជាជំនួសវិញ[៧] ។ ក្នុងនេះបញ្ហាលេចធ្លោគឺតើ Sampling មានការប្ដេជ្ញាចិត្តក្នុងផលប្រយោជន៍អាជីវកម្ម ឬមានការលើកទឹកចិត្តខាងហិរញ្ញវត្ថុ ដើម្បីគ្រប់គ្រងសម្បទានឱ្យមានចីរភាពឬទេ ។ ពិនិត្យតាមប្រវត្តិរបស់ក្រុមហ៊ុន រឿងនេះប្រហែលមិនអាចកើតមានទេ ។ ក្នុងនេះគេអាចរំកែញែកថា បើសិនមិនអាចកាប់យកដើមឈើផ្ដល់ជ័របាន ក្រុមហ៊ុនមិនអាចធ្វើអាជីវកម្មកាប់ឈើបានចំណេញទេ ។ រដ្ឋាភិបាលមិនគួរអនុម័តយល់ព្រមលើផែនការគ្រប់គ្រងយុទ្ធសាស្ត្ររបស់ Samling ទេ ពីព្រោះ ការចាប់ធ្វើប្រតិបត្តិការកាប់ឈើឡើងវិញនៅស្រែព្រះ និងឃុំផ្សេងៗទៀត នៅភាគខាងត្បូងខេត្តមណ្ឌលគិរី នឹងធ្វើឱ្យសហគមន៍មូលដ្ឋាននានាក្នុងតំបន់ព្រៃសម្បទាន កាន់តែងាយរងគ្រោះ និងចុះក្រីក្រថែមទៀត ។

ការលុបចោលកិច្ចសន្យាព្រៃសម្បទាន និងការកំចាត់ទាំងស្រុងនូវការកាប់ឈើខុសច្បាប់ គឺជាវិធានការមួយស្របគ្នាយ៉ាងច្បាស់ជាមួយនឹងយុទ្ធសាស្ត្រជាតិកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រឆ្នាំ២០០៣-២០០៥ របស់រដ្ឋាភិបាល ។ តាមការទទួលស្គាល់ថាភាពក្រីក្រ ធ្វើឱ្យខាតបង់សេដ្ឋកិច្ច មានលក្ខណៈអសីលធម៌ និងធ្វើឱ្យបែកបាក់សង្គម រដ្ឋាភិបាលបានកំណត់ថា ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ គឺជាគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ដ៏សំខាន់បំផុតរបស់ខ្លួន ពីព្រោះវានាំឱ្យកើនផលិតភាព ព្រមទាំងកាត់បន្ថយភាពងាយរងគ្រោះផង ។ នៅឃុំដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ មានភាពក្រីក្រកំរិតខ្ពស់ ។ បើសិនរដ្ឋាភិបាលមានគោលនយោបាយជួយទ្រទ្រង់ដល់ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រនៅក្នុងឃុំសិក្សាទាំងនេះ, រដ្ឋាភិបាលត្រូវតែទប់ស្កាត់ មិនមែនជំរុញ ឬអនុញ្ញាតពួកសម្បទានិក ឬអ្នកកាប់ឈើខុសច្បាប់ ឱ្យទាញយកផលពីធនធានព្រៃឈើដោយធ្វើឱ្យខូចប្រយោជន៍ដល់ប្រជាជនជនក្នុងមូលដ្ឋានទេ ។ ការកាត់បន្ថយភាពងាយរងគ្រោះរបស់គ្រួសារប្រជាជននៅដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ តាមរយៈការផ្ដល់លទ្ធភាពឱ្យប្រើប្រាស់ និងត្រួតត្រាលើធនធានព្រៃឈើ គឺជាជំហានទី១ ដ៏ចាំបាច់ក្នុងការប្រយុទ្ធកំចាត់ភាពក្រីក្រ ។ ហើយការបង្កើនផលិតភាពកសិកម្មតាមរយៈការកែលំអបច្ចេកទេស និងការបង្កើនប្រាក់ចំណូលបានពីពាណិជ្ជកម្ម និងការងារស៊ីប្រាក់កំរៃ នឹងជួយបំពេញបន្ថែមបានមួយកំរិតទៀត ។

ការពង្រឹងការចូលរួមក្នុងការគ្រប់គ្រងព្រៃឈើ

ក្នុងទសវត្សរ៍កន្លងទៅ ជនជាតិព្នងជាប្រជាជនដើមនៅឃុំដាក់ដាំ និងស្រែព្រះ បានទទួលរងគ្រោះពីការថយចុះធនធានធម្មជាតិយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ ។ កំលាំងនៅពីក្រោយសកម្មភាពកាប់ឈើទាំងស្របច្បាប់ និងមិនស្របច្បាប់ និងការបរបាញ់គ្មានចាប់គ្រប់គ្រង គឺមានអំណាច និងមានការព្យាយាមខ្លាំងពេក ធ្វើឱ្យសំលេងរបស់ប្រជាជនដើមដែលរស់នៅឆ្ងាយពីសង្គមធំ ពុំអាចមានគេស្ដាប់ឮ ឬយកចិត្តទុកដាក់ទេនោះ ។ ស្ថានភាពអាចវិវត្តកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរទៀតក្នុងសតវត្សរ៍ទី២១ ។ ការគ្រោងចាប់ផ្ដើមធ្វើប្រតិបត្តិការកាប់ឈើសម្បទានឡើងវិញ អាចធ្វើឱ្យធនធានព្រៃឈើនៅស្រែព្រះ កាន់តែខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរថែមទៀត ។ ផ្លូវថ្មីដែលទើបធ្វើហើយទៅកាន់ទីរួមខេត្តសែនមនោរម្យ បានបើកឱកាសដល់ការជួញដីកេញយកចំណេញ និងការរំលោភកម្មសិទ្ធិដីធ្លីរបស់ប្រជាជនដើម ។ រឿងនេះ អាចធ្វើមានការដកហូតដីធ្លីថែមទៀតក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែក៏អាចជួយផ្ដល់សិទ្ធិអំណាចឱ្យប្រជាជនដើមផងដែរ ។

មធ្យោបាយមួយដែលជួយឱ្យប្រជាជនដើម បានចូលពាក់ព័ន្ធក្នុងការគ្រប់គ្រងធនធានធម្មជាតិ គឺការបង្កើតសហគមន៍ព្រៃឈើ ។ នេះជាការខំប្រឹងប្រែងជួយទ្រទ្រង់ និងផ្ដល់សិទ្ធិអំណាចឱ្យសហគមន៍បន្តការប្រើប្រាស់ជាប្រពៃណីរបស់ខ្លួននូវធនធានព្រៃឈើ ដោយលើកទឹកចិត្តឱ្យមានការអនុវត្តន៍តាមរបៀបរបបមានចីរភាព ។ សហគមន៍ព្រៃឈើក៏មានគោលដៅជំរុញឱ្យប្រជាជនមូលដ្ឋានមានចំណេះដឹង និងមានជំនាញក្នុងការគ្រប់គ្រងព្រៃ ឈើ និងធានាឱ្យសហគមន៍មានសំលេងខ្លាំងឡើងនៅក្នុងសេចក្ដីសំរេចផ្សេងៗទាក់ទិននឹងវិស័យព្រៃឈើ ។ តាមធម្មតា សហគមន៍ព្រៃឈើមានសកម្មភាពក្នុងការធ្វើផែនទីការប្រើប្រាស់ដី, ការធ្វើផែនការ, និងការកសាងកិច្ចព្រមព្រៀងគ្រប់គ្រងព្រៃឈើស្ដីពីការប្រើប្រាស់ធនធាន ដែលមានការទទួលស្គាល់ពីពួកអ្នកភូមិ និងមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលថ្នាក់ខេត្ត និងថ្នាក់មូលដ្ឋាន ។ ការសិក្សាមួយរបស់ វបសអ បានរកឃើញថា មានគំរោងសហគមន៍ព្រៃឈើចំនួន ២៣៧ នៅកម្ពុជាក្នុងនេះមាន ៧គំរោងស្ថិតនៅខេត្តមណ្ឌលគិរី[៨] ។ វិធីល្អមួយទៀតសំរាប់ជំនួសឱ្យការធ្វើអាជីវកម្មលើទ្រព្យសម្បត្តិ ពីសំណាក់ក្រុមហ៊ុន ឬឯកជន គឺការផ្ដល់កម្មសិទ្ធិលើធនធានដីធ្លីដល់សហគមន៍ ។ ថ្មីៗនេះ ក្រសួងគ្រប់គ្រងដែនដី នគរូបនីយកម្ម និងសំណង់ បានប្រកាសប្រាប់ពីផែនការចេញលិខិតបញ្ជាក់កម្មសិទ្ធិដីសហគមន៍ ទៅឱ្យប្រជាជនដើមក្នុងគំរោងសាកល្បងមួយចំនួន ស្របតាមច្បាប់ដីធ្លីឆ្នាំ២០០១ ក្នុងនេះក៏មានភូមិមួយនៅខេត្តមណ្ឌលគិរីដែរ[៩] ។

នៅមណ្ឌលគិរី វិធីផ្សេងៗទៀតបានចាប់ផ្ដើមផុសឡើង ដោយសហគមន៍ប្រជាជនដើម បានចាប់យកសិទ្ធិអំណាច និងលើកកំពស់សិទ្ធិរបស់ខ្លួន ។ ក្នុង

តារាង២. ចំណូលគ្រួសារជាមធ្យម គិតតាមតំលៃជាប្រាក់ និងតាមប្រភពកាលពីឆ្នាំមុន (វិច្ឆិកា ២០០២ ដល់ មករា ២០០៣*) (ជារៀល)**

	ដាក់ដាំ	ស្រែព្រះ
ស្រូវចំការ	193,292 10.3%	87,986 4.2%
ដំណាំចំការ (ក្រៅពីស្រូវ)	271,585 14.5%	160,816 7.6%
ស្រូវស្រែ	4,615 0.2%	259,297 12.3%
ការចិញ្ចឹមជ្រូក	242,308 12.9%	211,149 10.0%
ការចិញ្ចឹមមាន់	65,077 3.5%	58,784 2.8%
ការចិញ្ចឹមទា	7,692 0.4%	2,567 0.1%
អាហាររកបានពីព្រៃ	46,769 2.5%	42,239 2.0%
ផលិតផលផ្សេងរកបានពីព្រៃ	252,376 13.5% (34,415ជ័រទឹករាវ)	870,799 41.2% (600,845ជ័រទឹករាវ)
សត្វបរបាញ់ ឬដាក់អន្ទាក់បាន	527,405 28.2%	133,755 6.3%
ត្រីចាប់បាន	32,412 1.7%	51,342 2.4%
ការផលិត និងលក់ទំនិញ	40,708 2.2%	35,270 1.7%
ការទិញ និងលក់ទំនិញ	26,069 1.4%	67,635 3.2%
ការងារស៊ីប្រាក់កំរៃ	161,323 8.6%	132,486 6.3%
សរុប	**1,871,631 99.9%**	**2,114,125 100.1%**
	n = 65	n = 74

**ទិន្នន័យប្រមូលបានក្នុងរយៈពេលនេះ ។ **៤.០០០រៀល ស្មើនឹង ១ដុល្លារអាមេរិក*

ប៉ុន្មានឆ្នាំថ្មីៗ ប្រជាជនដើមបានបង្កើនការយល់ដឹងពីច្បាប់និងបទប្បញ្ញត្តិខាងព្រៃឈើ, បានចូលរួមក្នុងព្រឹត្តិការណ៍សាធារណៈ និងសកម្មភាពសហគមន៍ ទាក់ទិននឹងបញ្ហានានាដែលប៉ះពាល់ដល់ជីវិតរស់នៅរបស់ខ្លួន ។ម្យ៉ាងទៀតកំណែទំរង់វិមជ្ឈការក៏អនុញ្ញាតឱ្យក្រុមប្រឹក្សាឃុំនិយាយបានព្ខ្លាំងជាងមុន ពីបញ្ហានានាដែលជាចំណុចព្រួយបារម្ភរបស់ប្រជាជនក្នុងឃុំខ្លួន ។ NGOs នានាខាងអភិរក្ស អភិវឌ្ឍន៍ និងសិទ្ធិមនុស្ស បានធ្វើការជាមួយគ្នា ជួយទ្រទ្រង់ដល់ដំណើរការផ្តល់សិទ្ធិអំណាច ។ ច្បាស់ហើយ គេត្រូវធ្វើការងារច្រើនណាស់ ដើម្បីរុញបញ្រ្ចាសទៅវិញនូវនិន្នាការក្រសោបយកផលក្នុងទសវត្សរ៍១៩៩០ ។ ប៉ុន្តែកិច្ចប្រឹងប្រែងរួមគ្នាមួយដើម្បីពង្រឹងការចូលរួមរបស់ប្រជាជនដើមក្នុងការគ្រប់គ្រងធនធានធម្មជាតិបានចាប់ផ្តើមហើយ ។

កំណត់បញ្ជាក់:

1. Global Witness, *Chainsaws Speak Louder Than Words*, May 2000, 19; Global Witness, *The Credibility Gap – and the Need to Bridge It: Increasing the Pace of Forestry Reform*, May 2001, 21-22.
2. តួលេខប៉ាន់ស្មាននេះ ខ្ពស់ជាងតួលេខក្នុងការសិក្សាថ្មីមួយធ្វើដោយ Wildlife Conservation Society ដែលបានកត់ត្រាការបាត់បង់ដើមឈើផ្តល់ជ័រ ២០% នៅភូមិមួយនៅស្រែព្រះ និង ២៦% ក្នុងភូមិមួយទៀត: See Tom D. Evans, Hout Piseth, Phet Phaktra, and Hang Mary, *A Study of Resin-Tapping and Livelihoods in Southern Mondulkiri, Cambodia, with Implications for Conservation and Forest Management*, (Phnom Penh: Wildlife Conservation Society, 2003), 40-41 ។
3. Ministry of Planning, Royal Government of Cambodia and the United Nations World Food Programme, *Poverty and Vulnerability Analysis Mapping in Cambodia: Mapping Poverty, Malnutrition, Educational Need, and Vulnerability to Natural Disasters in Cambodia*, March 2003.
4. Royal Government of Cambodia, National Poverty Reduction Strategy 2003-2005, 24.
5. "បទឧទ្ទេសនាមកិត្តិយសៈ រដ្ឋាភិបាលសេដ្ឋកិច្ច និងយុទ្ធសាស្ត្រលើកកំពស់ជីវភាពនៅជនបទ" ថ្លែងដោយសម្តេច ហ៊ុន សែន នាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា នៅក្នុងសិក្ខាសាលាអភិវឌ្ឍន៍សំរាប់ថ្នាក់ដឹកនាំខេត្ត-ក្រុង រៀបចំដោយ វបសអ ដោយរួមសហការជាមួយក្រសួងមហាផ្ទៃនៅភ្នំពេញ កាលពីថ្ងៃទី១២-១៥ ឧសភា ២០០៣ ។
6. See Bruce McKenney, "Questioning Sustainable Concession Forestry in Cambodia," *Cambodia Development Review*, January – March 2002, 6,1.
7. J, Walston, P. Davidson, and Men Soriyun, *A Wildlife Survey in Southern Mondulkiri Province, Cambodia*, (Phnom Penh: Wildlife Conservation Society, 2001) cited in Evans et al, *A Study of Resin-Tapping and Livelihoods in Southern Mondulkiri*,19.
8. Bruce McKenney and Prom Tola, *Natural Resources and Rural Livelihoods in Cambodia: A Baseline Assessment*, Working Paper 23 (Phnom Penh: Cambodia Development Resource Institute, 2002), 86-89.
9. Michael Coren, "Landgrabs Loom for Mondolkiri Minorities," *Phnom Penh Post*, August 15-28, 2003, 7.

តពីទំព័រទី ៥ **ការវិវត្តន៍នៃ ...**

ចិត្តពីសំណាក់គណបក្សនយោបាយផ្សេងៗ

៣. របៀបរបបធ្វើការរបស់ គជប នៅកំរិតជាតិ ជាពិសេសនៅមុនថ្ងៃបោះឆ្នោត និងការបង្កើនលទ្ធភាពឱ្យគណបក្សនយោបាយ និង NGOs បានជួបទាក់ទង គឺជាកត្តាដ៏សំខាន់ជួយពង្រឹងអារម្មណ៍ផ្សារភ្ជាប់រវាងតួអង្គនានាខាងនយោបាយ និងខាងស្ថាប័ន

៤. រឿងនេះបានកើតមានដូចគ្នា ប៉ុន្តែក្នុងកំរិតតូចជាងនៅថ្នាក់មូលដ្ឋានក្នុងឃុំនានាដែលបានចុះសិក្សា

៥. ការកកើតក្រុមប្រឹក្សាឃុំមានគណបក្សច្រើនចូលរួម បានជួយឱ្យ SRP មានវត្តមានច្រើននៅកំរិតមូលដ្ឋាន ដែលលើកទឹកចិត្តឱ្យគណបក្សនេះមានអារម្មណ៍ផ្សារភ្ជាប់ល្អទៅនឹងដំណើរការបោះឆ្នោត ។

ការសិក្សាបានរកឃើញថា ទិដ្ឋភាពខាងស្ថាប័នដូចខាងក្រោមបានធ្វើឱ្យខូចខាតដល់អារម្មណ៍ផ្សារភ្ជាប់រវាងតួអង្គខាងនយោបាយ និងខាងស្ថាប័ន បានបង្កើនការមិនទុកចិត្តគ្នា និងបានកាត់បន្ថយលទ្ធភាពគ្រប់គ្រងទំនាស់ឱ្យបានសក្តិសិទ្ធិ:

១. ភាពទន់ខ្សោយដែលមានជាបន្តនិងធ្ងន់ធ្ងរដដែល នៅក្នុងស្ថាប័ននានាក្រៅពី គជបៈ ឧទាហរណ៍ កង្វះទំនុកចិត្តចំពោះក្រសួងមហាផ្ទៃ ជាពិសេសពីសំណាក់គណបក្សប្រឆាំង, ភាពមិនពេញលក្ខណៈច្បាប់នៃពួកប្រធានភូមិដែលគ្មានការបោះឆ្នោតជ្រើសរើសសោះក្នុងរយៈ ២០ឆ្នាំ, សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំខ្វះបទពិសោធន៍ ។ បញ្ហាចោទធំមួយ គឺតួអង្គខាងនយោបាយជាច្រើន នៅតែមានចំណាប់អារម្មណ៍ថា ស្ថាប័នរដ្ឋនានាដូចជា ប៉ូលីស និងតុលាការជាដើម ប្រើសិទ្ធិអំណាចដោយរំលោភ មានការលំអៀងខាងនយោបាយ និងពុករលួយ

២. គជប មានដែនសមត្ថកិច្ច និងសិទ្ធិអំណាចតិចតួចណាស់ក្នុងវិស័យខ្លះៈ ឧទាហរណ៍ ក្នុងការពាក់ព័ន្ធជាមួយ ប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ និងពួកប្រធានភូមិ និងបណ្តាស្ថាប័ន ឬមន្ត្រីដែលរំលោភបំពានលើក្រមសីលធម៌បោះឆ្នោត ។ រឿងនេះកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើងដោយសារ គជប និង គឃប តែងមាននិន្នាការអនុវត្តយុទ្ធសាស្ត្រដោះស្រាយទំនាស់ដែលផ្តោតលើការសំរុះសំរួល ជាជាងលើការដាក់ទណ្ឌកម្ម

៣. កង្វះខាតជាបន្តនូវការត្រួតពិនិត្យលើ គជប ខ្លួនឯងតែម្តង ឧទាហរណ៍ តាមរយៈការបង្កើតអង្គភាពឯករាជ្យមួយសំរាប់ដាក់ស្នើឈ្មោះសមាជិក គជប និងអង្គភាពឯករាជ្យមួយទៀតសំរាប់ដោះស្រាយបណ្តឹងតវ៉ា

៤. កង្វះតំលាភាពក្នុងទិដ្ឋភាពដ៏សំខាន់ៗខ្លះនៃនីតិវិធីបោះឆ្នោត ឧទាហរណ៍

តាមដានសេដ្ឋកិច្ច ~ ស្ថានភាពក្រៅប្រទេស

នៅត្រីមាសទី៣ ឆ្នាំ២០០៣ ការរំពឹងទុកពីការថយចុះហានិភ័យខាងភូមិសាស្ត្រ- នយោបាយ ដូចជានៅមជ្ឈឹមបូពាជាដើម បាននាំឱ្យមានកំណើនចំនាយអាជីវកម្ម/ចំនាយប្រើប្រាស់ និងជំរុញការលូតលាស់នៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចធំបង៧ ជាពិសេសសហរដ្ឋអាមេរិក (US) ។ ការផុតរលត់ជំងឺ SARS ក៏ជាកត្តាវិជ្ជមានមួយដែរសំរាប់តំបន់អាស៊ីខាងកើត ។

កំណើនសេដ្ឋកិច្ចពិភពលោក

សេដ្ឋកិច្ច US មានកំនើនកាន់តែលឿននៅត្រីមាសទី៣ ឆ្នាំ២០០៣ ក្នុងអត្រាកំណើនប្រចាំឆ្នាំ ៣,៣% ដែលជាកំរិតខ្ពស់បំផុតក្នុង ៧ត្រីមាសចុងក្រោយ ។ អ្នកប្រើប្រាស់ដែលបានធូរធារដោយសារ ការកាត់បន្ថយពន្ធ ៣៥០ពាន់លានដុល្លារដោយប្រធានាធិបតី George W. Bush និងអត្រាការប្រាក់ទាបអស្ចារ្យ បានចាយវាយយ៉ាងច្រើនក្នុងត្រីមាសទី៣នេះ និងបានជំរុញសេដ្ឋកិច្ចឱ្យមានកំណើនលឿនបំផុតក្នុងប៉ុន្មានខែចុងក្រោយ (ពត៌មាន Channel News Asia) ។ ចំណាយប្រើប្រាស់ផ្ទាល់ខ្លួនពិត កើន ៦,៩% នៅត្រីមាសទី៣ ធៀបនឹងកំណើន ៣,៣% នៅត្រីមាសទី២, ចំណែកឯវិនិយោគជាប់លាប់ពិតសង់គេហដ្ឋាន ស្ទុះឡើង ២១,៩% ធៀបនឹងកំណើន ៤,៥% នៅត្រីមាសទី២(ពត៌មានពីការិយាល័យវិភាគសេដ្ឋកិច្ច) ។ ស្ថានភាពពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិរបស់ US បានកែលំអ ដែលជួយឱ្យមានកំណើនកាន់តែលឿន ។ ការនាំចេញពិតនូវទំនិញនិងសេវា កើនលឿនជាងមុនតាមអត្រា ៩,៩% នៅត្រីមាសទី៣ ធៀបនឹងការធ្លាក់ចុះ ១,១% នៅត្រីមាសទី២ ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នា អត្រាកំណើននៃការនាំចូលពិតនូវទំនិញនិងសេវា ធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំងពី ៩,១% មកត្រឹម ០,៨% ។

លទ្ធផលសេដ្ឋកិច្ចតំបន់អឺរ៉ូ នៅតែខ្សោយ ។ នៅត្រីមាសទី៣ ឆ្នាំ២០០៣ វាកើនឡើង ០,៣% ធៀបនឹងត្រីមាសដូចគ្នា ឆ្នាំ២០០២ ឬ ត្រឹម ០,១% លើសពីកំណើនក្នុងត្រីមាសមុន ។ រឿងនេះបណ្តាលជាសំខាន់ពីការធ្លាក់ចុះសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចនៅអាល្លឺម៉ង់ និងបារាំង ដែលមានចំណែកធំជាងគេក្នុងសេដ្ឋកិច្ចតំបន់អឺរ៉ូ ។ នៅខែកញ្ញា ២០០៣ ផលិតកម្មឧស្សាហកម្មអាល្លឺម៉ង់ធ្លាក់ចុះ ៣,៦% ធៀបនឹងខែដូចគ្នានៅឆ្នាំ២០០២ ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នា បរិមាណការលក់រាយថយចុះ ៣,១% ។ តាមទស្សនាវដ្តី The Economist អង្កេតថ្មីៗលើអាជីវកម្ម បានបង្ហាញកំណើនខ្ពស់ជាងក្នុងត្រីមាសទី៤ ២០០៣ ប៉ុន្តែរឿងនេះត្រូវជាប់ទាក់ទងជាសំខាន់នឹងកំលាំងប្រាក់អឺរ៉ូ ។

សេដ្ឋកិច្ចជប៉ុនកើន ១,៨% នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ គឺយឺតជាងត្រីមាសទី២ ដែលមានអត្រាកំណើន ៣,០% ។ ការបញ្ជាទិញគ្រឿងម៉ាស៊ីនបានចុះខ្សោយ ហើយចំណាយប្រើប្រាស់ឯកជន និងវិនិយោគសាធារណៈក៏ធ្លាក់ចុះដែរ ជាពិសេសក្នុងចន្លោះពេលពីត្រីមាសទី២ ទៅត្រីមាសទី៣ ។ នៅខែកញ្ញា ២០០៣ បរិមាណការលក់រាយនៅជប៉ុន ធ្លាក់ចុះ ១,៨% ធៀបនឹងខែកញ្ញា ២០០២ ។ កំណើនសេដ្ឋកិច្ចជប៉ុន ១,៨% នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ (ធៀបនឹងត្រីមាសទី៣ ២០០២) បណ្តាលឡើងដោយការកែលំអក្នុងផលិតកម្មឧស្សាហកម្ម (កំណើន ៤,១% នៅខែកញ្ញា ២០០៣), ការស្ទុះឡើងនៃវិនិយោគជាមូលធន (កំណើន ១៤,២%) និងកំណើនអតិរេកជញ្ជីងពាណិជ្ជកម្ម (៩៧,៧ពាន់លានដុល្លារនៅខែកញ្ញា ២០០៣) ។

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ អត្រាកំណើនប្រចាំឆ្នាំនៃ ផសស នៅចិនឡើងដល់ ៩,១% ក្រោយមានការថយល្បឿននៅត្រីមាសទី២ ដែលមានអត្រាកំនើនត្រឹម ៦,៧% ។ មូលហេតុចំបងនៃការរើបឡើងវិញនេះ គឺការរីកលូតលាស់ក្នុងវិស័យសេវាកម្មដែលមានអត្រាកំណើន ៧,៦%នៅត្រីមាសទី៣ ។ តាមការិ. ស្ថិតិជាតិចិន ចំនួលនៃកសិដ្ឋានក៏បានរើបវិញដែរ ដោយមានអត្រាកំនើន ៦,៥% នៅត្រីមាសទី៣ ទោះបីមានការធ្លាក់ចុះ ៣,៣% នៅត្រីមាសទី២ក្តី ។ រឿងនេះដោយសារកំណើនយ៉ាងច្រើននៃកសិករដែលបានទៅធ្វើការនៅតំបន់ទីក្រុង។

ផលិតកម្មសេដ្ឋកិច្ចនៅកូរ៉េខាងត្បូងកើន ២,៣% នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ បើធៀបនឹងត្រីមាសទី៣ ២០០២ ។ កំណើនលឿននេះ គឺជំរុញឡើងជាសំខាន់ដោយសារមានការនាំចេញខ្លាំងជាងមុន ។ តាមធនាគារកណ្តាលកូរ៉េខាងត្បូង ការនាំចេញទំនិញនិងសេវា ស្ទុះឡើង ១០,៨%នៅត្រីមាសទី៣ ដោយសារមានការរើបសេដ្ឋកិច្ចជាសាកល, ចំណែកឯចំនាយប្រើប្រាស់ឯកជនក៏ចាប់ផ្តើមរើបឡើងដែរ ដោយមានអត្រាកំណើន ១,២% ។

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ សេដ្ឋកិច្ចថៃ កើនលឿនបន្តិចទៀតដល់ ៦,៥% ធៀបនឹងកំណើន ៥,៨% នៅត្រីមាសទី២ ។ តាមគណៈកម្មាធិការជាតិសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ច និងសង្គមកិច្ច (NESDB) វិនិយោគឯកជន និងចំណាយប្រើប្រាស់ឯកជន គឺជាកត្តាជំរុញចំបងនៃកំណើននេះ ។ កំណើនចំណាយប្រើប្រាស់ឯកជនត្រូវបានជំរុញដោយអត្រាការប្រាក់ទាប, កំណើនទំនុកចិត្តរបស់អ្នកប្រើប្រាស់, និងការរីកលូតលាស់ចំណូលនៃកសិដ្ឋាន ។ កំណើនវិនិយោគ (១០,៨%) កើតមានឡើងជាសំខាន់ដោយកំនើនការប្រើប្រាស់សមត្ថភាពទាំងក្នុងវិស័យនាំចេញ និង វិស័យឧស្សាហកម្មក្នុងស្រុកផ្សេងៗ ។

អតិផរណាក្នុងពិភពលោក និងអត្រាប្តូរប្រាក់

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់នៅ US កើនឡើងតាមអត្រាប្រចាំឆ្នាំ ២,២% ធៀបនឹង ២,១% នៅត្រីមាសទី២ ទោះបីសេដ្ឋកិច្ច US បានរឹងប៉ឹងឡើងក្តី ។ រឿងនេះកើតឡើងជាសំខាន់ដោយសារកំណើនថ្លៃថាមពល ៣,០% ពីខែសីហា ដល់ កញ្ញា ២០០៣ បើតាមពត៌មានពីក្រសួងការងារ US ។ នៅតំបន់អឺរ៉ូ អតិផរណាបន្តស្ថិតនៅជិតអត្រាគោលដៅ ២% ។ នៅប្រទេសជប៉ុន សំពាធបរិត្តផរណានៅមានជាបន្តដោយសារតំរូវការប្រើប្រាស់មានសន្ទុះខ្សោយ ក្នុងនេះថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់ថយចុះ ០,២%នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ក្រោយមានការថយចុះប្រហាក់ប្រហែលគ្នានៅត្រីមាសទី២ ។

ប្រាក់ដុល្លារនៅនឹងត្រឹម ០,៨៨អឺរ៉ូ/ដុល្លារ នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ គឺដូចគ្នានឹងត្រីមាសទី២ ។ ក្នុងពេលនេះដែរ ដុល្លារចុះថ្លៃទល់នឹងប្រាក់យ៉េនដល់ ១១៧,៧យ៉េន/ដុល្លារ ធៀបនឹង ១១៩,១យ៉េន/ដុល្លារកាលពីត្រីមាសទី២ ២០០៣ ។ ធៀបនឹងត្រីមាសដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ដុល្លារចុះថ្លៃគួរកត់សំគាល់អស់ ១៣,៧% ទល់នឹងប្រាក់អឺរ៉ូ, និង ១,៦%ទល់នឹង ប្រាក់យ៉េន ។

ថ្លៃផលិតផលក្នុងទីផ្សារពិភពលោក

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ប្រេងឆៅឡើងថ្លៃ ៨,២% ដល់ ២៦,៥ដុល្លារ/ធុង គឺកើនពី ២៤,៥ដុល្លារ/ធុងនៅត្រីមាសទី២ ។ ធៀបនឹងត្រីមាសទី៣ ២០០២ ប្រេងឆៅឡើងថ្លៃ ៤,៣% ។ អង្ករលេខ១នៅទីផ្សារអន្តរជាតិក្រុងបាងកកឡើងថ្លៃ ១% ដល់ ១៩៩,៤ដុល្លារ/តោន រីឯកៅស៊ូនៅទីផ្សារអន្តរជាតិម៉ាឡេស៊ីឡើងថ្លៃ ៤% ដល់ ១.០១៩,៤ដុល្លារ/តោន។ ផ្ទុយទៅវិញ សណ្តែកសៀងនៅទីផ្សារ US ចុះថ្លៃ ៩,៥% ដល់ ២១៤,៥ដុល្លារ/តោននៅ ត្រីមាសទី៣ ២០០៣ គឺចុះពី ២៣៧,៦ដុល្លារ/តោនកាលពីត្រីមាសទី២ ។

ដោយបណ្ឌិត កង ច័ន្ទតារារ័ត្ន និងលោក តុង គីមស៊ុន

តារាង១. កំនើន GDP ពិតនៃដៃគូពាណិជ្ជកម្មជ្រើសរើសពីឆ្នាំ២០០០-២០០៣ (កំណើនជាភាគរយធៀបនឹងឆ្នាំមុន)

	2000	2001	2002				2003			2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	
ប្រទេសអាស៊ានជ្រើសរើស										
កម្ពុជា	7.3	6.7	-	-	-	-	-	-	-	4.2
ឥណ្ឌូនេស៊ី	4.4	3.8	2.5	3.5	3.9	3.8	3.4	3.8	3.9	3.8
ម៉ាឡេស៊ី	8.7	0.5	1.1	3.8	5.6	5.4	4.0	4.4	3.5	5.6
សិង្ហបុរី	9.5	-2.3	-1.7	3.9	3.7	3.0	1.6	-4.2	1.7	2.6
ថៃ	4.4	1.9	3.9	5.1	5.8	5.6	6.7	5.8	6.5	6.1
វៀតណាម		6.0	-	-	-	-	-	6.9	-	6.7
ប្រទេសអាស៊ីជ្រើសរើស										
ចិន	8.0	7.5	7.6	8.0	8.1	8.1	9.9	6.7	9.1	8.1
ហុងកុង	10.6	0.3	-0.9	0.5	3.3	5.0	4.5	-0.5	4.0	5.0
កូរ៉េខាងត្បូង	9.1	3.0	5.7	6.3	5.8	6.8	3.7	1.9	2.3	6.1
តៃវ៉ាន់	6.0	-2.1	0.9	3.0	4.8	4.2	3.2	-0.4	4.2	4.2
ប្រទេសឧស្សាហកម្មជ្រើសរើស										
អឺរ៉ុប-១១	3.5	1.4	0.1	0.7	0.8	1.3	0.8	0.2	0.3	0.7
ជប៉ុន	1.6	-1.3	-1.6	-0.7	1.3	2.8	2.6	3.0	1.8	0.5
សហរដ្ឋអាមេរិក	5.0	1.2	1.5	2.1	3.2	2.9	2.1	2.5	3.5	2.4

ប្រភព: ទស្សនាវដ្តី The Economist និង ការិយាល័យស្ថិតិជាតិ និងធនាគារកណ្តាលនានា ។

តារាង២. អត្រាអតិផរណានៃដៃគូពាណិជ្ជកម្មជ្រើសរើស ពីឆ្នាំ២០០០-២០០៣ (កំណើនជាភាគរយធៀបនឹងឆ្នាំមុន-មធ្យមភាគតាមការិយបរិច្ឆេទ)

	2000	2001	2002				2003			2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	
ប្រទេសអាស៊ានជ្រើសរើស										
កម្ពុជា	-0.3	-0.4	3.4	3.3	3.5	3.0	1.8	1.6	0.2	3.3
ឥណ្ឌូនេស៊ី	3.7	11.3	14.5	12.6	10.2	10.3	7.7	6.5	5.6	11.9
ម៉ាឡេស៊ី	1.5	1.4	1.5	1.9	2.1	1.9	1.3	0.9	1.0	1.9
សិង្ហបុរី	1.4	1.0	-0.9	-0.4	-0.4	0.1	0.7	0.1	3.2	-0.4
ថៃ	1.6	1.8	0.6	0.2	0.3	1.4	2.0	1.7	1.8	0.6
វៀតណាម	-1.7	0.0	2.3	2.7	2.9	3.7	2.2	2.3	3.5	2.8
ប្រទេសអាស៊ីជ្រើសរើស										
ចិន	0.3	1.0	-0.5	-0.7	-0.8	-0.6	0.5	0.6		-0.7
ហុងកុង	-3.7	-1.5	-2.7	-3.1	-3.5	-2.9	-2.0	-.25	-3.7	-3.1
កូរ៉េខាងត្បូង	2.3	4.3	2.5	2.7	2.5	3.2	4.1	3.3	3.1	2.7
តៃវ៉ាន់	1.4	0.5	-0.1	-0.1	-0.3	-0.5	0.3	-0.1	-	-0.3
ប្រទេសឧស្សាហកម្មជ្រើសរើស										
អឺរ៉ុប-១១	2.3	2.6	2.5	2.0	2.0	2.3	2.4	2.0	2.0	2.2
ជប៉ុន	-0.6	-0.5	-1.4	-0.9	-0.8	-0.5	-0.3	- 0.2	-0.3	-0.9
សហរដ្ឋអាមេរិក	3.4	2.9	1.2	1.3	1.6	2.2	2.9	2.1	2.2	1.6

ប្រភព: មូលនិធិរូបិយវត្ថុអន្តរជាតិ និងទស្សនាវដ្តី The Economist ។

តារាង៣. អត្រាប្តូរប្រាក់ធៀបនឹងដុល្លារនៃរូបិយវត្ថុរបស់ដៃគូពាណិជ្ជកម្មជ្រើសរើស ពីឆ្នាំ២០០០-២០០៣ (មធ្យមភាគតាមការិយបរិច្ឆេទ)

	2000	2001	2002				2003			2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	
ប្រទេសអាស៊ានជ្រើសរើស										
កម្ពុជា (រៀល)	3,871	3,935	3,910	3,916	3,935	3,948	3,948	4,008	4,015	3,927
ឥណ្ឌូនេស៊ី (រូពីយ៉ា)	8,421	10,236	10,078	9,077	8,940	9,027	8,884	8,428	8,482	9,280
ម៉ាឡេស៊ី (រីងហ្គិត)	3.80	3.80	3.80	3.80	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8	3.80
សិង្ហបុរី (ដុល្លារសិង្ហបុរី)	1.72	1.79	1.83	1.81	1.76	1.77	1.74	1.75	1.75	1.79
ថៃ (បាត)	40.1	44.4	43.77	42.78	42.09	43.4	42.7	42.2	41.5	43.0
វៀតណាម (ដុង)	14,083	14,827	15,142	15,231	15,314	15,297	15,427	15,470	15,693	15,246
ប្រទេសអាស៊ីជ្រើសរើស										
ចិន (យ៉ន់)	8.28	8.28	8.28	8.28	8.28	8.28	8.27	8.28	8.28	8.28
ហុងកុង (ដុល្លារហុងកុង)	7.80	7.80	7.80	7.80	7.80	7.80	7.80	7.80	7.79	7.80
កូរ៉េខាងត្បូង (វ៉ុន)	1,131	1,291	1,319	1,273	1,197	1,214	1,199	1,206	1,184	1,251
តៃវ៉ាន់ (ដុល្លារតៃវ៉ាន់-NT$)	31.8	34.1	35.1	33.8	33.8	34.8	34.7	35.0	34.2	34.4
ប្រទេសឧស្សាហកម្មជ្រើសរើស										
អឺរ៉ុប-១១ (អឺរ៉ូ)	1.08	1.12	1.15	1.09	1.02	1.00	0.93	0.88	0.88	1.07
ជប៉ុន (យ៉េន)	108	122	133.3	127.6	119.6	123.0	118	119.1	117.7	126

ប្រភព: មូលនិធិរូបិយវត្ថុអន្តរជាតិ និងទស្សនាវដ្តី The Economist និងធនាគារជាតិនៃកម្ពុជា ។

តារាង៤. ថ្លៃផលិតផលជ្រើសរើសនៅលើទីផ្សារពិភពលោក ពីឆ្នាំ ២០០០-២០០៣ (មធ្យមភាគតាមការិយបរិច្ឆេទ)

	2000	2001	2002				2003			2002
			Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	
ឈើមូលប្រភេទរឹង - ម៉ាឡេស៊ី ($/ម៣)	190.1	160.1	137.6	153.0	178.7	181.2	186.3	182.1	183.0	162.5
ឈើអារប្រភេទរឹង - ម៉ាឡេស៊ី ($/ម៣)	599.2	488.3	479.7	493.0	536	565.4	550.4	552.4	552.0	518.5
កៅស៊ូ - ម៉ាឡេស៊ី ($/តោន)	720.8	602.0	622.3	754.0	863	834.1	945.5	975.8	1017.4	768.4
អង្ករ - បាងកក ($/តោន)	203.7	172.6	193.7	196.6	192.6	189.6	198.3	197.5	199.6z	193.1
សណ្តែកសៀង - សហរដ្ឋអាមេរិក ($/តោន)	211.3	195.6	179.9	189.8	219.3	239.0	243.3	245.7	244.3	202.3
ប្រេងឆៅ-ឌូបៃ ($/ធុង)	26.1	22.8	19.9	24.3	25.4	26.2	29.3	24.5	26.5	24.0
មាស - LONDON ($/fine ounces)	279.0	279.0	281.0	280.9	313.7	317.8	352.1	346.7	363.3	298.3

ប្រភព: មូលនិធិរូបិយវត្ថុអន្តរជាតិ និងទស្សនាវដ្តី The Economist ។

តាមដានសេដ្ឋកិច្ច ~ ស្ថានភាពក្នុងប្រទេស

សកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ជញ្ជីងពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា មានអតិរេក ៥៦លានដុល្លារ ដែលជាអតិរេកលើកទី១ ចាប់តាំងពីត្រីមាសទី១ ឆ្នាំ២០០០ មក ។ ការនាំចេញមានកំណើន ២០,៥% ធៀបនឹងត្រីមាសទី២ ២០០៣ ឬកំណើន ៨,៩% បើធៀបនឹងត្រីមាសទី៣ ២០០២ ដែលជំរុញឡើងជាសំខាន់ដោយសារកំនើនការនាំចេញសំលៀកបំពាក់ ។ ការនាំចេញសំលៀកបំពាក់ទៅ US កើនជាបង្គួរត្រឹម ២,៧% ឯការនាំចេញទៅប្រទេសផ្សេងៗទៀតស្ទុះឡើងយ៉ាង ខ្លាំងដល់ ២៦% ។

យោងតាមទិន្នាការតាមរដូវ ការនាំចេញសំលៀកបំពាក់កម្ពុជា រំពឹងថានឹងធ្លាក់ចុះនៅត្រីមាសទី៤ ២០០៣ ហើយដោយសារវាមានចំណែកធំបំផុតក្នុងការនាំចេញរបស់កម្ពុជា ដូច្នេះការនាំចេញសរុបក៏រំពឹងថាធ្លាក់ចុះដែរ ។

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ តំលៃសរុបនៃការនាំចូលចុះដល់ ៤៣៦,២លានដុល្លារ ឬធ្លាក់ចុះ ១០% ធៀបនឹងត្រីមាសដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ។ តួលេខនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីការថយចុះទំនិញនាំចូលចំបងៗ ដូចជា ប្រេងម៉ាស៊ូត (ចុះពី ៣១,៣ លានដុល្លារ ដល់ ២៥,១លានដុល្លារ) និងសំភារៈសំណង់ (ពី ៣,៧លានដុល្លារ ដល់ ២,៤លានដុល្លារ) ។ ពីខែមករា-កញ្ញា ២០០៣ ការនាំចូលសរុបនូវប្រេងសាំងមាន ២៤លានដុល្លារ ប្រេងម៉ាស៊ូតមាន ៨៣,៥លានដុល្លារ និងសំភារៈសំនង់មាន ៨,៦លានដុល្លារ ។ ធៀបនឹងរយៈពេលដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ការនាំចូលប្រេងសាំងថយ-ចុះ ៥,១% ម៉ាស៊ូត ថយចុះ ១៩,៨% និងសំភារៈសំណង់ថយចុះ ៣៥,១% ។

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ទេសចរណ៏រើបរិញខ្លះៗ បន្ទាប់ពីការធ្លាក់ចុះនៅឆមាសទី១ ២០០៣ ។ ចំនួនភ្ញៀវអន្តរជាតិសរុបមកដល់តាមផ្លូវអាកាស ផ្លូវគោកនិងទឹក ដែលភាគច្រើនជាទេសចរ កើនពី១០៣.០០០នាក់នៅត្រីមាសទី២ ២០០៣ ដល់ ១៥៨.២០០នាក់នៅត្រីមាសទី៣ ក្នុងនេះអ្នកដំនើរតាមយន្តហោះកើនពី ៥៩.៦០០នាក់ ដល់ ៩៧.៦០០នាក់ ឯភ្ញៀវចូលតាមផ្លូវគោកនិងទឹក កើនពី ៤៣.៥០០នាក់ ដល់ ៦០.៦០០នាក់ ។ ទោះបីចំនួនអ្នកដំណើរសរុបបានរើបឡើងខ្លះក្នុងត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ក្តី ក៏វាបានថយចុះ ៨,៩% ធៀបនឹងត្រីមាសដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ។ ជាពិសេស អ្នកដំណើរតាមយន្តហោះបានថយចុះ ១៤,៧% ដល់ ៩៧.៦០០នាក់ ក្នុងនេះ អ្នកមាន "ទិដ្ឋាការរដ្ឋការ" ធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំងពី ៥២.០០០នាក់ ដល់ត្រឹម ៥.១០០នាក់ ប៉ុន្តែអ្នកដំណើរជាទេសចរ និងអ្នកជំនួញ កើនពី ៤៦.០០នាក់ដល់ ៧៦.២០០ នាក់ និងពី ១៥.៦០០នាក់ដល់ ១៦.៣០០នាក់ រៀងៗគ្នា ។

វិស័យសាងសង់បន្តកើនឡើងនៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ។ នៅភ្នំពេញ ១៩០គំរោងសាងសង់បានទទួលការអនុម័ត ក្នុងនេះ ២៥គំរោងជាសំនង់ភូមិគ្រឹះ, ១៤៨គំរោងជាផ្ទះល្វែង, និង ១៧គំរោងជាសំណង់ផ្សេងទៀត ។ តំលៃសរុបនៃគំរោងសាងសង់ឡើងដល់ ៦៨,២លានដុល្លារ ធៀបនឹង ៥៩,៦ លានដុលារនៅត្រីមាសទី២ ។ សំណង់ផ្ទះល្វែងកើនដល់ ៤៨,៨លានដុល្លារ ធៀបនឹង ៣៤,៣លានដុល្លារនៅត្រីមាសទី២ ២០០៣ ។ ប៉ុន្តែសំណង់ភូមិគ្រឹះ និងសំណង់ផ្សេងទៀត ធ្លាក់ចុះពី ៧,៩លានដុល្លារដល់ ៥លានដុល្លារ និងពី ១៧,៤លាន ដុល្លារ ដល់ ១២,៨៥លានដុល្លាររៀងៗគ្នា ។ ទោះបីមានការរើបឡើងវិញ ខ្លះក្តី ក៏ចំនួនគំរោងសាងសង់នៅភ្នំពេញនៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ មានកំរិត ១០,៤% ទាបជាងត្រីមាសទី៣ ឆ្នាំ២០០២ ។

អតិផរណា និងអត្រាប្តូរប្រាក់បរទេស

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ អតិផរណានៅភ្នំពេញចុះដល់ ០,៨% ដែលជាអត្រាទាបបំផុតក្នុងរយៈជាង១ឆ្នាំ ។ មូលហេតុចំបងនៃការថយចុះនេះ គឺថ្លៃម្ហូបអាហារដែលកើនយឺតជាងមុនតាមអត្រា ១,៥%នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ធៀបនឹង ២,៣%នៅត្រីមាសទី២ ។ ថ្លៃសាំងនៅភ្នំពេញថយចុះ ០,៧% ដល់ ២.៣៦៧រៀល/លីត្រ ឯថ្លៃម៉ាស៊ូតនៅនឹងដដែលត្រឹម ១.៦៨៣រៀល/លីត្រ ។ បើធៀបនឹងត្រីមាសទី៣ ២០០២ ម៉ាស៊ូត និងសាំង បានឡើងថ្លៃ ៨,៦% និង ៧,៦%រៀងៗគ្នា ។ ត្រីមាសទី៣ ២០០៣ មាសឡើងថ្លៃដល់ ៤១,៥ដុល្លារ/ជី ដែលជាកំរិតខ្ពស់បំផុតក្នុង ១៨ត្រីមាសកន្លងទៅ ។

តំលៃប្រាក់រៀលសឹងតែនៅនឹងដោយប្តូរបាន ៤.០១៥ រៀល/ដុល្លារ នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ធៀបនឹង ៤.០០៨រៀល/ដុល្លារនៅត្រីមាសទី២ ។ រឿងនេះប្រហែលជាប់ទាក់ទងនឹង នយោបាយរូបិយវត្ថុត្បិតត្បៀតរបស់ធនាគារជាតិនៃកម្ពុជា ។ សាច់ប្រាក់រៀលសរុប កើន ១,៧% ពីត្រីមាសទី២ ដល់ត្រីមាសទី៣ ២០០៣ និងកើន ៥% ពីត្រីមាសទី១ ដល់ត្រីមាសទី២ ២០០៣ ។ ប៉ុន្តែធៀបនឹងកាលពីមួយឆ្នាំមុន ប្រាក់រៀលបានចុះថ្លៃ ២% នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ។ ប្រាក់រៀលចុះខ្សោយប្រហែលទាក់ទងនឹងសភាពការណ៏នយោបាយដែលនៅបន្តមិនច្បាស់លាស់ដោយសារបរាជ័យក្នុងការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលថ្មី ។នាត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ប្រាក់រៀលប្តូរបាន ៩៦,៩រៀល/បាត ឬចុះថ្លៃ ២,១% ទល់នឹងប្រាក់បាត បើធៀបនឹងត្រីមាសទី២ ។

ការវិវត្តន៍រូបិយវត្ថុ

រូបិយវត្ថុទូទៅ (M2) កើនដល់ ៣.០០៧ពាន់លានរៀលនៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ឬកើន ៩,៣% ធៀបនឹងត្រីមាសដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ។ ក្នុងចំនួននេះ ៨៨៦ពាន់លានរៀលជាប្រាក់រៀល និង ២.១២០ពាន់លានរៀលជាប្រាក់ដុល្លារ ។ ឥណទានផ្តល់ដោយធនាគារពាណិជ្ជ និងនៅមិនទាន់សងមកវិញឡើងដល់ ១.២៨៧ពាន់លានរៀលនៅចុង ត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ។ ជាទូទៅធនាគារតែងរារែកក្នុងការផ្តល់កំចីរយៈពេលវែងឱ្យវិស័យឯកជន ។ តាមពតិមានពីកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៏វិស័យឯកជនតំបន់ទន្លេមេគង្គ (MPDF) ៧០% នៃកំចីសំរាប់សហគ្រាសធុនតូច និងមធ្យម មានរយៈពេលតិចជាង១ឆ្នាំ និង ២៩%មានរយៈពេល ១-២ឆ្នាំ ។

ហិរញ្ញវត្ថុសាធារណៈ

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ប្រតិបត្តិការថវិកាជាតិកម្ពុជា មានឱនភាពតូចជាងមុន ត្រឹម ២៦៣ពាន់លានរៀល ធៀបនឹងឱនភាព ២៨១ពាន់លានរៀលនៅត្រីមាស ទី២ ។ ក្នុងនេះមូលហេតុចំបងគឺ កំណើនក្នុងចំណូលសរុប ៥,៧% ដែលភាគច្រើនជា កំណើនក្នុងចំណូលចរន្ត ។ ប៉ុន្តែធៀបនឹងកាលពីមួយឆ្នាំមុន ឱនភាពសរុបនៅត្រី មាសទី៣ ២០០៣ មានកំរិត ៦% ខ្ពស់ជាង ។ រឿងនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីការធ្លាក់ចុះ ចំណូលសរុប (១២,៤%) ដែលបណ្តាលពីការថយចុះយ៉ាងខ្លាំងក្នុងចំណូលចរន្ត (១២,៤%) ។ ចំណូលពន្ធដែលមានចំណែកធំបំផុតក្នុងចំណូលចរន្តធ្លាក់ចុះ ១៥,៤% ដល់ត្រឹម ២៧៣,១ពាន់លានរៀលនៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ជាពិសេស "ពន្ធគយ" ដែល-ជាសមាសភាគចំបងមួយក្នុងចំណូលពន្ធ បានធ្លាក់ចុះ ២១% ដល់ ៩១,៦ពាន់លានរៀលនៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ។

វិនិយោគឯកជន និងការងារ

នៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ ទ្រព្យសកម្មជាប់លាប់ អនុម័តដោយក្រុមប្រឹក្សាអភិវឌ្ឍន៏កម្ពុជា (CDC) ឡើងដល់ ៩៥,១លានដុល្លារ ឬកើន ៩៧%

តទៅទំព័រទី ១៩

តាមដានសេដ្ឋកិច្ច ~ អាំងឌីកាទ័រ

តារាង១. គំរោងវិនិយោគដែលបានអនុម័ត ពីឆ្នាំ១៩៩៦-២០០៣ *

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
						ចំនួនគំរោងវិនិយោគ						
សរុប	300	136	140	96	96	188	9	11	8	20	14	17
កាត់ដេរ	144	48	84	44	52	76	4	5	2	6	7	12
						មូលធនដែលបានចុះបញ្ជី (លានដុល្លារ)						
សរុប	391.2	278	416.4	246.8	102.4	129.2	4.5	12.1	20.3	41.6	10.4	4.0
កាត់ដេរ	156.8	34.4	91.6	55.6	25.6	60	1.0	5	1	5	4.1	1.0
						ទ្រព្យសកម្មជាប់លាប់ (លានដុល្លារ)						
សរុប	746.8	761.6	849.2	474	266.4	217.2	23.3	127.6	60.9	108.5	48.3	95.1
កាត់ដេរ	158.4	38.8	120.8	79.6	76.8	100	2.4	5.5	1.7	6.5	10.5	43.3

*ប្រភព: ក្រុមប្រឹក្សាវិនិយោគកម្ពុជា (១៩៩៥-២០០៣) ។ * ក្នុងនេះមានទាំងគំរោងពង្រីកគំរោងវិនិយោគដែលមានស្រាប់ ។*

តារាង២. គំរោងសំណង់នៅភ្នំពេញដែលបានអនុម័ត (១៩៩៦-២០០៣)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
ភូមិគ្រឹះ	205	179	143	136	111	108	38	36	40	29	39	25
ផ្ទះល្វែង	537	528	678	864	520	499	126	154	123	125	104	148
ផ្សេងៗ	116	117	132	74	64	57	20	22	14	21	23	17
សរុប	858	824	953	1074	695	664	184	212	177	175	166	190

ប្រភព: នាយកដ្ឋានសុរិយោដី និងភូមិសាស្ត្រ ក្រុងភ្នំពេញ ។

តារាង៣. នាំចេញ និងនាំចូល (១៩៩៦-២០០៣)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
							លានដុល្លារ					
នាំចេញសរុប	387.1	493.4	784.4	941.1	1055.5	1267.0	314.1	451.7	412.9	331.5	408.5	492.3
រួមមាន: - សំលៀកបំពាក់	78.8	227.2	378	554	962.1	1201.0	289.5	431.7	385.4	314.7	389.9	475.2
• ទៅសហរដ្ឋអាមេរិក	0.4	107.2	74.1	486	714.1	840.9	203.5	295.2	269.2	230.6	267.8	303.2
• ប្រទេសផ្សេងទៀត	78.4	120	82	68	248.0	360.1	86.0	136.5	116.2	84.1	122.1	172.0
- កសិកម្ម	-	-	-	-	90.5	66.0	24.7	20.1	27.4	16.8	18.7	17.0
• កៅស៊ូ	-	-	-	-	29.6	25.9	5.5	9.2	9.1	6.3	6.7	10.0
• ឈើ	-	-	-	-	32.5	22.3	5.3	4.1	3.3	2.8	2.8	2.1
• ជលផល	-	-	-	-	5.4	6.0	1.6	1.0	0.5	0.8	0.7	0.6
• ផ្សេងៗ	-	-	-	-	26.0	11.8	12.3	5.8	14.5	6.9	8.5	4.3
ការនាំចូលសរុប	1114.4	1094.5	1112.2	1237.4	1417.7	1501.4	470.4	484.4	438.7	393.8	507.3	436.2
រួមមាន: - សាំង	-	-	-	-	-	-	7.5	5.9	7.6	10.4	8.0	5.6
- ម៉ាស៊ូត	-	-	-	-	-	-	28.3	31.3	23.3	25.0	33.4	25.1
- សំភារៈសំណង់	-	-	-	-	-	-	3.2	3.7	2.9	2.8	3.4	2.4
- ផ្សេងៗ	-	-	-	-	-	-	431.4	443.5	404.9	355.6	462.5	403.1
ជញ្ជីងពាណិជ្ជកម្ម	-727.3	-601.2	-327.8	-296.3	-362.2	-234.0	-156.3	-32.7	-25.8	-62.3	-98.8	56.1
						ភាគរយប្រែប្រួលធៀបនឹងឆ្នាំមុន						
ការនាំចេញសំលៀកបំពាក់សរុប	198	188	66	47	74	24.8	2.8	27.5	33.2	26.3	34.7	10.1
ការនាំចេញសរុប	2.1	27.5	58.9	12.4	19.7	20	5.5	28.0	35.3	20.7	30.0	9.0
ការនាំចូលសរុប	1.2	-1.8	1.6	11.3	14.5	5.9	29	59	27	22	7.8	-10.0

ប្រភព: ក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម នាយកដ្ឋានប្រព័ន្ធអនុគ្រោះពាណិជ្ជកម្ម ទីចាត់ការគយ និងរដ្ឋាករ រួមទាំង ការលើកលែងពន្ធ ។

តារាង៤. ចំនួនអ្នកដំណើរមកដល់ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ១៩៩៦-២០០៣

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
						អ្នកដំណើរពាន់នាក់						
ទិដ្ឋាការទេសចរ	194.4	163.0	141.9	199.6	209.6	335.4	24.9	46.9	58.7	183.7	83.8	132.0
តាមយន្តហោះ	194.4	163.0	141.9	199.6	209.6	335.4	24.9	46.9	58.7	124.6	44.4	76.2
តាមផ្លូវគោក និងទឹក	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59.1	39.4	55.8
ទិដ្ឋាការជំនួញ	58.4	48.6	37.6	55.4	46.9	62.4	19.5	15.6	16.1	20.4	14.7	20.3
តាមយន្តហោះ	58.4	48.6	37.6	55.4	46.9	62.4	19.5	15.6	16.1	17.2	11.2	16.3
តាមផ្លូវគោក និងទឹក	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.2	3.5	4.0
ទិដ្ឋាការរដ្ឋការ	7.6	7.2	6.8	7.9	95.2	10.6	57.4	52.0	92.9	4.7	4.6	5.9
តាមយន្តហោះ	7.6	7.2	6.8	7.9	95.2	10.6	57.4	52.0	92.9	4.0	4.0	5.1
តាមផ្លូវគោក និងទឹក	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0.7	0.6	0.8
សរុបតាមអាកាស			186.3	262.9	351.7	408.4	101.8	114.5	167.7	145.8	59.6	97.6
សរុបតាមផ្លូវគោក និងទឹក	-	-	100..2	104.8	114.7	196.5	62.8	59.3	69.6	63	43.5	60.6
សរុបអ្នកដំណើរ	260.4	218.8	286.5	367.7	466.4	604.9	164.6	173.8	237.3	208.8	103.1	158.2
						បំរែបំរួលជាភាគរយធៀបនឹងឆ្នាំមុន						
សរុបអ្នកដំណើរ	18.5	-15.9	30.9	28.3	26.8	29.7	26.9	24.7	41.3	-0.9	-37.4	-8.9

ប្រភព: ក្រសួងទេសចរណ៍ ។

តាមដានសេដ្ឋកិច្ច ~ អាំងឌីកាទ័រ

តារាង៥. សន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់ (CPI) អត្រាប្តូរប្រាក់ និងថ្លៃមាស ពីឆ្នាំ១៩៩៦-២០០៣ (មធ្យមភាគតាមការិយបរិច្ឆេទ)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
					សន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់ (បំរែបំរួលជាភាគរយធៀបនឹងឆ្នាំមុន)							
ខេត្ត	-	6.1	16.3	6.2	5.4	0.9	0.0	2.0	-0.3	7.4	5.9	-1.9
ភ្នំពេញ - ទំនិញគ្រប់ប្រភេទ	7.1	8.0	14.8	4.0	-0.8	-0.6	3.3	3.5	3.04	1.8	1.6	0.8
- ម្ហូបអាហារ	7.6	6.7	14.1	7.6	-3.3	-2.8	1.02	2.0	2.00	3.20	2.3	1.5
- ថាមពល	20.7	20.0	15.1	3.5	6.6	-1.1	-0.02	0.9	2.25	4.75	5.2	5.1
					អត្រាប្តូរប្រាក់ ថ្លៃមាស ថ្លៃប្រេងឥន្ធនៈ (តាមអត្រាទីផ្សារនៅភ្នំពេញ)							
រៀលក្នុង ១ ដុល្លារ	2,666	3,029	3824	3832	3,879	3,935	3,913	3,935	3,948	3948	4008	4015
រៀលក្នុង ១ បាតថៃ	105	98	88	101	96.3	88	91.4	93.5	90.9	92.4	94.9	96.9
រៀលក្នុង ១០០ ដុងវៀតណាម	24.0	25.6	28.6	27.8	27.4	26.6	25.7	25.7	25.8	25.6	25.9	24.9
ថ្លៃមាស (ដុល្លារក្នុង១ជី)	46.3	40.4	36.0	34.0	33.3	32.7	36.2	38.0	38.5	39.8	40.0	41.5
ថ្លៃម៉ាស៊ូត (រៀល/លីត្រ)	779	883	1,065	1,105	1,329	1,521	1,450	1,550	1550	1697	1683	1683
ថ្លៃសាំង (រៀល/លីត្រ)	1,118	1,378	1,613	1,760	2,113	2,084	2,167	2,200	2200	2433	2383	2367

ប្រភព: វបសអ, IMF, NIS ក្រសួងផែនការ និងក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ ។

តារាង៦. ស្ថានភាពរូបិយវត្ថុ ពីឆ្នាំ១៩៩៦-២០០៣ (តួលេខនៅចុងការិយបរិច្ឆេទ)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
						ពាន់លានរៀល						
ទ្រព្យសកម្មបរទេសសុទ្ធ	881	1,177	1,726	2,019	2,589	3,080	3,614	3,693	3,737	3,741	3,594	3627
ទ្រព្យសកម្មក្នុងស្រុកសុទ្ធ	31	-114	-496	-576	-759	-876	-965	-943	-849	-737	-641	-621
ឥណទេយ្យសុទ្ធលើរដ្ឋាភិបាល	128	54	178	103	3	-75	-165	-106	-119	-72	-19	18
ឥណទានចំពោះផ្នែកឯកជន	435	637	655	763	898	936	928	971	1,059	1,125	1,224	1287
រូបិយវត្ថុទូទៅ M2	912	1,063	1,230	1,443	1,831	2204	2,648	2,751	2,888	3,004	2,953	3007
រូបិយវត្ថុ M1	329	385	543	531	540	609	748	771	813	829	871	886
រូបិយវត្ថុផ្សេងៗ	583	678	687	911	1,291	1,594	1,901	1,979	2,075	2,175	2,082	2120
						បំរែបំរួលជាភាគរយធៀបនឹងឆ្នាំមុន						
រូបិយវត្ថុទូទៅ M2	40.3	16.6	15.7	17.3	26.9	20.4	33.4	29.5	24.1	24.6	11.5	9.3
រូបិយវត្ថុ M1	18.3	17	41	-2.2	1.7	12.8	37.5	35.5	33.4	22.6	16.4	14.9
រូបិយវត្ថុផ្សេងៗ	57.1	16.3	1.3	32.6	41.7	23.5	32.0	27.3	30.2	25.7	9.5	7.1

ប្រភព: ធនាគារជាតិនៃកម្ពុជា ។

តារាង៧. ប្រតិបត្តិការថវិកាជាតិលើមូលដ្ឋានជាសាច់ប្រាក់ ពីឆ្នាំ១៩៩៦-២០០៣ (ពាន់លានរៀល)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002			2003		
							Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3
ចំណូលសរុប	748	880	920	1326	1528	1529	369	457	481	400	379	400.5
ចំណូលចរន្ត	-	-	-	-	-	1521	369	456	481	400	377	399.2
ចំណូលពន្ធ	536	596	676	956	1096	1096	302	323	339	273	287	273.1
ពន្ធគយ	344	348	376	432	376	376	104	116	122	92	94	91.6
ចំណូលមិនមែនពន្ធ	176	272	204	348	424	424	66	133	142	127	90	126.2
អាជីវកម្មព្រៃឈើ	28	36	20	36	28	29	1	9	5	1	1	4.5
ប្រៃសណីយ៍ និងទូរគមនាគមន៍	64	84	88	108	124	122	13	30.7	44	19	18	33.5
ចំណូលជាមូលធន	40	12	36	12	8	9	0	1	0	0	2	1.3
ចំណាយសរុប	1440	1260	1296	1792	2332	2332	714	704	668	660	660	663.5
ចំណាយជាមូលធន	628	452	368	624	976	977	272	303	343	276	271	251.8
ចំណាយចរន្ត	812	808	980	1164	1356	1355	442	401	325	384	388	411.8
អប់រំ និងសុខាភិបាល	124	128	132	280	344	343	108	85	96	36	88	122.4
ការពារជាតិ និងសន្តិសុខ	408	420	448	464	404	405	117	105	110	70	119	75.4
ក្រសួងផ្សេងៗ	284	260	332	412	636	637	217	212	120	279	182	213.9
ឱនភាពជាទូទៅ	-692	-380	-380	-476	-804	-803	-346	-248	-187	-260	-281	-263
ហិរញ្ញប្បទានក្រៅប្រទេស	680	444	268	416	768	766	237	273	287	176	201	201
ហិរញ្ញប្បទានក្នុងស្រុក	12	-64	112	60	36	37	110	-25	-100	84	80	62

ប្រភព: ក្រសួងសេដ្ឋកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុ ។

តារាង៨. ចំណូលប្រចាំថ្ងៃជាមធ្យមរបស់ពលករងាយរងគ្រោះ ពីឆ្នាំ១៩៩៧-២០០៣

	ចំណូលប្រចាំថ្ងៃ (ជារៀល)									បំរែបំរួលធៀបនឹងឆ្នាំមុន (%)		
	1997	2001	2002				2003			2003		
	មុនកក្កដា	វិច្ឆិកា	កុម្ភៈ	ឧសភា	សីហា	វិច្ឆិកា	កុម្ភៈ	ឧសភា	សីហា	កុម្ភៈ	ឧសភា	សីហា
អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ	12,250	6,262	9,375	8,900	8,878	9,200	9,572	9,380	9,817	2.10	5.4	10.58
អ្នកលីសែង	9,675	5,000	6,675	7,600	6,312	7,600	7,955	7,240	6,500	19.18	-4.7	2.98
អ្នកលក់បន្លែតូចតាច	7,050	5,096	6,712	6,862	7,158	7,250	6,674	6,860	6,700	-0.57	-0.3	-6.40
អ្នករើសអេតចាយ	4,155	3,393	4,231	3,440	4,012	3,875	3,605	4,900	3,900	-14.80	42.7	-2.79
អ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋាន*	–	2,358	3,652	4,225	4,000	4,600	4,341	4,520	4,435	18.87	7.0	10.88
អ្នកស៊ីឈ្នួលធ្វើស្រែ	–	3,618	5,167	3,833	4,219	4,180	3,712	4,600	4,450	-28.15	20.0	5.48
កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ	–	8,968	8,775	9,800	10000	10,127	9,123	10,300	10000	3.97	5.1	0.0
អ្នករត់ម៉ូតូឌុប	–	9,791	11,978	11,300	12,075	11,400	9372	10900	10000	3.26	16.7	-17.18
កម្មករសំណង់គ្មានជំនាញ	–	4,841	6,912	6,525	5,850	6,162	7100	7600	6200	-17.49	-3.5	5.98
កម្មករសំណង់មានជំនាញ	–	9,866	13,850	12,695	13,350	12,500	12,050	12,700	16,900	-3.72	0.0	26.59

*សំគាល់: ចំនួនអ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋាន អ្នកស៊ីឈ្នួលធ្វើស្រែ កម្មករកាត់ដេរ អ្នកម៉ូតូឌុប និងកម្មករសំណង់មាននិងគ្មានជំនាញ ចាប់ធ្វើអង្កេតពីខែកុម្ភៈ២០០០ ។ *ចំនួនអ្នកបំរើតាមហាងមិនរាប់បញ្ចូលអាហារ និងការស្នាក់នៅដែលម្ចាស់*

សទ្ទានុក្រម ~ ពាក្យប្រើក្នុងអត្ថបទនេះ

ការរីករាលដាលទំនាស់ (Conflict Escalation)

ពាក្យនេះពិពណ៌នាពីសភាពការណ៍នៃទំនាស់មានស្រាប់មួយ ដែលបានក្លាយជាធ្ងន់ធ្ងរឬតឹងតែងខ្លាំងជាងមុន ដោយសារបរាជ័យក្នុងការអនុវត្តន៍បច្ចេកទេសគ្រប់គ្រងទំនាស់ ឬការមិនទុកចិត្តគ្នាក្នុងចំណោមគូភាគីនៃទំនាស់ និងដែលបានរារាំងដល់ការប្រស្រ័យទាក់ទងគ្នាក្នុងជំហរកសាង ។

ការគ្រប់គ្រងទំនាស់ (Conflict Management)

នេះជាដំណើរការចរចា និងដោះស្រាយបញ្ហា សំដៅទប់ស្កាត់ការប្រែប្រួលធ្ងន់ធ្ងរឡើងនៃទំនាស់ និងរកបានដំណោះស្រាយដោយសន្តិភាពមួយដែលគូភាគីនានានៃទំនាស់អាចទទួលយកបាន ។

ភាពពេញលក្ខណៈច្បាប់ខាងស្ថាប័ន (Institutional Legitimacy)

ពាក្យនេះ សំដៅដល់ភាពអាចទទួលយកបាននៃសិទ្ធិអំណាចរបស់ស្ថាប័នណាមួយ ។ ចំណាប់អារម្មណ៍ថា ការដឹកនាំមានលក្ខណៈលំអៀង ពុករលួយ ឬទន់ខ្សោយ បានធ្វើឱ្យរិចរិលដល់សិទ្ធិអំណាចរបស់ស្ថាប័នជាច្រើននៅកម្ពុជា និងធ្វើឱ្យស្ថាប័នទាំងនេះគ្មានភាពពេញលក្ខណៈច្បាប់ ។

ការឆក់យកត្រី (Electrofishing)

វិធីនេសាទតាមរយៈការបញ្ជូនចរន្តអគ្គិសនីឆ្លងកាត់ទឹក ដើម្បីធ្វើឱ្យសាច់ដុំសត្វត្រីមានប្រតិកម្ម និងបង្ខំឱ្យវាហែលមករកអ្នកដែលចាំដួសយកវា ។

តពីទំព័រទី ១៦

តាមដានសេដ្ឋកិច្ច ~ ស្ថានភាពក្នុង ...

ធៀបនឹងត្រីមាសទី២ ។ ក្នុងនេះវិស័យកសិកម្មមាន ១,២លានដុល្លារ (១គំរោង) វិស័យឧស្សាហកម្មមាន ៨៩លានដុល្លារ (១៥គំរោង) និងវិស័យទេសចរណ៍ ៤,៨លានដុល្លារ (១គំរោង) ។ ប៉ុន្តែតំលៃនៃវិនិយោគឯកជននៅត្រីមាសទី៣ ២០០៣ បានធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំងអស់ ២៥,៥% បើធៀបនឹងរយៈពេលដូចគ្នាឆ្នាំ២០០២ ទោះបីមានបន្ថែម ៦គំរោងទៀតក្តី ។ តាមពតិមានពី CDC ក្នុងរយៈពេលពីខែកក្កដា-កញ្ញា ២០០៣ អ្នកបានការងារធ្វើមាន ១៣.៤៥៩នាក់ ។

ស្ថានភាពក្រីក្រ និងប្រាក់ចំណូលរបស់ពលករងាយរងគ្រោះ

អង្កេតរបស់ វបសអ លើពលករងាយរងគ្រោះ កាលពីថ្ងៃទី ៣-២១ វិច្ឆិកា ២០០៣ បង្ហាញថា ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យម សំរាប់ ៦ក្រុម (អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ អ្នកលីសែង អ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋាន អ្នកស៊ីឈ្នួលធ្វើស្រែ កម្មករសំណង់គ្មានជំនាញ និងកម្មករសំណង់មានជំនាញ) បានកើនឡើង រីឯសំរាប់ ៣ក្រុមទៀត (អ្នកលក់បន្លែតូចតាច អ្នករើសអេតចាយ និងអ្នករត់ម៉ូតូឌុប) បានថយចុះ បើធៀបនឹងខែវិច្ឆិកាឆ្នាំមុន ហើយសំរាប់កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ គឺគ្មានការប្រែប្រួលទេ។ ជាទូទៅប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមសំរាប់គ្រប់ក្រុម មានប្រហែល ៧.៨៩០រៀល ។

ទោះបីប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ បានកើន ១០,៦%ធៀបនឹងកាលពីមួយឆ្នាំមុន ដោយឡើងដល់ ៩.៨១៧រៀលនៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ក្តី ក៏អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ ៨៧% ក្នុងគំរូតាងមានអារម្មណ៍ថា ប្រាក់ចំណូលចារិករបស់ខ្លួនបានថយចុះ ។ អង្កេតបង្ហាញទៀតថា អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ ៦៣% បានរៀនចប់បឋមសិក្សា និង ៥% រៀនចប់មធ្យមសិក្សា ។ ម្យ៉ាងទៀត ៥៨% រាយការណ៍ថា មានដីតិចជាង ១ហិកតា ។ អ្នកធាក់ស៊ីក្លូ ២២% និង ២៤% មានទីលំនៅជាប់លាប់នៅខេត្តព្រៃវែង និងតាកែវរៀងៗគ្នា ។ ពួកគេរាយការណ៍ថា ពួកគេមករកស៊ីធាក់ស៊ីក្លូប្រហែល ៦ខែ/ឆ្នាំ ជាមធ្យម។

ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់អ្នកលីសែងកើន ៣% ដល់ ៦.៥០០រៀលនៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ ធៀបនឹង ៦.៣១២រៀលនៅខែវិច្ឆិកាឆ្នាំមុន ទោះបីមានអ្នកលីសែង ៨៣% រាយការណ៍ថា ប្រាក់ចំណូលចារិកប្រចាំថ្ងៃរបស់ខ្លួនបានថយចុះក្តី ។ ប្រាក់ចំណូលរបស់ពួកគេក្នុងឆ្នាំ២០០៣ មានកំរិត ២% ខ្ពស់ជាងកាលពីមួយឆ្នាំមុន ។

ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់ អ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋាន និងអ្នកស៊ីឈ្នួលធ្វើស្រែ កើន ១០,៨% និង ៥,៥% រៀងៗគ្នានៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ ធៀបនឹងខែដូចគ្នាឆ្នាំមុន ។ ប៉ុន្តែអ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋាន ៨០% មានអារម្មណ៍ថា ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់ខ្លួនគ្មានការប្រែប្រួលទេ ។ គួរកត់សំគាល់ថា អ្នកបំរើតាមភោជនីយដ្ឋានចំណាយតិចជាងគេ (៩២៨រៀល/ថ្ងៃ) ក្នុងចំណោមពលករងាយរងគ្រោះទាំង ១០ក្រុម ដោយសារម្ចាស់ហាងផ្តល់អាហារ និងកន្លែងស្នាក់នៅឱ្យ ។

ប្រាក់ចំនូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរនៅនឹងត្រឹម ១០.០០០រៀល នៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ គឺដូចគ្នានឹងខែវិច្ឆិកាឆ្នាំមុន ។ ប៉ុន្តែប្រាក់ចំណូលចារិករបស់ពួកគេ បានធ្លាក់ចុះ ៣% បើធៀបនឹងអង្កេតលើកមុន (សីហា ២០០៣) ។ ចំនួនម៉ោងធ្វើការជាមធ្យមគឺ ៦២ម៉ោង/ សប្តាហ៍ ។ អង្កេតបង្ហាញដែរថា កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរអាចសន្សំបានប្រ ហែល ១១៤.៥៣១រៀល (២៨,៦ដុល្លារ) ក្នុងមួយខែ ហើយកម្មករ ៨១% ផ្ញើប្រាក់សន្សំទៅផ្ទះដើម្បីជួយទ្រទ្រង់គ្រួសារ ។

ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់អ្នកលក់បន្លែតូចតាច និងអ្នករើសអេតចាយ ធ្លាក់ចុះ ៦,៤ និង ២,៨% រៀងៗគ្នា នៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ បើធៀបនឹងខែដូចគ្នាឆ្នាំមុន ។ ការធ្លាក់ចុះប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិករបស់អ្នកលក់បន្លែតូចតាច ឆ្លុះបញ្ចាំងពីការថយចុះការដាំដុះបន្លែដោយសារធាតុអាកាសមិនល្អ និងកំណើនចំនួនអ្នកលក់ ។ អង្កេតបង្ហាញដែរថា គ្រឿងអេតចាយលក់បានថោកជាងកាលពី ៣ខែមុន ដែលធ្វើឱ្យថយចុះចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិករបស់អ្នករើសអេតចាយ ។ ម្យ៉ាងទៀត អ្នករើសអេតចាយ ៩៥%អះអាងថា ចំនួនពួកគេបានកើនឡើង ។ ពួកគេភាគច្រើនមកពីខេត្តព្រៃវែង (៣៤%) និងស្វាយរៀង (២០%)។ ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់អ្នករត់ម៉ូតូឌុបថយចុះ ១៧% ធៀបនឹងខែវិច្ឆិកា ២០០២ ឬថយចុះ ៨% ធៀបនឹងខែសីហា ២០០៣។ គ្មានអ្នករត់ម៉ូតូឌុបណាម្នាក់គិតថា ប្រាក់ចំណូលរបស់ខ្លួនមានចំនួនគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ទ្រទ្រង់ជីវភាពគ្រួសារនោះទេ ។

ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិករបស់កម្មករសំណង់មានជំនាញកើន ២៦,៦%នៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ បើធៀបនឹងខែដូចគ្នាឆ្នាំមុន ដោយសារកំណើនសកម្មភាពសាងសង់ជាសំខាន់ ។ ប៉ុន្តែមានកម្មករសំណង់មានជំនាញ ២២% ប៉ុណ្ណោះដែលអះអាងថា ចំណូលប្រចាំថ្ងៃរបស់ខ្លួនគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ទ្រទ្រង់គ្រួសារ ។ តាមធម្មតា កម្មករសំណង់មានជំនាញធ្វើការ ៨ខែ/ឆ្នាំ ។ ប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃចារិកជាមធ្យមរបស់កម្មករសំណង់គ្មានជំនាញកើន ៦% ដល់ ៦.២០០រៀលនៅខែវិច្ឆិកា ២០០៣ គឺកើនពី ៥.៨៥០រៀលក្នុងខែដូចគ្នាឆ្នាំមុន ។ ប៉ុន្តែចំណូលនេះបានធ្លាក់ចុះ ១៨% បើធៀបនឹងខែសីហា ២០០៣ ដោយសារមានការប្រកួតប្រជែងកាន់តែច្រើន បើ-តាម ពតិមានទទួលបានពីអ្នកឆ្លើយសំភាសន៍ ។

ព័ត៌មានថ្មីៗ ពី វបសអ

ផ្នែកគ្រប់គ្រង

នៅខែធ្នូ ២០០៣ វបសអ បានជំរាបលាដល់លោកស្រី Eva Mysliwiec ជានាយិកាប្រតិបត្តិស្ថាបនិកពីមុនរបស់ខ្លួន និងទទួលស្វាគមន៍លោក Larry Strange ជានាយកប្រតិបត្តិថ្មី, ដែលក្នុងរយៈ ១០ឆ្នាំកន្លងមកនេះ បានបំរើការជានាយកនៅវិទ្យាស្ថានអាស៊ី-អូស្ត្រាលីនៅឯទីក្រុង Sydney ។ នៅថ្ងៃទី ១៦ ធ្នូ លោកស្រី Eva Mysliwiec បានទទួលគ្រឿងឥស្សរិយយសសហមេត្រីចំពោះការងារជួយដល់ប្រទេសកម្ពុជា ។

ការប្រជុំប្រចាំឆ្នាំនៃក្រុមប្រឹក្សាភិបាល វបសអ នៅថ្ងៃទី៥-៦ ធ្នូ បានស្វាគមន៍សមាជិកក្រុមប្រឹក្សាភិបាលថ្មីម្នាក់គឺ ឯ.ឧ.បណ្ឌិត ហង់ ជួន ណារ៉ុន អគ្គលេខាធិការនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សាសេដ្ឋកិច្ចជាតិ ។ ក្រុមប្រឹក្សាភិបាលបានអនុមតិនូវក្របខ័ណ្ឌស្រាវជ្រាវថ្មីរបស់ វបសអ សំរាប់ឆ្នាំ២០០៤-០៦ "សំរេចឱ្យបាននូវសន្តិសុខសំរាប់មនុស្ស និងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ" ព្រមទាំងគោលដៅជាយុទ្ធសាស្ត្រថ្មីរបស់មជ្ឈមណ្ឌលដើម្បីសន្តិភាព និងអភិវឌ្ឍន៍ ។

នៅពាក់កណ្តាលខែធ្នូ វបសអ បានធ្វើការប្រជុំពិគ្រោះយោបល់ប្រចាំឆ្នាំជាមួយដៃគូនានាដែលខ្លួនធ្វើការងារជាមួយយ៉ាងជិតស្និទ្ធ ព្រមទាំងអ្នកតំណាងនៃសហគមន៍អ្នកផ្តល់ជំនួយអន្តរជាតិ ដែលផ្តល់ធនធានដល់កម្មវិធីនានារបស់ វបសអ ។ ការពិគ្រោះយោបល់បានផ្តល់ឱកាសសំរាប់រាយការណ៍ពីលទ្ធផលចំបងៗក្នុងឆ្នាំ២០០៣ និងផែនការសំរាប់ឆ្នាំ២០០៤ និងពិភាក្សាពីវិធីដែល វបសអ អាចធ្វើការបានកាន់តែសក្តិសិទ្ធិជាមួយដៃគូនានា ដើម្បីឱ្យការអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសកម្ពុជាបានទទួលលទ្ធផលកាន់តែប្រសើរ ។

ផ្នែកស្រាវជ្រាវ

ក្រៅពីការងារបោះពុម្ពផ្សាយជាប្រចាំ (របាយការណ៍ប្រចាំឆ្នាំស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា, របាយការណ៍ថ្មីៗស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា, ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា) ការសិក្សាជាច្រើនបានធ្វើឡើងហើយ ឬកំពុងស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលផ្សេងៗនៃការអនុវត្តន៍ ដូចជា ការសិក្សាក្នុងតំបន់ពីរដែលមានការចូលរួមពីវិទ្យាស្ថានជាដៃគូនៅថៃ វៀតណាម និងឡាវ ។ លើសពីនេះ អ្នកស្រាវជ្រាវរបស់ វបសអ បានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងសិក្ខាសាលា និងសន្និសីទជាច្រើន មានទាំងសិក្ខាសាលា និងសន្និសិទថ្នាក់តំបន់ និងអន្តរជាតិផង (ឧ. នៅហាណូយ បាងកក និងអង់ការ៉ា) ។

វបសអ បានរៀបចំសិក្ខាសាលថ្នាក់តំបន់ពីរ (ក្រោម DAN 4, និងការសិក្សាពីភាពប្រកួតប្រជែងខាងកសិកម្ម) ព្រមទាំងសិក្ខាសាលាផ្សព្វផ្សាយរបាយការណ៍ប្រចាំឆ្នាំស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជានៅខែមិថុនា ។ កម្មវិធីស្រាវជ្រាវក៏បានផ្តល់ពតិមានយ៉ាងច្រើនដល់សិក្ខាសាលា សំរាប់ថ្នាក់ដឹកនាំខេត្ត-ក្រុងនៅខែឧសភា ។ ការបោះពុម្ពផ្សាយក្នុងរយៈពេលនេះ រួមមាន របាយការណ៍ប្រចាំឆ្នាំស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជាឆ្នាំ២០០៣, ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (ប្រចាំត្រីមាស), និងរបាយការណ៍ថ្មីៗស្តីពីសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា (ប្រចាំខែ), របាយការណ៍ស្រាវជ្រាវ អំពីភាពប្រកួតប្រជែងរបស់កម្ពុជាខាងកាត់ដេរសំលៀកបំពាក់ ដែលបានធ្វើការបោះពុម្ពផ្សាយរួមគ្នាជាមួយ IDE និងជប៉ុននៅខែមិនា ។

មជ្ឈមណ្ឌលដើម្បីសន្តិភាព និងអភិវឌ្ឍន៍

នៅខែធ្នូ វបសអ បានជំរាបលាដល់លោក ឱក សេរីសោភក្តិ៍ ដែលបានផ្តល់វិភាគទានដ៏វិសេសវិសាលមួយដល់ វបសអ ក្នុងឋានៈជាអ្នកសំរបសំរួលនៃមជ្ឈមណ្ឌលដើម្បីសន្តិភាព និងអភិវឌ្ឍន៍ និងក្នុងតួនាទីជាគន្លឹះក្នុងកម្មវិធីបណ្តុះបណ្តាលខាងកសាងសន្តិភាពក្នុងដំណើរការ COPCEL (ការបង្ការទំនាស់ក្នុងការបោះឆ្នោតនៅកម្ពុជា) និងក្នុងសិក្ខាសាលាសំរាប់ថ្នាក់ដឹកនាំខេត្ត-ក្រុង ។

ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា ក៏មានផ្សាយជាភាសាអង់គ្លេសដែរ ។

Cambodia Development Review **is also available in English.**

ទស្សនាវដ្តី អភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ឯកសារបោះពុម្ពផ្សាយរបស់
វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ឆ្នាំទី៨ លេខ១ ខែមករា-មីនា ឆ្នាំ២០០៤

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ផ្ទះលេខ៥៦ ផ្លូវ៣១៥ ទួលគោក ភ្នំពេញ កម្ពុជា
អាសយដ្ឋានប្រៃសណីយ: ប្រអប់សំបុត្រលេខ ៦២២ ភ្នំពេញ កម្ពុជា
ទូរស័ព្ទ: (៨៥៥-២៣) ៨៨១-៧០១, ៨៨១-៩១៦, ៨៨៣-៦០៣ ទូរសារ: (៨៥៥-២៣) ៨៨០-៧៣៤
e-mail: cdri@camnet.com.kh / pubs@cdri.forum.org.kh
website: http://www.cdri.org.kh

ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
បោះពុម្ពផ្សាយដោយ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា នៅភ្នំពេញចំនួន ៤ដង/មួយឆ្នាំជាភាសាខ្មែរ និងអង់គ្លេសនៅក្នុងពេលដំណាលគ្នា ។ ***ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា*** ផ្តល់ជាវេទិកាមួយ ដើម្បីពិភាក្សាពីបញ្ហានៃការអភិវឌ្ឍន៍ដែលកំពុងតែជះឥទ្ធិពលដល់ប្រទេសកម្ពុជា ។ ***អត្ថបទតាមដានសេដ្ឋកិច្ច*** ផ្តល់ជូននូវមូលវិចារឯករាជ្យស្តីពីដំណើរប្រព្រឹត្តទៅនៃសេដ្ឋកិច្ចប្រទេសកម្ពុជា ។ ***ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា*** ស្វាគមន៍អត្ថបទទាំងឡាយពីប្រិយមិត្តអ្នកអាន ។ លិខិតត្រូវចុះហត្ថលេខា ប្រត្យក្សរភាព ទូរស័ព្ទ និងមានអាសយដ្ឋានផង ។ អ្នកនិពន្ធទាំងអស់ត្រូវទាក់ទង វបសអ មុននឹងជូនអត្ថបទរបស់ខ្លួន ទោះជាឯកសារនោះមិនទាន់រៀបរយក៏ដោយ ។ ឯកសារទាំងអស់នឹង ត្រូវកែសម្រួលសំរាប់ការបោះពុម្ព ។ វបសអ សូមរក្សាសិទ្ធិបដិសេធការបោះពុម្ព ដោយមិនចាំបាច់បញ្ជាក់ពីហេតុផល ។

គ្រឹះស្ថានផ្សាយ: វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
គ្រប់គ្រងកែសំរួលស្តីទី: អែម សូភ៉ា / អ្នកកែសំរួល: Andrea Struik
កែសំរួលផលិតកម្ម: អ៊ុំ ចាន់ថា / អ្នកបកប្រែ: យូ សិទ្ធិរិទ្ធ
រោងពុម្ព: រោងពុម្ពជប៉ុន ភ្នំពេញ រូបភាពទំព័រមុខ: Andreak Struik

រក្សាសិទ្ធិ ២០០៤ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាលនិង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា រក្សាសិទ្ធិគ្រប់យ៉ាង-គ្មានផ្នែកណាមួយនៃការបោះពុម្ពផ្សាយនេះត្រូវបានចំលងទុក ឬផ្សព្វផ្សាយតាមទម្រង់ និងតាមមធ្យោបាយផ្សេងៗដូចជា: អេឡិចត្រូនិក យន្តកម្មថតចម្លង... ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតជាលាយល័ក្ខណ៍អក្សរពីវិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជាឡើយ ។

ISSN 1560-7615

ទំនួលខុសត្រូវលើគំនិត សត្យានុម័ត និងការបញ្ចេញយោបល់ទាំងឡាយនៅក្នុង *ទស្សនាវដ្តីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា* គឺជាបន្ទុកផ្ទាល់របស់អ្នកនិពន្ធ ។ ការបញ្ចេញយោបល់ និងការបកស្រាយទាំងនោះ មិនមែនជាទស្សនៈរបស់ *វបសអ* ទេ ។